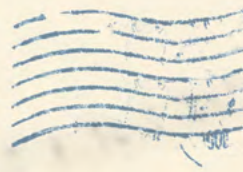

ДРАГАНОВА НАГРАДА ЗА НАЈБОЉЕ
ПУТОПИСЕ СТАРИЈИХ 2024. године

ПУТОПИСНИ ПРЕПЛЕТИ

Београд, јун 2024.

ПУТОПИСНИ ПРЕПЛЕТИ

„Драганова награда 2024”
за најбоље путописе
старијих особа

ПУТОПИСНИ ПРЕПЛЕТИ

“Драганова награда 2024” за најбоље путописе старијих особа

Група аутора

Издавач:

Удружење грађана „Снага пријатељства“ – Amity

Улица Алексиначких рудара 51

11070 Нови Београд

тел: 063/8-108-600

имејл: nada@amity-yu.org

www.amity-yu.org

Уредник:

мр Надежда Сатарић

Дизајн и припрема за штампу:

Иван Халупка

Лектура:

Александра Јовановић

Мира Сатарић

Штампа:

BiroGraf, Zemun

Тираж: 300

ISBN: ISBN-978-86-89147-20-9

Београд

јун 2024. године

САДРЖАЈ

Уводна реч

Предговор

- ВИШЕ ОД ПУТОПИСА
Видак Масловарић

Најбоља женска путописна прича 15

1. „На Олимпу Лужнице“, Вера Цветановић.....16
2. „Од Марокена до Марока“, Бранка Рибар Брајић.....21
3. „Залутали“, Катарина Поповић.....28

Најбоља мушка путописна прича 33

1. „Сјај Кариба“, Зоран Првановић.....34
2. „На раскршћу времена и путева“, Драгиша Тошић.....42
3. „Пропутовање Украјином“, Јарослав Комбиљ.....48

Најбоља прича о путовању по Србији 59

1. „Ал се некад добро јело, баш!“, Јасминка Јанеш.....60
2. „Записи о Београду“, Љиљана Фијат.....68
3. „Мало кружно путовање“, Мирослава Мира Цветковић.....73

Најбоља прича о путовању у иностранство 79

1. „Досањани снови“, Живорад Бранковић.....80
2. „Малта, Малта“, Љубица Урошевић.....91
3. „Грузија – земља топлог хлеба и хладног белог вина“,
Драгица Томка.....99

Најбоља путописна песма 109

1. „Норвешка у срцу“, Љиљана Тамбурић.....110
2. „Ходочашће Светом гором“, Јован Н. Бундало.....114
3. „У Печуј вароши“, Мирјана Абрамовић Поповић.....116

Посебно похваљени радови 119

- „Моје путовање по Америци“, Драган Крагић.....120
- „Путовање у далеку прошлост“, Драгица Ивановић.....129
- „Заплесане ципеле“, Ђурђа Штефанец.....137
- „Та дивна Словенија“, Марија Петровић.....141
- „Кедрови либански“, Милан Митровић.....153
- „Путовање са унуком“, Мирослав Јандрић.....159
- „Пут за Брчко или, путопис по души“, Раде Кокић.....167
- „Место где се сусрећу исток и запад“, Тома Митровић.....174
- „442“, Зоран Петронијевић.....184
- „Између осећања и историје“, Љубица Жикић.....192
- „Викенд у Српској Венецији“, Стеван Давидовић.....198
- „Повратак у варош Ин“, Војислав Ђорђевић.....205

Драги читаоци,

Наше путовање са учесницима **Драганове награде** је почело пре 10 година. Те 2014. године, имали смо жељу да створимо простор у коме ће особе старије од 60 година моћи да поделе своја сећања, научене животне лекције, емоције, мисли и жеље. Надали смо се да ћемо кроз награду бити у прилици да промовишемо активно старење, да мотивишемо неке од потенцијалних учесника да кроз писање активирају како своје менталне, тако и своје друштвене и физичке активности. Желели смо да покажемо старијима од 60 година да хоћемо да их чујемо, да од њих учимо, да се са њима смејемо, да кроз њихове приче и друге охрабriamo да са нама поделе део својих сећања или маштања. У досадашњих 10 година, примили смо радове од 1.234 аутора и осећамо велику захвалност што су се наше жеље оствариле.

За жанр наше награде одабрали смо путопис јер је још мудри Сенека рекао да путовања дају уму нову снагу. Снагу да наставимо да стварамо, да упијамо и да делимо јер путовања не само да испуњавају већ и стварају жеље, мотивишу, и инспиришу. Било да отпутујемо на други крај света, пропутујемо нашом улицом или пустимо путничкој машини на вољу, путовања стварају могућност да почнемо да ствари посматрамо на неки нови, другачији начин. Пауло Коелхо је давно рекао: „Путовање никад није ствар новца, већ храбрости.“ Чини нам се да исто тако и активно старење захтева храброст да се суочимо са стварношћу и што боље и квалитетније наставимо наше ментално, емотивно и физичко путовање кроз живот.

Пред вама је публикација „Путописни преплети“ у којој је представљено 27 најбољих путописних записа старијих особа са јубиларног X Конкурса за „Драганову награду 2024“.

На Конкурс су пристигли радови са 50 различитих локација из Србије, Северне Македоније, Хрватске, Швајцарске, Канаде, Аустралије, и Калифорније. Наш најмлађи аутор има 60, а најстарији тек 90 година.

Комисија у саставу: Јелена Оцић, новинарка; Видак Масловарић, књижевник; Александра Јовановић, уредница портала Пензин; Мира Сатарић, дипл. филолог, представник Амителија и Беба Кука, ћерка Драгана у чију част и сећање је награда и основана, имали су прелеп али и прилично изазован задатак, да међу великим бројем дивних путописних прича и песама изаберу 15 награђених и 12 похваљених радова.

Захваљујемо свим ауторима који су ове године учествовали на Конкурсу. Надамо се да ће наша публикација инспирисати још већи број старијих особа из Србије и региона да нам се прикључе и да у наредним годинама са нама поделе део свог животног искуства, својих осећања, мисли и путописних догодовштина. На тај начин ће дати свој лични допринос промоцији активног старења и развоју инклузивног друштва.

Велику захвалност дугујемо Јелени Константиновић из Amity-ja, Исидори Ињац из Библиотеке града Београда и Бранкици Јанковић, Повереници за заштиту равноправности на десетогодишњем волонтерском раду и подршци нашем конкурс.

До следеће године и нашег једанаестог Конкурса, желимо да вас подсетимо да:

„Нису битне године вашег живота.

Битно је какав живот живите у годинама које имате.“

С поштовањем,
Надежда Сатарић
Беба Кука

ВИШЕ ОД ПУТОПИСА

И овогодишњи десети књижевник конкурс Удружења грађана „Снага пријатељства” - Amity за „Драганову награду”, писаца трећег животног доба, потврдио је завидан ниво књижевног саопштавања и, нема сумње, обрадоваће љубитеље путописног стваралаштва, којима је, како каже Мириам Баерд, **„путовање много више од разгледања споменика, будући да је у питању дубока и трајна промена идеје живљења”**. Награђени путописи и путописне песме потврђују да то доиста јесте тако, будући да сам уверен, да и најоштрије књижевно критичко перо томе не може опонирати. Дакле, верујем да члановима жирија није било лако да донесу коначну одлуку о првонаграђенима имајући у виду да су у погледу књижевног свезначја врло често одлучивале нијансе, али ће коначну реч свакако изрећи читаоци ове већ препознатљиве књижевне споменице, јер они коначно затварају круг.

Лично сам имао част и задовољство да пратим и, у складу са сопственим капацитетом дам пуну потпору ауторима путописних приношења у поменутој деценији, на чијем крају сада могу поуздано рећи – вредело је. Јер, књижевни сумитет похрањен у десет досадашњих зборника радова које је жири оценио најбољим, нема сумње, вредан је пажње и, уверен сам, чиниће полазну основу за проучавање тока активног старења у Србији овога у много чему оскудног и несмирајног времена.

Тон и сензибилитет кратким путописним причама даје изузетна минуциозност у структурисању свега што је оком запамћено и дубоко утомљено у особени спремник емоција. Није, дакле, зачудно што већина књижевних исповедника са узносом започиње причу о путовању, најчешће у просторе још непознате, и завршава их емоционалним дотоком при повратку као да се из неког бајковитог простора окаснели путник нерадо враћа у свакодневну, најчешће ригидну, реалност. Дељење тих емоција са читаоцима којима су путовања из различитих, нажалост, најчешће финансијских разлога

недоступна - није узгредно, већ структурисано на начин који речи претвара у дуго памтљиве слике, налик оној коју можемо видети као **„блистави драгуљ”**, у првонаграђеној мушкој путописној причи **„Сјај Кариба”**, осамдесетдвогодишњег Зорана Првановића, дизајнера из Канаде. У преплет топонима, историје, споменика културе, социјалних датости на том простору, Првановић је инкорпорирао свеистину да под шаром небеским постоје оазе спокојног људског трајања, које не оптерећује међуљудска злост, без обзира на боју коже, верску исповедност или национално припадање. Ова метафорички изузетно вешто структурисана прича могла би да нађе своје заслужено место у некој антологији најбољих путописних прича.

Другонаграђена прича Драгише Тошића, такође из Канаде, **„На раскршћу путева и времена”** представља драгоцену саопштавање о лепотама наше некада заједничке земље, које такође провоцира низове изузетних емоција. Ваљда зато што је у неком тренутку све постало другачије, али не и исписано из сећања. Реч је о Соколцу, **„идиличном градићу за посетиоце и туристе, летаргичном за његове житеље”**, како каже Драгиша Тошић. И трећенаграђена прича Јарослава Комбиља из Врбаса представља прави приповедни драгуљ. Његово путовање Украјином носи другачије значење у односу на ововремене, нажалост, трагичне догађаје у њој.

Првонаграђена женска путописна прича **„На Олимпу Лужнице”** Вере Цветановић из Бабушнице, читаоце води **„тамо где се земља и небо додирују, одакле видик пуца на све стране”**. Притом, у суштост казивања мрежи оличја људи која су нам недостатна у времену у коме живимо - добронамерност, простодушје, приступачност и ведрину, што опредељују племенитост и топлину Лужничана и постојаност Столског камена о коме збори у причи.

Другонаграђена женска путописна прича **„Од Марокена до Марока”**, предочава чудесан спектар боја, мириса и осмеха људи, који заогрћу Мароко – северноафричку државу, која се граничи се са северним Атлантским океаном и Средоземним морем, између Алжира и Западне Сахаре. Вешто структурисан и „питак” садржај који приврженог читаоца не оставља равнодушним.

У трећенаграђеној женској путописној причи могућ је читаочев повратак у сећање на некадања путовања легендарним „југићем”, аутом без електронских навигационих уређаја – аутом **„који одолева годинама, времену, ратовима и поправкама”**, како каже ауторка Катарина Поповић из Београда.

У прошлом слову најбоље приче о путовању по иностранству **„Досањани снови”** Живорада Жике Бранковића из Зајечара стоји сентенција Ибн Батута, берберског исламског истраживача, путника и исламског учењака : **„Путовања вас прво оставе без речи, а онда вас претворе у приповедача”**. И доиста јесте тако. Бранковић је испричао причу волуминозног опсега и заслужује посебну читалачку позорност.

По оцени жирија друго место у овој категорији припало је путописној причи **„Малта, Малта”**, Љубице Урошевић из Земунa, која сентенциозно уобличава почетак казивања обликујући га у опоруку да између замишљеног и проживљеног не може стајати знак једнакости.

Треће место завредила је прича **„Грузија – Земља топлот хлеба и хладног белог вина”** Драгице Томке из Београда. Вештина њеног приповедања је јединствена, тим пре што чини широк приповедачки распон који укључује појашњења о животу Грузијаца, њиховим градовима, њиховим црквама и манастирима, древним насељима и упечатљиве запажаје са севера ове земље, по обронцима Кавказа.

Посебна читалачка емоција развиће се при читању путописних прича о путовањима по Србији, нарочито у првонаграђеној причи **„Ал се некад добро јело, баш”**, коју написала је Јасминка Јанеш из Загреба. Њено одредиште је Нови Сад. Оно што ову причу чини кохерентнијом од других су свакако кратки, али занимљиви дијалози који маме читаоца да пажљиво прати њихов ток и саживљава саопштавање о гостопримству и великодушној добродошлицы Новосађана према намерницима и узгредницима – свеједно је. Јер, њихово гостопримство је јединствено на овим нашим просторима.

Љиљани Фијат из Новог Сада, почетно одредиште је Разбојиште на брду Торлак подно Авале. Њени запажаји се касније шире у лепезу значајних одредишта у Београду.

Трећом путописном причом Мирославе Мире Цветковић, учеснице конкурса за „Драганову награду” из Смедерева, подно наслова **„Мало кружно путовање”** затвара се круг путописних саопштавања и то на начин који антиципира свеколикост ретроспективности доживљеног на путовању које није било дуже од стотинак километара, али је завредило похрањивање у срцу - спремнику давних а драгих сећања, што упућује на Конфуцијево опоруку „Где год да идеш, понеси своје срце са собом”.

Топлином и особеним лирским тоном оглашавају се и песничка остварења **„Норвешка у срцу”**, Љиљане Тамбурић из Крушевца, која у првонаграђеној песми **„коренује”** у земљи коју настањује 5,2 милиона становника, једној је од најређе насељених држава на свету.

Другонаграђена песма **„Ходочашће Светом Гором”** Јована Бундала из Београда изазива посебну читалачку емоцију и у складу је са његовим лирским капацитетом, већ видљивим у савременој српској књижевности.

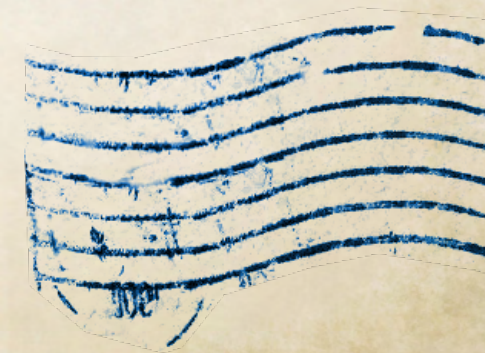
Из трећенаграђене песме **„У Печуј вароши”**, Мирјане Абрамовић Поповић из Београда резонирају одјеци векова и из њих оно по чему је Печуј град у југозападној Мађарској познат светској јавности – Бели Бартоку, Францу Листу, Јаношу Хуњадију и Лајошу Кошути.

Све честитке прегаоцима у Удружењу грађана **„Снага пријатељства”- Amity** и дародавцу Беби Куки, који чине све да запажаји о успешном старењу не остану постранични – нарочито рецепијентима књижевности.

Видак М. Масловарић

Категорија:

**НАЈБОЉА ЖЕНСКА
ПУТОПИСНА ПРИЧА**

НА ОЛИМПУ ЛУЖНИЦЕ

Моје жеље су птице које лете испред мене очекујући доживљаје

Драги сапутниче, хајде да те поведем тамо где се земља и небо додирују, тамо одакле пуца видик на све стране. Требаће ти око као Сунце па да једним погледом обухватиш најлепшу котлину на крајњем југоистоку Србије, названу по храсту лужњаку – Лужничка котлина; и још даље и још више.

Кад из правца Ниша, преко Беле Паланке, улазите у Лужничку котлину, први ће вас дочекати; при повратку, последњи ће вас испратити. Пред очи намерника појављује се изненада, неминовни домаћин у чије се голе падине радознало загледа као у иконостас.

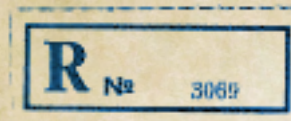
Слободан, горостасан, покуљао из отворених груди земље међу чврстим недрима камена. У њему нека исконска снага, сила, моћ... По њему познају се лепи дани; о њега ломе се громови и олује.

Он одолева. Цар је међу брдима. Поларна звезда за Лужничане.

Шумадија има Цвијићев врх, Копаник Панчићев, Стара планина Миџор, а Лужница Столски камен – Големи стол (део Влашких планина, висок 1.239 метара).

Ево ме путујем у Лужницу. Желим да се попнем на Столски камен, на Олимп Лужнице и када запламти ватра ужарене кугле, осетим његову доминантност. Након једночасовне вожње, брзо на леђа намећем ранац и крећем пешице.

Иза села Стола, где престаје асфалтни пут, урањам у пејзаж. Смењују се декори жути као Сунце, љубичасти као љиљан, модри као сумрак... Природне биљне боје, отпорне на невреме и на време

које „тече”. Уживам у миомирисним вртovima уз музику птица.

Успут сусрећем добронамерне, простодушне, времешне људе који раде на пољима – топле, приступачне и упркос тешком послу, ведре и насмејане. Констатујем: лепоту сваке средине оплеменењују њени житељи. Предусретљиви, жељни речи и приче прихватају моје „Помаже Бог” отпоздравом „Бог ти помогао и сви свеци Божји и анђели”. Прија ми то. Очигледно и њима моје присуство у пролазу. Нису навикли, ретко ко овуда прође. Тек понекад покоји залутали заљубљеник у путовања, у откривање реткости лепота и знаменитости, у природу... Заустављају ме, распитују се о мени и циљу мог проласка овим потезима. Нуде ми да седнем. Одбијам, али их питам што су сами на њиви, где су им млади, наследници. Кажу да су отишли из села у град. И да нећу срести младе на овим просторима. Чудило ме је то што нису били сетни док смо причали на ту тему. Чак, напротив, кад се окренух да пођем, једна од жена довикну: „Нека се барем они не муче, кад смо ми морали. Кад затреба, доћи ће сигурно.” Била сам дирнута и задивљена жртвовањем, истовремено великодушношћу и безграничном љубављу према својој деци. Замишљена над судбином села у овом крају (и моје родно село где први пут угледах светло дана осуђено је на пропаст), грабим даље широким пољским путем.

СТИЖЕМ до подручја богатог кладенцима, изворима, врелима. Њихова хладна и попут ока бистра, планинска вода, утољавала је жеђ и освежавала уморне путнике, пастире, косаче и љубитеље природе хранећи успут Крњу реку и Столски поток, који се још увек рве са бројним изазовима невиђене снаге и упорности, али борба с каменом је трајна и у њој нема предаха.

Жеђ сам утолила и расхладила се на Ћирђином врелу и кладенцу који се налази на стотинак метара од њега званом Шопка, за чију воду тврде да је најхладнија на територији Лужнице. Уверих се у то – трну зуби од њене хладноће.

Након краћег одмора крећем даље ка врху огромног масива који се гизда и елегантно уздиже на размеђи столског, кијевског и кусовранског атара на подручју две општине, бабушничке и пиротске. Са западне стране је кршевит, неприступачан – голет и литица ту и тамо обрасли јоргованом; са источне, којом се крећем, пролазим кроз разноврсно растње и биљни свет: столетне букве, храст, планински јавор; лековито биље, самоникле купине, дивље јагоде, малине...

Након дужег пењања, час серпентинама, час приличним стрминама, ево ме на врху, одакле се поглед пружа до Софије, Пирота, Лесковца. Задивљена видиком, преливањем даљина, освежена разређеним, веома чистим висинским ваздухом, заборављам на заморно пешачење.

У видокругу који се налива зеленилом, зазеленели су и Лоркини стихови „Зелено, волим те, зелено”... Зраци сунца се ломе и посустало увлаче у пукотине тог зеленила. Осећа се мајчина душица и врес, чује зујање. Највероватније, дивљих пчела. Гранати јасен спleo се у дубоку сенку, склониште љубичица и гуштера и змија истовремено. Невероватно... Омамљујуће... Занемела сам пред уметничком руком природе. Ово треба видети. Ово треба доживети. Чиста поезија, дубока, искрена:

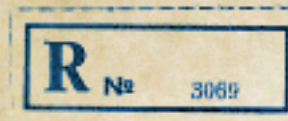
Плаво се небо ведри

Моја душа му се смеши...

Снажна, величанствена идиличност прожима ми душу. Потврђује се још једном на мом примеру да предели и душе узајамно стварају једно друго. Питам се, какве ли чудесне зоре овде свањавају?

Чини ми се да срастам са овом природом као бршљан са дрветом пред мојим очима.

Очарана загонетном, чаробном складношћу, крећем даље и долазим до кречњачких стена на самом врху, на страни окренутој

Пироту. Некада је ту био бунар, а на оној према Бабушници и сада стоје вртаче зване „панице” занимљиве по томе што у њима нема воде стално, већ само кад падне киша. Е, тада су, по казивању старијих људи, овчари знали да изгнају стада на сам врх, наравно, некада кад је било много људи и много више стоке. Кажу, меденице су се чуле надалеко, па рика говеда, дечји покличи...

Било па прошло, размишљам. „Панице” празне и суве, испуцалих данаца, бројна огњишта у околним селима у подножју (Столу, Кијевцу, Вави...) угашена, а већина становништва више није у цвету младости. Не може ни себе да послуша, камоли да стоку на пашу изгони.

На највишем гребену наилазим на пресахли извор. Питам се да ли је баш о њему писао Јован Цвијић с краја прошлог века, након обиласка Големог стола и импресија које је оставио на њега. А кажу да ретко које године пресахне и то само уз велике суше. Крећући се југозапаном страном, испод вертикалних литица пролазим поред неколико шкртих извора. Закључујем да је и њима ова упорна неколикогодишња суша наудила. Велика штета...

Ето, и научници су налазили за сходно да посете ову раскош, сада то ретко ко чини. Понеки љубитељ природе, ловац, берачи печурака (у подножјима) и још увек дрвосече. С времена на време негде у даљини одзвони ударац секире па забруји моторна тестера, отегнутим отужним брујем, као да тужи над немилице посеченим, недужним стаблом... Они који рукују овим алаткама не верујем да размишљају на овај начин, ту стоји само брига како дебла, огромне трупце и балване спустити у равницу, на приступачније, до трактора и камиона. Но, вредне тежачке руке нађу начина да и то ураде.

Да се у природи заборави свака брига, да се изгуби појам о времену, још једном се уверих. Чини ми се док трепнух, сунце се приклони западу. Баких још једном поглед са тачке доминантности на Котлину, па испуњена неким невероватним осећајима, полако пођох наниже. Урањајући у тамнозелене преливе,

једнако посматрам, упијам, уживам. Што више...
Да понесем, да траје.

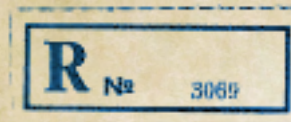

Големи стол, на махове трошан а ипак чврст, хладан и вечан, истрајава попут Сунца кроз време које својим бруслицама и длетима чини чуда. И оно, што понекад узима својом моћи, уме и да врати лепотом које човек никако да се засити. Из даљине најлепши је у време заласка сунца, кад у игри светлости блистају боје као код триптиха извезеног у злату. У њином буктању изгара сивило камена обликујући се у топлу, рудећу, бакрорезну, мрку или пупољну питорескност.

Можда тада са облака силазе виле и вилењаци и свакој боји дају на хиљаде променљивих нијанси, хиљаде уснулих сени, које само уметници умеју да ухвате и на платно пренесу, у стих преточе...

И док сва чула уживају у лепоти једноставности сиво обојеног сутона, када природа остварује дубоку спиритуалност, питам се зашто се човек све више отуђује од ових лепота.

Вера Цветановић, 74 године
Професор српског језика и књижевности, Бабушница

Најбоља женска путописна прича: 2. место

ОД МАРОКЕНА ДО МАРОКА

За Мароко сам први пут чула давних педесетих година и то необичним поводом. Наиме, бака ми је купила материјал за блузицу и нагласила да је то фини марокен. После сијасет мојих питања, бака је дала објашњење које није трпело поговор: материјал се прави у једној врло далекој земљи по имену Мароко и зато се зове марокен.

После сијасет година, па и деценија, пружила ми се прилика да коначно одем у земљу у којој давно правио свиленасти марокен. Мислим, након свега, да сам ту прилику добро искористила; боравак од недељу дана био је крцат занимљивим обиласцима, истраживањима, сусретима, догађањима. Од многобројних утисака, у наредне редове моћи ће да стану само они најупечатљивији, а то су утисци који се односе на боје Марока, на мирисе Марока и на крају, али не по значају, на осмехе људи Марока.

I СВЕ БОЈЕ МАРОКА

Пурпурна

Овом бојом се заогрнуо град Маракеш у коме сам најдуже била. Није случајно што овај град називају од миља „црвени град“. Фасаде на зградама су претежно топле пурпурно-цигласте боје. Исто важи и за Медину, која представља зачетак града и традиционални трговачки центар, а опасана је високим зидинама од црвенкасте цигле. По наизменичним испустима на зидинама, јасно је да су то били бедеми са којих су становници Медине штитили град.

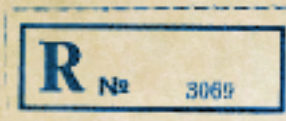
Зелена

Много високих зелених палми шепури се у већини улица у Маракешу и Казабланки. Права експлозија свих зелених нијанси догодила се у чувеном ботаничком врту Мажорел. Невероватни облици и џиновске величине агава, кактуса, разног нама непознатог биља, измамљују вам уздахе и освежавају вас. То што је крај месеца јануара не спречава температуру ваздуха да „скочи“ до невероватних, а мени тако драгих 25-26 степени Целзијуса. Наша београдска гардероба била је у Мароку чист вишак.

Пепељасто-сива

То је боја која царује у пустињи Агафау, удаљеној тридесетак километара од Маракеша. Мој први сусрет са правом пустињом био је истовремено и љубав на „први поглед“. За разлику од наших (или мојих!) представа о пешчаној пустињи где вам ноге дубоко пропадају у песак, а сваки ветрић вам напуни косу и одећу песком, ова пустиња је зрнасте структуре, па је zgodна за ходање и нема пропадања у дубину нити облака прашине за вама. Време проведено у пустињи Агафау било је једно ново искуство за нас навикле на земљу црницу и плодне оранице. Пепељасто-сиву монотонију предела успешно су разбили разноразни туристички објекти, потпуно прилагођени амбијенту, а то значи да су врло једноставни и више налик на велике шаторе. Посебну угодност приредио нам је стари Бербер који је пред нама припремао чај од нане, мирним и усредсређеним покретима. Невероватно али истинито, чај смо пијуцкали, седећи уз ивицу малог базена са блиставо чистом водом. Ова пустињска оаза има још једну ексклузивну понуду за уморне пословне људе жељне мира и тишине, а то је могућност изнајмљивања неке врсте камп-кућица. Уочили смо да из сваке кућице вири мали димњак, што значи да се са хладним пустињским ноћима не треба шалити.

Плава

Над Маракешом се надвија, као неки бесконачно дуг покривач, изузетно лепо плаво небо. То плаветнило даје вам пријатан осећај спокоја и сигурности. За разлику од ове нежне и умирујуће нијансе, Атлантски океан у Казабланки нуди вам загаситију нијансу плаве. Огромни таласи океана запљускују обалу и стављају посматрачу на знање да „са великом водом нема шале“. Тамноплава боја се својом озбиљношћу савршено уклапа у архетипску слику о неприкосновеној моћи Природе, која као да поручује из тамноплавих дубина океана: још увек се зна ко је овде газда!

Бела

Надам се да ми познаваоци сликарске терминологије неће замерити на „измишљању“ две нијансе беле боје. У Мароку је једноставно тако; ваљда се под зрацима јаког сунца уочавају и најмање разлике међу нијансама.

Једна од нијанси беле, односи се на снежно беле водопаде Озоуд који се сурвавају са висине од 110 м. Иначе, у преводу са берберског, име водопада значи „чин млевења жита“. Без сваке сумње, воденица која би користила снагу ове невероватно моћне и бучне количине воде, нахранила би доста људи. Још једна атракција је понуђена туристима на видиковцу изнад понирања водопада. Ту се слободно шеткају мали мајмун, па ко воли и ко уме с њима, може да ужива.

Друга нијанса белог односи се на белу боју мермера који се јавља на многим здањима у Мароку. Овде треба застати и посебно се осврнути на Џамију Хасана II у Казабланки. Без претеривања, може се рећи да је поглед на ово здање, које урања у Атлант, прави празник за очи. Поред естетског ужитка, задивљују и конкретни подаци о овој џамији, иначе највећој у Африци. Џамија је грађена седам година, а на њој је радило преко 30.000 вредних људи. Како год тешко и дуго било, вредело је труда. И верници и они који то нису, имају величанствен храм за молитву или контемплацију.

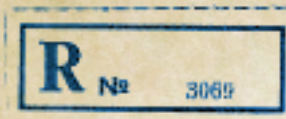
II СВИ МИРИСИ МАРОКА

Право место за упознавање и уживање у царству мириса, зачина, чајева, козметичких препарата, уља, балсама, сапуна, свакако представља Медина. Већ сам улазак у продавницу коју нам је водич предложио изазвао је ошамућеност од јаких ароматичних испарења. Но, то је била само блага опијатска увертира у главни догађај. Нехајним покретом руке, водич нас је упутио на скоро невидљиво, веома узано дрвено степениште које је вијугаво стремило ка врху здања на другом спрату. Авантура пентрања у просторију за презентацију производа успешно је била окончана уз „малу помоћ мојих пријатеља“. Ту нас је дочекао домаћин – представник ове аутентичне мароканске куће здравља, једне од највећих у Медини. На комбинованом енглеско-словеначко-арапском језику представљао нам је врло стрпљиво производе који ће нам здравље учинити челичним, а живот дужим и лепшим. За то време, његов знатно млађи помоћник, успешно је вијугао између нас са безбројним пробним бочицама разних благотворних уља и кутијицама помада и мелема. Било је ту природних лекова за све бољке и козметичких препарата који, уз упорну употребу, „праве од бабе девојку“. С обзиром на врло скучен простор и на седење на мароканској верзији наше шамлице, радосно је дочекана понуда да нас измасирају професионални масери. Трошак за ово уживање био је безначајан, а ефекат сјајан. Мудри трговци су знали да ће нас масажа одобровољити и да ћемо се накуповати разних производа, понекад без правог знања о називу или њиховој намени.

Искуство са омамљујућим мирисима Марока мора бити допуњено и са другим празницима за чула којима смо били свакодневно изложени. То се, наравно, односи на сјајну мароканску трпезу чијим је мирисима и укусима тешко одолети.

Било би неправедно заобићи звучне кулисе Медине које су бучна мешавина повика трговаца, затим музике са разних уређаја,

а томе би се у одређено време придруживао и добро озвучен глас мујезина са оближње џамије. Наравно, ту су и љубазни, често упадљиво обучени угоститељи који вас салећу са свих страна и нуде своје специјалитете.

На крају овог поглавља посвећеном уживањима „за душу и за тело“, мора се признати да Мароканци, посебно у Маракешу, умеју да вам покажу сву разноликост и доступност животних радости.

III СВИ ОСМЕСИ (И ПОНЕКА СУЗА) МАРОКА

С обзиром на околност да Мароко представља примамљиву и посећену туристичку одредницу, професионална љубазност била је присутна на сваком кораку, у хотелу, у ресторану, у музеју. Међутим, пажљивом посматрачу не може промаћи да поред те љубазности постоји и нешто више, нешто што не спада у ту, назовимо је, очекивану љубазност.

Током кратког боравка од непуних недељу дана, било је много таквих примера. Већ првог мароканског дана, када смо у Казабланки имали малу паузу довољно дугу да се попије кафа, зауставили смо случајног пролазника и он нам је објаснио куда да идемо до оближњег кафића. Но, то му није било довољно, већ је кренуо са нама и довео нас до места одакле се кафић могао и видети. А у кафићу ново изненађење! Улазимо унутра и прилазимо слободном столу, али нас конобар одвраћа и ужурбано излази из локала. Ми збуњено гледамо шта се дешава и тек кад је он поставио нови сто на дивном осунчаном месту, схватамо да је желео да нам пружи задовољство да седимо напољу. Мали гест пажње, али много говори. Нешто слично се десило и у Маракешу кад смо након завршене ситне куповине у једној продавници, замолиле продавачицу за препоруку неке продавнице традиционалних кожних предмета. Она се пар минута на арапском договарала са другом продавачицом у радњи, а онда нас позвала да кренемо са њом. Опет изненађење! Повела нас је до кола паркираних испред

продавнице и објаснила да је трговачки центар удаљен око четири километра и да је боље да нас одвезе до продавнице. Речено – учињено!

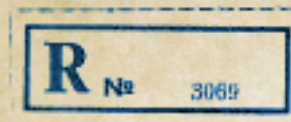

Било је током кратког једнонедељног боравака још много примера предусретљивости такозваних обичних људи, случајних пролазника. Било је, наравно, малобројних примера друкчијег односа, али зна се да у сваком житу има и кукоља.

„Понека суза” која се помиње у наслову овог поглавља потекла је из ока времешног Бербера – чувара војничког гробља у Маракешу, који нам је показао заједнички споменик мароканским и француским борцима.

Пошто „конац дело краси”, поменућу једну заиста симпатичну епизоду која се десила дан уочи одласка из Марока. На путању од локалног тржног центра до хотела, зауставиле смо два симпатична момка са молбом да нам потврде наш план кретања. Они су зачас уз помоћ свемоћног Гугла пронашли најкраћи пут до хотела. Ми смо захвалиле и кренуле; међутим они су нам се придружили, објашњавајући да је управо почео „шпиц” у саобраћају и да возачи у Маракешу нису нимало нежни, па је безбедније да и они пођу с нама. Нашле смо се у чуду, јер на оволику љубазност стварно нисмо навикле. На раскрсницама без семафора, један од њих двојице заустављао је аутомобиле, док би нам други помагао да мирно пређемо улицу. И тако, раскрсницу по раскрсницу, стигли смо до нашег хотела. На растанку смо се, наравно искрено захвалиле, уз опаску да су због нас изгубили много времена и можда неки сусрет са лепим девојкама. Наши симпатични пратиоци су спремно одговорили да ће им управо то што су нама помогли донети срећу у налажењу лепих девојака. Сви смо се насмејали овом духовитом коментару.

Овај непланирани сусрет измамио нам је осмех и на неки начин је представљао симболичан опроштај од Маракеша, а ускоро затим и од Марока.

Наш боравак био је временски кратак, али довољно дуг да у њега стану и боје и мириси и осмеси Марока. Зар то није право богатство?

Бранка Рибар Брајић, 77 година,
Магистар електротехнике, Београд

ЗАЛУТАЛИ

Путујемо ка југу... југом.

Путујемо ка југу... југом!

Југ је негде између истока и запада, ни ту ни тамо. Као Србија... ни ту ни тамо. Југ је тамо где сунце излази и залази, где је небо црвено, наранџасто, жуто, тиркизно плаво, љубичасто.

Југо је мали, стари црвени ауто који одолева годинама, времену, ратовима, поправкама.

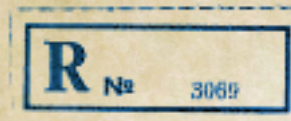
Хоћемо на море... немамо ГПС... нећемо широким, четворотракастим сивим бескрајним линијама ауто-пута, јер тамо јуре аудији, БМВ-ови, џипови и многи други ужасно брзи и нервозни аутомобили. Они трубе, увлаче се у реп, блицају; прелетели би нас да могу. А можда и могу.

Прошли смо највећи град који ноћу светли из даљине као „Велики сунчани Дан“ како је приметила девојчица када нас је давно некад велики црвени аутобус возио до њега. Прошли смо и други, мало мањи град, који има своје прелепо брдо Хисар.

Бежимо са ауто-пута и лакше нам је.

Поред нас промичу поља и поља кукуруза. Стабљике су још увек зелене, мада се назире клипови на све стране. Поља кукуруза смењују поља паприке и пластеници... пластеници... пластеници. Иако се југо тресе од макадамских коцкица по којима јури и не можемо да се чујемо када причамо, лепо нам је. Прозори су широм отворени, јуре и наше косе са југом по врућем ветру који улази кроз те прозоре.

Прелазимо преко старог железничког моста преко којег може да пређе само једна трака. Прво идемо ми... онда они из супротног смера. Поглед нам пресецају бличеви сунчеве светлости које производе зелене металне греде старог моста. Испод моста је Јужна Морава. Испред моста је споменик погинулима у рату. Иза моста је сала за свечаности.

После моста поново белило пластеника, кукурузи, поља паприке. Стари коњ који вуче још старија кола натоварена насеченим дрвима.

Мало даље стара бензинска пумпа.

Улазимо у дивну, топлу, нежну варошицу југа. Као да ваздухом и даље трепери Шурдина песма „Једном одлетеће птице“.

Главна улица је стварно главна: сав саобраћај иде њом, пролази до центра, прелази преко моста, преко укроћене реке, пролази поред главне аутобуске станице, па затим и поред пијаце. Пролазећи кроз центар, главна улица делом окрзне корзо, улицу којом као и пре рата, ратова, и даље у вечерњим часовима шетају колоне дотераних варошана. Ту момци срећу девојке, ту девојке гледају момке. Ту се рађа љубав у Власотинцу. Река испод моста је бистра, не много брза, укроћена је насипом. Ту доле су је преградили камењем и направили вир за купање. Ту је и импровизирана плажа.

После моста налази се гомила продавница старих... јорганџија, посластичара, кујунџија, и нове продавнице: пластика, цвеће, играчке, Кинези... И овде су стигли Кинези. Па ипак, улица и даље изгледа као пре 100 година, као пре 50 година. На сваких пет метара крошње печуркастог облика, куће окречене у бело са запрљаним доњим деловима, капци на вратима, да живина не би улазила унутра, венчићи цвећа изнад улаза у куће у којима је скоро била свадба. Са тераса кућа које су на два спрата експлозија цвећа црвеног, ружичастог... букети и букети прелепог цвећа, бомбончића, као да идемо кроз шпалир лептирова.

И онда пут полако напушта варошицу и урања у шумовита брда постепено се пењући. Бива ужи, мада се и даље аутомобили мимоилазе. Ако наиђе камион или аутобус успоравамо, пребацујемо у прву брзину не бисмо ли се мимоишли.

Нижу се полунапуштена места са неколицином кућа. Стара напуштена продавница, једина у селу, са поломљеним стаклима, напуштени кошаркашки терен и стара, оронута школа.

Пут се пење још више. Десно од нас је река која скакуће, кључа са камена на камен, пени. Над реком се надвило зелено, таласасто дрвеће, као да је крије, као да је чува само за себе. Кључа река око камења, тешких од маховине. Штрчи огромно камење поред обале.

Кроз прозоре почиње да надире свежина. Удари свежине и мирис шуме и шумског покривача продиру у ноздрве. Осећа се

мирис печурака. Очи нам се отварају. Пут се пење и даље. Застали смо да попијемо воду на чесми крај пута. Вода је хладна, мека, укусна, као да и она мирише на шуму, на звончиће и кантарионе поред пута, на хајдучку траву. Као да је лековита.

Пролазимо мало место са пар кућа на споју двеју река. Пред једином продавницом спава пас. Врата су отворена и испред ње су паркирана једна кола. И после састава река пут постаје још стрмији. Иако идемо асфалтом, југић стење, узбрдица је велика и константа. Ваздух је сада свеж, сасвим, сасвим пријатан... мирише. Починемо да дишемо, као да улазимо у плућа планине, опкољени са свих страна шумом, километрима и километрима, непрегледима шума. Само се високо изнад нас назире тиркизно плаво небо, са по неким облачићем.

Стајемо да одморимо у прелепој варошици са широким, пространим тргом и спомеником у његовом централном делу. Место има неколико вишеспратница са по четири, пет спратова, зграду општине, школу, основну и средњу, кошаркашки и фудбалски терен. Посластичарницу, која не ради, и једну једину отворену продавницу.

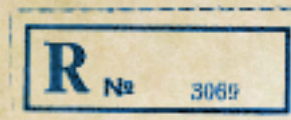
Улазимо у продавницу не бисмо ли купили неку храну да се окрепимо

„Од прошле недеље ни аутобус више не иде.. немају рачуницу да постоји аутобус.“

„Ми смо овде заборављени... то је почетак краја.“

Причају две жене у продавници. Чули смо од њих да су место скоро сви напустили, да су сви у градовима северније од овог дела прелепе Србије. Чули смо да су скоро сви старци поумирали, да по махалама нема више стоке, да се овде не рађају деца. Чули смо да су те две жене набрале по 40 кг боровница, да су накупиле десетине килограма вргања и малина. Чули смо да су направиле по двадесетак тегли шумских јагода.

Где смо ми ово залутали? Напуштено место? Рај на земљи, рај а без људи, без пута, без аутобуса Зашто је овај крај заборављен? Ко ме га остављамо, коме га поклањамо?

У овом месту, хотел „Вилин луг“ је затворен, напуштен. Некада Вилин Луг сада Црна Трава. Зашто црна када је све наоколо зелено? Сазнали су у продавници да су хотел купили Арапи и да већ неколико година стоји напуштен. Крај хотела су два прелепа моста испод којих се провлачи бистра планинска Власина, пошто прескочи неколико слапова.

Ко и зашто напушта овакво место, место које мирише, богато водом, шумом, место вилинске природе.

Рекли су нам да ће, ако наставе путем даље наићи на Власинско језеро, бисер природе, вештачко језеро на огромној надморској висини. Рекли су нам да и тамо постоје два хотела која је исти Арапин купио и да ни они не раде.

Питали смо се где ли се ово налазимо... Пошли смо ка Грчкој, а залутали у овај бајковити, изгубљен у времену, заборављени крај, крај до којег ни аутобуси више не саобраћају. Људи из тих места залутали су у градове. Ми смо залутали у Вилин Луг и пожелели смо да овде проведемо одмор, али нисмо имали где. Све је затворено. Не постоји...

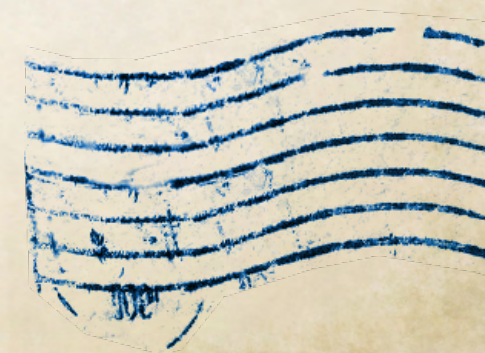
Колико ли таквих крајева има у нашој прелепој, богатој земљи?

Катарина Поповић, 61 година
Лекар, Београд

Категорија:

НАЈБОЉА МУШКА ПУТОПИСНА ПРИЧА

СЈАЈ КАРИБА

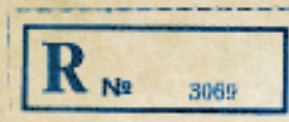
Из лаког дремежа у који сам запао, уљуљкан уједначеним шумом авионских мотора, трже ме глас стјуардесе која је нудила освежавајућа пића. Бацих поглед кроз прозор. Километрима испод нас видело се само плаветнило океана и сићушна слика једног теретног брода, који као да је стајао у месту окружен бескрајем водене површине. Само бели траг који се као реп протезао иза њега указивао је да се он ипак креће. Одроз златне сунчеве кугле клизио је по води напоредно са авионом.

Група већих и мањих острва се указала испод авионских крила. Далеко доле, са десне стране, скоро стопљена са небом, назирала се танка линија обале Флориде. Одавде почиње магија звана „Карибе“. Рајско пространство које се простира на простору величине од преко две стотине хиљада квадратних километара, са својих четрдесет четири милиона становника у тринаест држава расутих на седам хиљада већих и мањих острва, названих Велики и Мали Антили.

Летели смо изнад Насауа главног града Бахама и убрзо је пред нама изронила из плаветнило океана обала Кубе, највећег острва Великих Антила. Изгледала је нестварно, са широким тракама светле тиркизне воде у приобаљу и плавичастим планинским врховима на копну у даљини.

Када је Кристофер Колумбо 27. октобра 1492. године стигао бродом „Санта Марија“ са „Хиспањоле“ до њених плажа са палмама, био је одушевљен оним што је видео и записао у свој дневник: „Никада моје очи до сада нису виделе такву лепоту као што је ова раскошна зелена обала.“

Замолих стјуардесу да ми донесе чашу белог вина и удубих се у читање спортског чланка о стању у источној дивизији америчке бејзбол лиге. Мој клуб „Блу Џејз“ из Торонта је ове године стајао добро на табели и имао је шансу да уђе у „playoffs“ завршницу ове сезоне.

Сада су испод нас промицале зелене шуме махагонија, краљевских палми, поља шећерне трске, плантаже кафе и засади дувана од којих се праве чувене кубанске цигаре – Montecristo, Cohiba, Partagas и Romeo & Julia.

Копно је овде широко стотину километара и ускоро смо били на другој страни Кубе, изнад јужне обале коју запљускују топле воде Карибског мора. Испод нас је лежао стари колонијални град Сиенфuegos смештен у великом истоименом заливу.

Оставивши копно иза себе, авион је лебдео у простору где су се вода и небо као два драга камена, зелени смарагд и плави сафир, спајала у један блистави драгуљ. Недуго затим, на хоризонту постаде видљиво острво Кајо Ларго које са ове висине личи на танки кључ дугачак двадесет пет и широк само три километара.

Са северне стране овог острва, које је стварано милионима година радом сићушних морских бића званих корали, обалска вода је плитка и замућена растакањем беличастих острвских седимента. Групе ниског дрвећа и жбунова мангрове вире збијене из воде пешчаних плићака. Својим густо испреплетаним корењем они бране крхку обалу од ерозије коју праве таласи и плиме. Корење дрвећа мангрове у води је уједно и идеално склониште за многе ситне морске становнике који ту налазе спас од грабљиваца.

Авион лети толико ниско да путник има утисак да ће већ у неколико наредних секунди слетети, али он иде даље и даље, нагињући се час на једну час на другу страну. Испод промиче тло састављено од безброј белих сланих локви разних облика и величина у којима топло сунце испарава морску воду и претвара је у насlage соли. Авионска крила само што не дотакну зелене врхове дивље макије и палми. Одједном, изненадни тупи удар точкова о чврсто тле и снажан звук спуштених закрилаца који нагло успоравају летилицу, означава да смо на аеродромској писти. Кратко рулање до аеродромске зграде и то је крај путовања. Јужна страна острва је зелено-плави рај у Карибском мору.

„Сол Пеликано“ комплекс хотелских зграда је највеће одмаралиште на острву са ознаком „све укључено“. У средишњем делу су два базена са морском водом окружена десетинама спратних павиљона. У њима је 320 апартмана од којих је један део са погледом на цветне вртове и део оних скупљих, са

погледом на море. Све је овде подређено, као и у другим одмаралиштима широм Кубе, одмору, забави и рекреацији страних туриста из целог света. Међу њима су најбројнији Канађани. Нема само Американаца, који овде из познатих разлога нису пожељни.

У пространом бафе ресторану гости могу да уживају у обиљу укусне хране, различитој понуди јужног воћа и других посластица. Три „а ла карт” ресторана са националним менијима, кубанским, италијанским и француским допуњују овај богати избор. За оне који воле брзу храну ту је и изврсна пицерија смештена близу спортских терена.

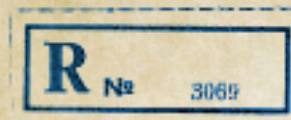
Ноћобдије који целу тропску ноћ проводе уз пиће и музику у бару огромног лобија, могу поред безбројних интернационалних врста пића и коктела да наруче и топле сендвиче и хамбургере не напуштајући своја удобна „радна пијаћа места”.

Велики амфитеатар са бином сваке ноћи од осам увече нуди музичку и сценску забаву. Спортски оријентисаним гостима стоје на располагању тениски терени, столови за пинг-понг, билијар и друге игре.

Путовао сам по многим земљама света, али нигде нисам сусрео људе као овде, којима боја коже ништа не значи. Било да су бели, црни или жути, католичке вере или било које од многих других измешаних конфесија које постоје на овом тлу, сви су они Кубанци и прожети јединственом љубављу за своју земљу. Једноставни људи који само желе да буду своји на своме.

Туризам је најважнија кубанска грана привреде из које долазе најзначајнији приходи ове лепе и гостољубиве земље, али америчким санкцијама спречене да се нормално развија. Морам одмах да кажем да веома ценим овај поносити народ који је спреман да плати било коју цену за своју слободу. То ме много подсећа на српску нацију којој и ја припадам.

Историја Кубе почиње пре више од 1000 година, када на ове просторе на којима су живела староседелачка индијанска племена Гуантанахатабеу, надиру Таино и Сибони, стари народи са простора данашње Венецуеле.

Шпанска окупација средином шеснаестог века окрутним, геноцидним методама и довођењем робова из Африке мења састав становништва и прави подлогу за рађање кубанске нације.

Године 1898, Шпанија је због изгубљеног рата са Америком принуђена да напусти Филипине, Порторико, Гуам, а међу њима и Кубу. Одлазак Шпанаца није значио и коначно ослобођење и осамостаљивање кубанског народа. Иако је ропство као систем укинато још 1895. године, долазак америчког капитализма постао је један други облик пређашњег система који се само није тако називао. Највећи део кубанског земљишта поседовали су амерички велепоседници. Куба је постала америчка колонија за изабљивање њених природних ресурса и место за јефтино уживање америчких богаташа и мафије.

За време владавине Фулхенсија Батисте, педесетих година двадесетог века, корупција, дрога и проституција владају у свим порам кубанског друштва, не зато што је то хтео кубански народ, него зато што је тако одговарало модерним колонизаторима, Американцима.

Млади адвокат Фидел Кастро са малом групом истомишљеника 1953. године на југу Кубе, у граду Сантјаго Де Куба, врши напад на највећу војну касарну. Тако почиње кубанска револуција против режима диктатора Батисте. Кастрова група скоро у потпуности страда у том неравноправном сукобу, а он бива прогнан у Мексико.

Тамошњи сусрет са аргентинским доктором Че Геваром, који је био под великим утицајем идеја Карла Маркса, Жан Пол Сартра и других мислиоца, отвара Фиделу визију новог светског поретка базираног на комунистичким идејама.

Заједно са Че Геваром, враћа се у тајности на Кубу и у врлетима планине Сиера Маестра' њих двојица оснивају ослободилачки „Покрет 26. јул”. Остало је историја. Код универзитетског града Санта Клара, њихови борци уништавају војни воз пун оружја и елитних режимских снага и почињу војни поход на Хавану, главни град Кубе. Јануара 1959. године, диктатор Фулхенсија Батиста је свргнут са власти и бежи из земље са сто милиона долара у својим коферима. То је и крај америчког утицаја на том острву.

Америка, у покушају да се у тајности врати на Кубу, шаље хиљаду и пет стотина војно обучених и до зуба наоружаних кубанских избеглица у погрешном убеђењу да ће их народ подржати и уз његову помоћ уништити Кастра и његове револуционаре.

Тај покушај америчке администрације председника Џона Кенедија, катастрофално се завршава у Заливу свиња, педесетак километара западно од Сиенфугоса.

Од америчког утицаја, остале су само наметнуте привредне и политичке санкције које коче развој овог поштеног вредног и талентованог народа.

И поред тога, проценат писмености становништва је међу највећим на свету, школство и здравство је бесплатно и доступно за све грађане подједнако, као и велика социјална заштита и помоћ.

У бару великог лобија, обрадовах се када иза шанка угледах једно добродушно тамно лице постаријег човека са накомстрешеним брковима. Био је то грмаљ од човека, са гласом налик мексиканском маријачију. Иако је прошло неколико дугих година, одмах сам га познао. То тамно лице припадало је мом омиљеном шанкеру по имену Родриго, из времена када сам последњи пут долазио овде.

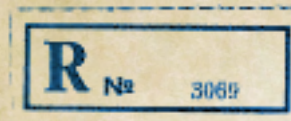
Без речи и не питавши ме ништа, он напуни две велике чаше рума, једну додаде мени, а другу подиже да се куцне са мном.

„Добро нам дошао, сењор Мирко.”

„Ниси ме заборавио, амиго!”

„Како би стари Родриго заборавио сењор Мирка? Србина, који пије чисти рум без соде, који пева песму „Hasta sempre Comandante”, што је са своје главе скинуо бејзбол капу „Блу Џејза” и поклонио је мени. Амиго, још чувам ту плаву капу и још увек поред мог бејзбол клуба „Пирати” навијам и за канадски „Блу Џејз”.”

Из кесе коју сам донео са собом, извадих нову црну бејзбол капу купљену пре неколико дана у Торонту. Напред на белој основи била је свиленим нитима извезена глава плаве птице и црвени јаворов лист, а са стране велика слова „Blue Jays - Toronto - 1977.”

„О, Santa Maria! Ова је она најпопуларнија!” кликну Родриго, „такву сам одувек желео, али никада нисам имао прилике да дођем до ње!”

„Сада је имаш”, рекох и добах му капу коју он ухвати у лету, истрча из шанка и загрли ме својим здепастим ручердама.

„Сењор, за који дан идем кући на суседно острво. Женим сина, амиго! Била би ми велика част да својим присуством увеличаш тај наш породични догађај.”

Острво на које сам путовао заједно са Родригом и његовом љупком нећаком Долорес друго је највеће острво на Куби. Удаљено је педесет километара јужно од главног кубанског тла. У прошлости је променило многа имена док га после кубанске револуције нису заванично назвали садашњим именом – „Isla de la Juventud” (Острво Младости). То име је дато у част хиљаде младих добровољаца- студената, који су у то време дошли на острво да уче и учествују у унапређењу животних прилика у земљи. Пловили смо дуж невероватно лепог архипелага састављеног од низа малих коралних атола са многобројним увалама, скривеним морским пролазима и оштрим стенама између којих су могле у прошлости да једре само брзе гусарске шкуне. Пред очима путника промицала је лепота Кариба у пуном сјају. Места која су била инспирација познатим писцима - Роберту Луису Стивенсону за „Острво с благом” и Џемсу Метју Барију за „Петра Пана”.

У Нуева Герона, главни острвски град од шездесет хиљада становника, ушли смо дугим морским каналом који је допирао до самог центра. Стари шевролет плаве боје, вероватно произведен педесетих година двадесетог века, чекао нас је на пристаништу. То је дошао по нас Родригов син Ромеро, доктор у градској болници.

Нисам очекивао да је град тако леп и чист. Поред понеког ретког аутомобила, старог исто колико и наш Шевролет, на улицама смо махом сусретали запрежна кола са пнеуматским точковима у која су били упрегнути један или два хитра коњића. Путнике тих кола од сунца је штитио платнени кров разапет на колским лотрама.

У лепо уређеном централном парку са клупама за седење и понеком уметничком скулптуром, широким стазама васпитачице су водиле буљук деце предшколског узраста. На једној клупи је седео старац са шеширом и свирао на гитари љубичасте боје.

На клупи поред њега стајала је флаша рума. Сасвим бела брада је била у великом контрасту са његовим тамним лицем.

Родригова кућа се налазила у предграђу, на крају улице која је водила према плажи „Pleja Paraiso”. Офарбана плавом и светложутом бојом, са својим јединственим црвеним кровом од теракоте, била је ушушкана испод високих кокосових палми на којима су висили велики плодови.

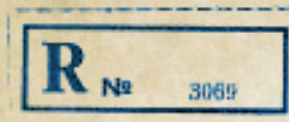
После вечере, у дворишту, за дугачким столом осветљеним оскудном светлошћу неколико сијалица, седели смо до поноћи уз куба либру, рум и пиво. Двориштем се ширио мирис печене морске рибе и пријатног дима кубанских цигара. Топао женски глас је певао песму „Гвантанамера” уз звуке гитаре и тарабуке. Речи ове дивне кубанске песме посвећене девојци из провинције Гвантанамо, изазваше у мени снажно осећање радости коју већ дуго нисам налазио у својој души. Са флашом старог кубанског рума, запутих се кроз светлу ноћ ка плажи.

Лежао сам на песку. Босе ноге суми повремено запљускивали мали, топли морски таласи. Пресијавали су се као растопљено сребро уз благо шуморење, које је једва реметило ноћну тишину. Директно изнад моје главе висио је Месец, као огромна светла полулопта спремна да се откачи и полети доле ка морској површини. Море се сјајило у недоглед дифузном светлошћу коју су слали милиони звезда на млечном путу.

Горе код мене на северу, у Канади, небо и Месец изгледају сасвим другачије. Нема тог сјаја и драматичне лепоте као овде близу екватора.

Из дворишта Родригове куће, до мене су тихо допирали задњи звуци Гвантанамере са поруком: „Ја сам човек земље са палмама. Са сиромашнима на земљи желим да поделим своју срећу.”

Ноћ се ближила крају. Био сам сигуран да ћу ново јутро дочекати са стиховима који су сами од себе навирали у мојим мислима:

„Буди ме опојни мирис јужног цвећа
тихи цвркулт карибских птица
бат босих ногу љупке Долорес
и осмех веселих тамних лица.

Ваздухом титрају одблесци сунца
блиставо светле ко брилијанти
у мору помешан тиркиз и сафир
на врху таласа дијаманти.

Обала - бели шећер у праху
седефне шкољке – свилене бомбоне
сенка еукалиптуса на топлом песку
капи воде се ко бисер роне.

Стари Хозе уз флашу рума
пребира жице на розе гитари
пекуши песму из славних дана
о Санта Клари и Че Гевари.

Пас „Гринго” терцира газди
мисли да пева – у ствари лаје
и човек се пита још колико дуго ће
овај рај на земљи да траје...”

Зоран Првановић, 82 године
Дизајнер, Канада

НА РАСКРШЋУ ПУТЕВА И ВРЕМЕНА

Већина људи које познајем када иду на годишњи кажу да иду да се одморе и да напуне батерије; ја путујем да нахраним очи...

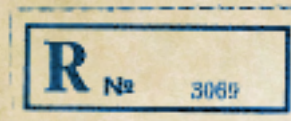
Смештен на западном ободу Гласиначког поља, на романијској висоравни, дрема Соколац. Дрема невелика варош попут неког коштуњавог и жилавог горштака на чамовом трonoшцу, који ослоњен леђима на фуруну од ћерпича суче пожутеле бркове, неспособан да живи од своје богате прошлости, још мање способан да се снађе у времену које је дошло. Благо погнуте главе, из чубука отпухује димове, а у облацима и праменовима дима не разазнајеш шта је шта – шта је дуван, а шта људска мука.

Нит' се жали нит' чему весели...

Нити гради успомене нити од њих живи.

Ушушкан на пространој планинској висоравни преко које су у античка времена ишли путеви и каравани што спајаше долине Босне и Дрине, Соколац се данас дању башкари под прозрачном плавом куполом, а ноћу рукама додирује звезде. Идилично за посетиоце и туристе, летаргично за житеље.

Ту, у Подроманији, још од античких времена рачвају се путеви. Надохват руке је Сарајево и веза са Јадраном, на истоку је Вишеград, Ужице и јужна Србија, на северу су Семберија, Нови Сад и Београд... Преко романијског платоа иду магистрални друмови који и у ово време воде до важних одредишта, само што се до тих одредишта данас, чини се, стиже спорије него икад.

Друмовима не чине штету само точкови већ и време. Точкови их газе, време прегازی.

Соколац је стећак који је својом тежином поклопио простране катакомбе минулих времена.

Као да се ради о некој урокљивој теми, овде о томе нико не говори. Више се прича о балванима, јагњећем печењу и лањским снеговима, него о немерљивом историјском и културном богатству које посвуд из земље извире. Колевка тог блага је невелико Гласиначко поље. Поље од свега 22 квадратна километра, које се својим западним ободом код Брезјака ослања о скуте данашњег Соколца, а с јужне стране додирује Бјелосављевиће, постало је део синтагме која је многима непозната, а по свом значају је немерљива – гласиначка култура.

Моје мало путовање кроз минула времена на Гласинцу и околини кренуло је управо од Бјелосављевића, од локалитета Црквине који се налази тек на неколико километара од главног раскршћа у Подроманији – магистралним путем ка Рогатици и Вишеграду. Вођен неупадљивим путоказом „НЕКРОПОЛА“, сишао сам на макадамски путељак и већ након педесетак метара рукама сам разгртао високу и већ пожутелу траву и с усхићењем откривао стећак за стећком. На месту где се површним погледом не види ни један, одједном се отвори некропола са десецима, са стотинама исклесаних камених громада.

По званичним подацима, ту их је 363. Тек десетак стећака је украшено неким мотивом, једнакокраким крстом, мачем, људском фигуром и представом животиње – коњем и коњаником са копљем. Некропола се формирала око цркве која је ту била саграђена половином 14. века, а од поменутих 363 истражено је тек 48 гробова.

Године 2013, некропола са стећцима на локалитету Црквине у Бјелосављевићима проглашена је националним спомеником Босне и Херцеговине.

Други, не мање значајан локалитет стећака налази се у Лубурића пољу, нетом уз магистрални пут који води на север. Опет, неких 5-6 километара далеко од Соколца. У ствари, то су два локалитета, Баре и Плоче, који су међусобно удаљени тек неких 150 метара и укупно имају 134 стећка. Три године пре Бјелосављевића, дакле – 2010. године, некропола у Лубурића пољу је проглашена националним спомеником Босне и Херцеговине, а 2016. је уврштена и на Унескову листу светске културне баштине.

За разлику од некрополе у Бјелосављевићима, на магистралном путу који води поред Лубурића поља не постоји нити један знак, нити један путоказ који би путнику намернику сугерисао да прилази нечему или пролази поред нечега што је у светским размерама признато и прихваћено као опште добро, као благо достојно пажње и памћења човечанства.

И наравно, и овде се морала разгртати висока и пожутела трава.

Помислих:

„Овде је довољно да разгрнете траву, па да попут Алисе која отвори врата земље чудеса, ви отворите широке капије чудесних светова прохујалих векова и миленијума.“

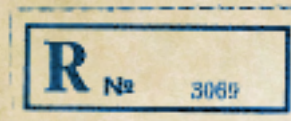
Да, да! Не само векова, него и миленијума!

Но, да се ми вратимо у Бјелосављевиће, да повежемо и миленијуме и раније поменуто гласиначку културу.

Положивши длан на први стећак у Бјелосављевићима ја сам, у ствари, дохватио црвену нит која је стрпљиво чекала да је повучем како би ми одмотала четири миленијума дуго предиво историје на овдашњим просторима.

Загребао сам патину заборава и прозори у прошлост су се почели отварати.

Године 1886, убрзо након што је Аустроугарска окупирала

Босну и Херцеговину, кренула су археолошка истраживања на локалитетима Гласиначког поља и околине. Током петогодишњег истраживања, откривено је и евидентирано око 1200 гробних хумки, или тумула, или кургана (које локални живаљ назива громилама, а које су често концентрисане у групе или некрополе), те око 50 градина – утврђених насеља на околним брежуљцима.

Практично, годину дана након аустроугарске окупације – 1880, поручник и археолог аматер Јохан Лекса је приликом изградње пута од Подроманије према Рогатици, поред реке Решетнице, а недалеко од већ познатих нам Бјелосављевића, отворио прве тумуле, и између осталих налаза, пронашао и чувена бронзана гласиначка култна колица која „вуку“ две птице.

Тог тренутка Гласинац је уз фанфаре гордо умарширао у престижно друштво археолошких налазишта европског значаја, док су гласиначка колица добила истакнуто место у Природњачком музеју у Бечу, али и литератури, књигама и уџбеницима диљем планете.

Током првог десетлећа аустроугарске окупације, неколико стотина археолошких налаза не само са локалитета на романијској висоравни, него и са осталих праисторијских локалитета у Босни и Херцеговини, завршили су у Природњачком музеју у Бечу, али и у археолошким музејима Загреба и Сплита, као и у збиркама фрањевачких самостана у БиХ.

Занимљив је податак да је Аустрија 2016. године израдила реплику гласиначких колица, драгуља гласиначке културе из 7. века пре нове ере и галантно и несебично даривала их Земаљском музеју Босне и Херцеговине. Ово треба упамтити, наравно – као један од безброј колосалних бисера цинизма који могу да изнедре само западне империјалистичке културе. А Босанци да то купе.

Елем, гласиначка колица из 7. века пре нове ере симбол су и печат онога што се у историји назива гласиначком културом. Колица су настала у периоду када се гласиначка висораван ближила

свом врхунцу у економском, политичком и културном контексту. Било је то време када се гласиначка прича ближила свом последњем поглављу, попут необичног житија чије су прве странице биле исписане више од хиљаду година раније, још у енеолиту – „каменом бакарном добу“, у време првог насељавање Гласинца.

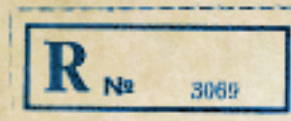

Период развоја гласиначке културе у распону од 1800. године п.н.е. до 250. године п.н.е. хронолошки је подељен у пет карактеристичних фаза, од малобројног становништва хетерогеног порекла који су сточари-номади у бронзаном добу, до процвата заједнице, када се сусрећемо са највише гробова и градина и када је коначно, као одређена културна целина, искристалисана гласиначка култура железног доба.

Сажето, гласиначка култура је најизразитија група из периода бронзаног и железног доба на подручју средњег и западног Балкана, која се издваја по својим локалним обележјима, као што су тумули, који често „граде“ некрополе, те градине и сувозид. Будући да је невелико Гласиначко поље са платоом који га окружује било прво, најзначајније и најбогатије налазиште археолошког материјала, читава та културе добила је назив – гласиначка култура.

Али, наравно, мора се имати у виду да је гласиначка култура у географском контексту много шири појам који је многоструко надрастао Гласинац и романијску висораван. По својим стварним географским одредницама, гласиначка култура обухвата још и југозападну Србију, Црну Гору и источну Херцеговину, док цетинска култура у данашњој Хрватској и Мати-култура у северној и средњој Албанији чине њен западни, односно - јужни огранак.

Осамдесеттрогодишњи деда Милан, човек који је радни век проживео у Сарајеву, рођен је и детињство и младост провео у Кострешима, у селу које се на висини од око 1200 метара угнездило на питомој ливади окруженој непрегледним шумама „јелика и оморика“, негде под ревером романијске доламе. Чист, чио, насмејан и од јутра распеван, он у маниру истинског гурмана крчка девету деценију

живота у својој пространој кући на Соколцу. И, управо из те куће ја сам овога лета одлазио у сусрет минулим вековима и еонима, треперећи од узбуђења које доноси потрага за немерљивим, а заборављеним благом.

Изнад дедине куће се плави небо, а раним јутром, док се праменови магле растежу доле по тајновитом Гласиначком пољу, имате утисак да сте изнад облака, а да је ова кућа, и овај градић, и цела ова висораван – чардак и на небу и на земљи!

На раскршћу путева и времена...

Драгиша Тошић, 62 године
Хемијски техничар, Лондон, Канада

ПРОПУТОВАЊЕ УКРАЈНОМ

Давне 1992. године, непуних годину дана од проглашења независности Украјине, једна наша туристичка агенција организовала је пропутовање тим просторима. Видевши маршруту којом би се кретали на том вишедневном обиласку знаменитости ове земље, супруга и ја одлучисмо се за тај програм. Тим пре што је било лето па ћемо свакако искористити прилику да се окупамо у Дњепру и Црном мору. Успут смо наговорили још неке рођаке и познанике из Врбаса да нам се придруже.

До Љвова смо путовали аутобусом, који је од Београда, па преко Инђије, Новог Сада, Врбаса, Бачке Тополе и Суботице сакупљао путнике који су имали резервисане аранжмане, те тако напунио аутобус. На улазу у Љвив (Лавов) дочекао нас је њихов водич, који треба да нас одведе до хотела у коме ћемо бити смештени. Почео је на украјинском да даје упутства шоферу куда треба возити. Међутим, овај је тражио од водича да говори руски, јер он украјински не зна, али руски разуме. Како рече, то му је као други матерњи. Стигавши пред једну раскрсницу водич рече на руском:

„Здесь идем направо.“¹

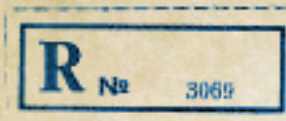
„Харашо“, одговори возач, и распали право.

„Что ты делаешь?“², забезекну се водич.

И да не дужим, испаде да је возач сматрао како је руски нешто као искварени српски и да нема проблема у споразумевању.

1 Овде идемо десно.

2 Шта то радиш?

Зато је руско „направо“ разумео као „само вози право“. Но, некако стигосмо до првокласног хотела „Дњестар“, где смо се раскомотили, а затим са водичем отишли у обилазак овог древног града, у коме су бројне цивилизације оставиле свог трага, с обзиром да је град основао још 1240 године кнез Данило Романович. Тако смо, у строгом центру Лавова, у коме је свака зграда експонат историје архитектуре, из доба класицизма, неореализма и барока, обишли и Српску улицу, у непосредној близини проспекта Слободе, који је епицентар привредног, а још више културног живота региона. Улица је то име добила у време сеобе Србаља у царску Русију половином XVIII века. Мада, треба рећи, од Срба су остала само имена насеља, јер је већ друга генерација била русификована.

Пошто смо били уморни од пута, већина, нарочито старији, легала је чим смо вечерали. Сутрадан смо се спиралним степеницама попели до видиковца „Дворац на брду“ („Замкова гора“), мада дворца одавно нема. Међутим, како то већ бива, увек има неких испада. Тако је двоје младих Београђана, вероватно момак и девојка, пожелело да изигравају планинаре, па су на пола пута до видиковца сишли са степеништа и кренули јако стрмом пошумљеном падином према горе. Али, у једном тренутку девојка је изгубила упориште и почела да се котрља низ косину. На срећу, после десетак метара ударила је у једно дрво, ухвативши се за њега. Брзо је стигао санитет и помоћу завоја и неколико фластера за огреботине, санирали су повреде, које нису биле озбиљније природе.

Са видиковца се, као на длану, простире панорама старог дела Лавова, којег у позадини подупиру нови квартави. По силаску са видиковца, који се налази на надморској висини од 413 метара, наставили смо разгледање града. Иако је заиста било много интересантних знаменитости, разгледање је постајало све напорније. Међутим, проспект Слободе, са оперним театром и спомеником песнику и сликару Тарасу Шевченку, нисмо могли

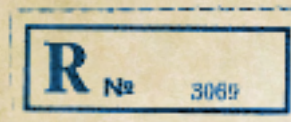

заобићи, исто као ни споменик Ивану Франку, о коме се у Србији много мање зна него о Шевченку. Франко је био полиглот, песник, прозаиста, драматург, преводилац, књижевни критичар, историчар књижевности, лингвиста, социолог, филозоф, публициста, етнограф, библиографи издавач, али и револуционар, опозиционар, родољуб и борац за слободу украјинског народа. Био је, такође, и велики словенофил и маштао о уједињењу свих Словена. Иза себе је оставио неизбрисив траг јер је Украјини и човечанству оставио грандиозни опус од преко 4.600 наслова.

Ујутру, након обилног доручка, одвезли су нас на аеродром „Данило Халицки“, који је удаљен само 6 километара од центра града. Укрцали смо се у авион „Аерофлота“ и, након неких два сата лета превалили раздајину од 920 километара до Симферопоља на Криму.

На аеродрому у Симферопољу нисмо се дуго задржавали. Ипак, од водича смо успели да сазнамо да град има око триста хиљада становника, а да је најпознатији по томе што поседује најдужу тролејбуску мрежу на свету, чија једна линија иде чак до Јалте, удаљене око 86 километара. Једна од локација за посете туриста је и гробље где је сахрањено тридесет хиљада руских војника, учесника Кримских ратова 1854-56. год. Такође је додао да је Симферопољ у Руском грађанском рату био последње упориште белогардејског генерала Петра Врангела.

Након непуних сат времена, аутобусом који је због нечег споро возио, стигли смо у Бахчисарај, градић од двадесетак хиљада становника, удаљен тридесетак километара од Симферопоља. И овај градић има бурну историјску прошлост, у шта смо се могли уверити обилазећи његове туристичке локације. Најстарија је свакако „Ески-Кермен“, што на татарском значи стара тврђава, која је основана почетком VI века, на неприступачном терену, какви су и остали пећински градови на Криму. Из VI века је и „Чуфут кале“, или у преводу Јеврејска тврђава, коју због неприступачности зову

и „Орловско гнездо“. У непосредној близини је и Манастир Успења, основан крајем VIII века, најстарија манастирска пећина на Криму. На крају смо посетили и палату Хансарај, саграђену у XVI веку, једину преосталу из времена Кримског каната, када је Бахчисарај био престоница кримских Татара. Хансарај је заправо град у малом, у коме се налазе бројни музеји, библиотека, паркови, ханова џамија, објекти разне намене.

Утисци након посета свим овим знаменитостима и пећинским здањима из прадавних времена су заиста упечатљиви, али је умор, после свих оних пентрања по брдима и провлачења кроз катакомбе био пресудан. У аутобусу за Евпаторију, која је удаљена око сто километара, није било уобичајеног жамора. Сви су са нестрпљењем чекали да се укрцамо на брод за Одесу. Након око два часа стигли смо у луку. Кад смо видели крузер који нас је чекао, сви смо се одушевили, а још више кад смо се сместили по кабинама. Брод је био нов и испуњавао све услове за удобан смештај и пријатан боравак путника. Од сада па до Кијева, путоваћемо овим бродом, тако да нам је то, да тако кажем, привремени дом.

У неко доба кренули смо за Одесу, иако је ветар постајао све јачи и прелазио у буру. На отвореном мору таласи су били тако снажни и високи да су запљускивали чак и више палубе. Најблаже речено, ником од путника није било пријатно. Неки су повраћали. Неке жене, очито испрепадане, су се молиле.

Ујутру се време смирило. Ћарлијао је само благи поветарац па смо без проблема пристали у највећу луку на Црном мору. За време доручка водичи су нас упознали са данашњим програмом: пре подне обилазак знаменитости овог милионског и космополитског града, у коме живе припадници најразличитијих националности, а поподне – ко шта воли. Некима се тај део највише допао.

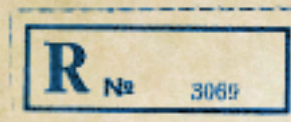
Пошто смо кренули са обале, најпре смо морали препешачити 200 чувених Потемкинових степеника, односно

савладати 27 метара висинске разлике. Сувишно је напоменути да нико од путника није изоставио фотографисање на овој атрактивној и, захваљујући чувеном филму Сергеја Ејзенштејна „Оклопњача Потемкин“, општепознатој локацији. Одавде смо Катеринском улицом наставили до упечатљивог полукружног здања опере и балета, која је импресивна не само споља, већ и изнутра. Стицајем околности, неколико година касније имао сам прилику да у том театру присуствујем изведби Вердијеве опере „Набуко“. Кад сам ушао у салу, видевши сву ону лепоту и раскош, не само дворане, већ и позорнице, заиста сам остао без даха. Није ни чудо да се, уз Бечку оперу, убраја међу најбоље у Европи. Зато је заиста штета што наши туристи овога пута неће имати прилике да доживе оно што ова кућа културе може да пружи.

Од осталих знаменитости Одесе, остао ми је у сећању споменик Незнаном морнару, који се налази у Шевченкивском парку. То је обелиск од црвеног гранита, висок 21 метар, у чијем подножју гори вечити пламен.

После ручка са супругом сам отишао на плажу „Аркадија“. То је дуга пешчана плажа, на којој, што ме изненадило, није било тако много купача као што сам очекивао, како је то уобичајено на Јадрану у ово доба године. Пошто лежаљки за изнајмљивање није било, раширили смо пешкире како бисмо могли да се сунчамо, а да не лежемо директно на песак. У нашој близини чуо сам двојицу средовечних мушкараца да разговарају на украјинском, што је овде реткост. Нисам могао да одолим, а да им не приђем. Пошто солидно говорим украјински, није било проблема да се упознамо и отпочнемо разговор. Испоставило се да су из Норилска, једног од најсевернијих градова на свету, пошто се налази у арктичком кругу, у Сибиру. Нажалост то је, дуги низ година, и најзагађенији град на свету, због вађења и топљења никла. Након што сам им понудио домаћу лозу, коју сам понео у флашици од 2 децилитра, решимо да је време и да се уђе у море. Њих двојица очас отпливаше

десетак метара даље, фркћући, одушевљени како је вода пријатна за купање. Кренем и ја за њима, али након пар корака, кад сам загазио у воду до колена, ја се брже боље вратих назад. Вода не да је била хладна, већ је баш била ледена, што и није чудо имајући у виду да је претходне ноћи била бура. А моји нови познаници остадоше да уживају, јер у односу на њихову климу, где Јенисеј, а и море, замрзавају на дужи период током године, ово је како се само пожелети може.

После повратка са сунчања и обављене вечере, са супругом сам отишао на Дерибасовку. То је улица која увече буквално постаје корзо, променада, шеталиште – назовите то како хоћете, где осим младих, шетају или на терасама кафића одмарају, припадници свих узраста, како домаћина тако и бројних туриста. Пошто смо се током преподнева доста нашетали, седнемо за сто на тераси једног од бројних ресторана, за којим је већ седело двоје младих, како се испоставило, становника Одесе. Брзо смо се упознали, јер ми комуникација на руском није била проблем. Чувши да волим књижевност, младић ми је рекао како мисли да је град остао дужан свом чувеном суграђанину, приповедачу Исаку Бабелју, познатом по збиркама приповедака; „Црвена коњица“ и „Одеске приче“, који је, као и многи други интелектуалци у СССР-у, ликвидан у радном логору у Сибиру. Зато се, како је рекао, нада да ће у догледно време бити подигнут споменик овом великану руске литературе.

Сутрадан ујутру пристали смо у Херсон, град на ушћу реке Дњепар, са око триста хиљада становника, познат, између осталог, по великом бродоградилишту, У самом граду нисмо остали дуго поштујући прецизно испланиран итинерер. Међутим, Потемкиново име нисмо мимоишли ни овде. Наиме, кнез Григориј Потемкин, љубавник Катарине Велике, био је оснивач црноморске флоте и бројних градова на Криму, па тако и самог Херсона, а сахрањен

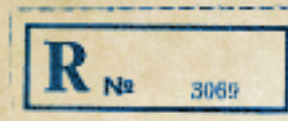

је у храму Свете Катарине. За Херсон су везана и имена неколико славних личности. Тако је режисер, сценариста и глумац Сергеј Бондарчук, рођен у оближњем селу, а гимнастичарка Лариса Латињина, освајачица девет златних, пет сребрних и четири бронзане олимпијске медаље, као и девет златних, четири сребрне и једне бронзане медаље на светским првенствима, рођена је у самом Херсону.

Мени је у сећању остало непријатно искуство једног нашег сапутника из Инђије, који је од уличног дилера хтео да купи 50 долара по повољнијем курсу од банчиног. Међутим, уместо долара, добио је фалсификоване новчанице које су с једне стране имале изглед праве новчанице од 10 долара, а с друге стране календар. Искуство заиста непријатно, али га је један од путника „утешио“ да новчанице нису сасвим безвредне јер је календар за текућу годину.

Следећа етапа на нашем крстарењу Дњепром била је Нова Каховка, где је изграђена брана са 28 капија, висока 16 метара, која је створила акумулационо језеро дуго 240 километара, све до бране у Запорожју. Мене је импресионирала бродска преводница у коју смо упловили долазећи од Херсона. Кад је иза нас затворена капија, изнад нас је светлукла само трака плавичастог неба. У том тренутку ми се учинило колико смо ситни и ми, и брод на коме се налазимо. Полако, као се у преводници подизао ниво воде, видокруг се ширио, небо нам се приближавало, и након подизања од петнаестак метара изравнамо се са нивоом обале с оне стране преводнице. Тек тада се однос димензија ускладио са ментално усађеним поретком ствари.

Пут до Запорожја би деловао монотono, с обзиром да је акумулационо језеро изузетно широко, добрим делом и преко 20 километара, тако да се са крузера лева обала, која нам је била са десне стране јер смо путовали узводно, није ни могла видети.

Сем тога, до следеће бране путовали смо током дана и целу ноћ. На срећу, на горњој палуби је било довољно места за љубитеље сунчања у току дана, а за оне друге била је на располагању велика сала, где су организоване разне забавне друштвене игре. Неки су, пак, више волели картање, а било је и загрижених шахиста.

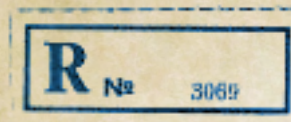
Стигавши у Запорожје, које је енергетско срце Украјине, с обзиром да су ту сконцентрисане, једна до друге, хидро, термо и нуклеарне електране, искрцали смо се и кренули у обилазак града. Оно што је упадало у очи били су необично широки булевари. Између тротоара и коловоза, с обе стране, пружале су се необично широке траке негованих травњака, са укусно уређеним оазама цвећа. Једна од путница из наше групе је рекла како се осећа као изгубљена у овом простору, док је други духовито додао како би му требао годишњи одмор да пређе на другу страну улице. Било како било, мени је највише било жао када су нам рекли да нећемо имати прилику за посету Запорошкој Сичи, очуваном насељу запорошких козака на острву Хортица. Зато сам са супругом свратио на једну пијаци да видим шта се тамо продаје. У једном реду бетонских столова приметим да продају сушену рибу, што и није било чудно, колико ме зачудило како један чича купује две рибе, једну гура у џеп, а другом удари пар пута о ивицу бетонског стола, из ње поиспадају бели црвићи који се још увијају, па одгизе добар комад, онако без хлеба, и након неколико залогаја, залије их вотком коју је извадио из другог џепа. Остао сам одистински забезекнут. Мало даље, за једним од столова зачух да две старије жене разговарају на украјинском. Кренуо сам према њима у намери да их питам како се суши та риба кад су у њој још живи црвићи и како то не смета оном чичи, али жене, чим сам им се мало приближио, окренуше разговор на руски. Касније су ми на броду објаснили да је то зато што још увек постоји дубоко усађен страх из совјетског времена када, најблаже речено, није било препоручљиво говорити неким другим језиком осим руског. Матерњи језик је био само за домаћу употребу.

Од Запорожја, преко Дњепропетровска, Кременчука и Черкаса стигли смо у Кањив, место поклоњења најпознатијем Украјинцу, песнику и сликару Тарасу Шевченку. Још са крузера смо на Чернечој гори уочили високи гранитни постамент на коме је доминирала монументална бронзана скулптура песника, окренута према Дњепру. Искрцавши се са брода, дугачким вијугавим степеништем, поред којег успут постоје зоне за рекреацију, стигли смо преко 392 гранитна степеника до меморијалног комплекса, који се састоји од музеја, споменика и трга, увек испуњеног бројним туристима. Испред самог споменика лежали су безбројни букети цвећа, којима су се придружили и букети наших сапутника. Треба рећи да је Шевченку у спомен подигнуто укупно 1167 споменика, од чега је 99 ван Украјине, у 44 земље широм планете. Чак је и један кратер на Меркуру добио име по њему. У музеју, који се састоји од 10 сала, могли смо да разгледамо мноштво експоната. Мене су, у првом реду импресионирале оригиналне Шевченкове слике и графике.

Након разгледања меморијалног комплекса и силаска са брда, укрцали смо се на брод, а већина се одмах дохватила кревета у својим кабинама, имајући у виду данашње пентрање, али и умор накупљен током вишедневног крстарења Дњепром. Тако смо и стигли до Кијева.

О Кијеву је сувишно трошити речи јер се о њему и код нас пуно зна. Они са крузера, који су први пут у овом трмилионском граду, имаће шта да посете и разгледају. Довољно је споменути само неке од бројних занимљивости: Кијево-печерска лавра, црква Свете Софије, манастир Светог Михаила, трг (майдан) Независности, упечатљива улица Хрешчатик, Златна капија, Андрејевски спуст, и толике друге. Међутим, два дана, колико смо имали у програму, премало је за Кијев.

Ја сам Кијев упамтио по нечем другом. Наиме, са супругом и двоје деце били смо у посети код њених рођака крајем маја 1986. године. Дакле, месец дана након хаварије нуклеарке у Чернобилу. И, веровали или не, и поред тога што се речица Припјат улива у Дњепро, што је раздаљина од Кијева свега 130 километара, ми смо сви скупа ишли да се купамо у Дњепру. То што смо ми били неупућени може се и разумети, али Кијевљани су знали само толико да је дошло до хаварије у Чернобилу и да је ветар однео радиоактивне честице на северозапад. То да је вода у Дњепру такође била радиоактивна и колико је била небезбедна за купање, нико појма није имао! Али, тако је то било у совјетско доба.

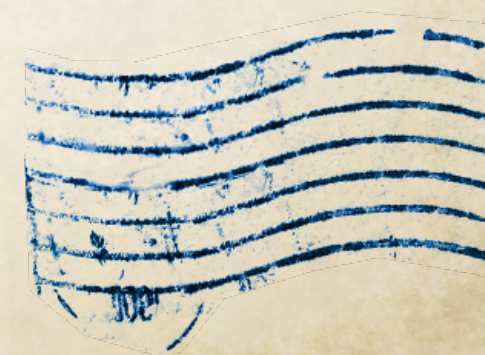
Што се тиче нашег туристичког путовања по Украјини, мој општи утисак је да смо заиста обишли много градова и знаменитости, али и да је било много журбе, да не кажем трчања, па је много тога било само овлаш.

Јарослав Комбиљ, 80 година
Дипл. инж. техн – мастер, Врбас

Категорија:

НАЈБОЉА ПРИЧА О ПУТОВАЊУ ПО СРБИЈИ

Најбоља прича о путовању по Србији:

1. место

АЛ СЕ НЕКАД ДОБРО ЈЕЛО, БАШ!

Да би видио нешто ново и прекрасно, не требаш путовати 16000 километара, довољно је отићи у Нови Сад који је од Загреба удаљен само 376,40 километара.

Четвртак, точно у подне. Ђурђа, Ана и ја чекамо да аутобус крене из Загреба према Новом Саду.

Послије бесконачних преговора, још дужег планирања ево нас напокон на почетку наше авантуре или пустоловине. Овиси с ким разговараш.

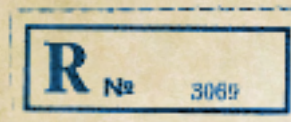
Прикладно узбуђене као ученице пред екскурзију, једва чекамо да тај аутобус већ једном крене. Смијуљимо се и блебећемо без везе као дјеца. За оне који нас не познају, заједно имамо око двјестотињак година.

Напокон крећемо. Тих пар сати је пролетјело у разрађивању, већ одавно разрађених планова.

У аутобусу смо упознале цурицу-Милицу. Дјевојка је Новосађанка, а студира у Љубљани. Она се побринула да не одемо за Мађарску. И да сиђемо с буса ближе апартману.

Испланирале смо пут у детаље. У Нови Сад смо дошле око шест поподне, нашле адресу на Тргу републике без проблема. И нисмо могле наћи апартман. Прво је Ђурђа упала у школу страних језика, гдје су је гледали као да говори страним језиком. Онда сам ја покушала са конобарицом у ресторану.

“Јој не знам вам ја то, али питајте Мају, она ће знати.” И одлепрша.

Тко је Маја?

Онда сам упала у кухињу. Можда је Маја кухарица, савршено упућена у локацију апартмана и припадајућег му кључа.

Кухарица није била Маја, али је знала гдје стоји кључ и гдје је апартман.

Маја је била власница апартмана која се појавила кад смо ми већ отишле на вечеру, крајње збуњена чињеницом да нема кључа ни гостију.

Вечера. Појма нисмо имале гдје би ишле на вечеру. Толико о детаљима.

Троје људи стоји пред бутиком и разговара. Једна очито ради у бутику, а друго двоје јој скраћују вријеме.

Ја: “Добра вечер.”

Они: “Добро вече.”

“Гладне смо.”

Нитко не зна започети реченицу као ја, нитко.

А онда брзо наставим док се нису почели хватати за новчанике.

“Тражимо неки ресторан гдје се фино једе, а да не морамо дизати кредит.”

Више им нисмо биле битне. Развила се жестока дебата око ресторана, сватко је мислио да је његов фаворит најбољи. Надвиковали су се међусобно, кад год би се нетко од њих покушао обратити нама, друго двоје би га брзо спријечили.

Ми смо стрпљиво стајале, цријева крче и завијају, али нисмо могле учинити баш ништа. Покушале смо убрзати ствар ускачући у дискусију и слажући се са било ким. Није упалило.

Један: “Фонтана.”

Друго двоје: “Дааа.”

Све троје нама: “Близу је и није прескупа.

Свакако тражите специјалитет куће, била моја другарица и каже да је одлично.”

Још неколико савјета и уз благослове и срдачне поздраве пустише нас да одемо минутоу прије него би се онесвијестиле од глади. Није трајало ни пола сата.

Фонтана. Лијепи ресторан, уређен, како ћемо касније установити да је уређена већина ресторана, у shabby chic стилу. Конобар само за нијансу млађи од нас.

“Рекли су нам да узмемо специјалитет куће, да је то наводно фино и обилно.”

“Наводно!!!”

Моју језичну неспретност дочекао је као особни напад.

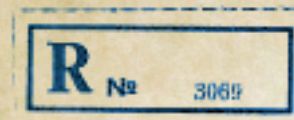
“Нема ништа наводно, видет ћете колико је то фино и мој савет, узмите две, а не три порције, биће доста.”

Све се договоримо и за десетак минута стиже храна. Ајме мени!

“Тко ће то појести?”, питам конобара, навирујући се преко брда које носи на пладњу.

“Ви. А имате и времена, затварамо тек за 10 минута”, и оде смијући се.

Јуначки смо савладале двије трећине пладња, али даље није ишло. Наш први сусрет с новосадским порцијама. Искрено, требали би имати мушке, женске и дјечје порције и нитко их не би оптужио за дискриминацију.

Плаћање рачуна је трајало мало дуже, јер нама динари изгледају као јако пуно новаца све неке хиљаде, петстотице. И онда установиш да је 300 динара срамотан бакшиш. Док смо израчунале колики бакшиш да оставимо, скоро је био фајронт. Умјесто да смо као сав нормалан свијет оставиле 10-15 посто....

Пошле смо према Тргу републике причајући и смијући се, сад је било лако, нисмо више биле гладне.

Ана: “Е ово волим, кад се цијелу вечер смијем. Дуго нисам.”

Ја: “Жено, имамо толико година и толико разлога да се смијемо једна другој наизмјенце, а да нас нитко не прозове због предрасуда према старијима.”

Послије све те хране, јасно ти је да нам ноћ није прошла најлакше. Ризик преједања у касновечерњим сатима.

Ујутро смо се ишле наћи са мојом Фејсбук-пријатељицом Гогом. У међувремену, док смо чекале Гогу, која је на другој страни Трга слободе чекала нас, мало смо се насликавале са старијим уличним свирачем, који нам је и рецитирао. Испричао нам је како је упознао Јосипу Лисац и Ибрицу Јусића.

Новосађани су најсрдачнији људи у повијести срдачних људи.

Гога је срећом закључила да жена која стоји пред улазом у католичку цркву Имена Маријиног мора да сам ја и тако смо се упознале. Сад више није моја ФБ пријатељица него носи почасни наслов “Моја новостечена пријатељица”.

С Гогом смо отишле у један кафић одмах до Булевара ослобођења. Кафић је јако лукаво смјештен у удубини једно метар ниже од разине плочника и не смета ти бука. Супер. Гога нам је причала цртице из повијести Новог Сада. Између осталог:

“Ми, Лале, баш и нисмо неки ратнички народ. Је л’ знате кад ми ратујемо? Кад се наједомо шунке, а Немци окупирали бунар.”

Искида нас жена.

Пиле смо каву, контемплирале о животу и онда нас је Гога одлучила повести до Цветне пијаце.

Када смо прегледале пијацу, Гога је отишла за својим послом, а ми у Петроварадин. Наравно да нас је примамила кремпитама на Тврђави.

Увијек заборавим колики Дунав зна бити. Огроман. Као што знају они који читају моје умотворине, имам разних фобија, које су све више-мање под контролом, не кажем чијом, али под контролом. Прије пар година сам схватила да сам једини водени знак (од људи које познајем) који се боји воде.

И тако, док сам прелазила Дунав, дубок и страшан. Опрости, велика реко, ал ја сам морала преко.

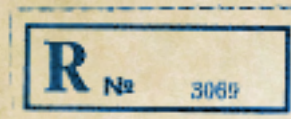
Прешла сам га прилично брзо. Ове двије су биле на пола моста кад сам ја већ стајала на чврстом тлу. Богата машта је некад право проклетство.

Исплатило се.

Кремпите су биле маестралне, а ни поглед преко њих није био лош.

И кремпите су биле мушка порција. Ђурђа и ја смо своје савладале, једва. Ана је била паметнија, пола је појела, а пола понијела у апартман.

Кад смо ишле према Тврђави, промашиле смо пролаз и нашле се на цести по којој су пролазили само аутомобили. Окрет назад и хајде да питамо неког. Ана је наравно нашла јединог потпуно пијаног човјека и питала га за пут. Био је спреман одвести је на Тврђаву. Једва смо га се ријешиле и забраниле јој да пита људе макар и за вријеме.

Стварно, кад гледаш одозго на Дунав и Нови Сад, не можеш се сјетити ничег љепшег. Поглед који, онако лирски, одузима дах. Дунав је као огрлица на врату Новог Сада. Огрлица која свјетлуца и блиста и без које Нови Сад не био тако chic.

Ако занемаримо да се бојим и висине, било је супер. Каже, мораш се суочити са својим страховима. Суочавам се, али не близу руба.

Назад смо ишле бусом.

Јуха и кремпита су нас држале до сутрадан, тако да смо навечер отишле само на пиво. Лијепо је навечер, викенд, топло, све су терасе пуне. Баш угодно. И људи. Људи су красни.

Ујутро смо се опет кренуле наћи с Мојом новостеченом пријатељицом Гогом. Набавила је неке сухе марелице (дилерица сухих марелица, односно кајсија). Онда смо отишле у Времплов сластичарницу на каву и колаче. Прекрасна сластичарница са још љепшим вртом. Та сластичарница има тарту Мира Бањац. Питале смо, надасве љубазну конобарицу, зашто Мира Бањац. За оне који не знају, Мира Бањац је икона српског глумишта и има 92 година.

“Знате, једном кад је дошла код нас, наручила је чоколадну тарту, а био јој је рођендан. Толико јој се допала да од тада долази увек за рођендан и наручи ту тарту. Онда је Немања рекао: ‘Ајд да назовемо тарту по њој кад је већ толико воли.’”

Немања је, ваљда, газда.

Након Времпова кренули смо укрцати се у још један Времплов. Улицу Јована Цвијића.

Обојимо ствари патосом. Сентиментални напријед, остали стој.

Он је био дио мог путовања. Жао ми је што је толико прије мене стигао на циљ. Живот је путовање на којем не желиш доћи до циља. Само путовати.

Уз њега сам расла, заљубљивала се, остављала и била остављена. Нема дијела живота који није био обиљежен неком његовом пјесмом. Улица Јована Цвијића била је заправо циљ мог путовања у Нови Сад. Хтјела сам му одати поштовање тамо гдје је живио, а не тамо гдје је сад. Дио мене му никако не може опростити што је умро. Ни себи што нисам успјела набавити карте за задњи концерт у Загребу. У моју обрану, нисам знала да је задњи.

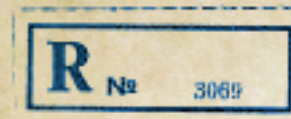
Нешто не вјерујем да оре небеске њиве, ал да и даље нервира лопове, медиокритете, политичаре и њима сродне, то вјерујем. Почивај у миру, Панонски морнару.

Након сентименталног времеплова кренуле смо на ручак. У улици Николе Пашића смјестио се ресторан Велики.

Уловиле смо мјесто вани. Да будем прецизна, гледале смо у тањуре једном брачном пару док напокон нису били готови. Ја волим јести, што се углавном види по мојим осебујним габаритима. Али ово није био ручак, него чиста поезија. Сите и сретне, отишле смо до апартмана, па навечер опет мало у шетњу.

Ујутро смо кренуле за Сремске Карловце. До аутобуса смо пресјекле преко Дунавског парка. Био је збиља диван тако рано ујутро, мало смо сјеле на клупу и уживале у тишини.

У Сремским Карловцима су нам препоручили ресторан Пасент. Ово је заправо било некакво сентиментално-гастрономско путовање. У слободном пријеводу, путовање за душу. Сремски Карловци су пресладак мали град у подножју Фрушке горе. Са најљепшом гимназијом коју сам икад видјела и видиковцем до којег води 270 (двјестоседамдесет) степеница. Горе сам пошла зато што сам чула жену како каже 70. Питање части. Одозго видиш пола Војводине и наравно Дунав. Кад нам је Моја новостечена пријатељица Гога резервирала стол у Пасенту рекла је да смо госпође из Загреба, први пут у Војводини, а ја сам мислила па што

мора бити тако прецизна. Мора. Добили смо стол до самог Дунава, а храна је, као и обично, била савршена.

Да не заборавим, навечер смо у Плавој фрајли савладале и резанце с маком. Овај пут је Ана претјерала, па је дио резанаца и мака остао у Новом Саду.

Још нам је само фалила тепсија шампита и гајба пива млаког, било које боје па да завршимо на подвезивању желуца.

Била су то предивна четири дана. Све што смо видјеле нам се свидјело. И цркве и тргови, улице, а обишле смо га уздуж и попријеко.

Не знам за остатак Војводине, али Новосађанима се нигдје не жури. Не дај боже да питаш за пут кад си у журби, нема шансе да стигнеш на вријеме. Док ти они објасне, па по твом празном погледу схвате да немаш појма, па те одведу до угла гдје је бољи поглед на жељени циљ и онда све крене испочетка.

А и зашто би се журили, равничари су, као уосталом и ја. Колико год ходаш, обзор је увијек исти.

А и хоризонт.

Јасминка Јанеш, 66 година
Водитељица продаје, Загреб (Хрватска)

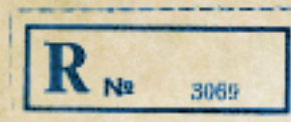
ЗАПИСИ О БЕОГРАДУ

Разбојиште. Мој ујак, Марија и ја ходамо Ђурђевданском улицом на брду Торлак према Авали. Високо је три стотине тридесет и два метра. Крај по коме газимо некад се звао Разбојиште. Тако су га назвали староседеоци стигли овде после Маричке битке. Размишљам о значењу овог појма: брдо на разбоју; брдо у подножју планине; брдо-ткање; брдовит крај... Ујак каже да је својевремено био план да овде сахране Јосипа Броза Тита, доживотног председника некадашње Социјалистичке Федеративне Републике Југославије.

Око нас су зелено-мрки пејзажи, углавном зимзеленог дрвећа. Моја ујна је побољшала крвну слику од када су се преселили овде из центра Београда. И, наставља ујак, овде је требало да се сагради маузолеј и висока зграда за пријем гостију, али се од тога одустало. Као и од таквог објекта поред виле у Ужичкој 15, на земљишту где је и Кућа цвећа. Мало је оних који данас долазе да обилазе Титов гроб, најмање Срба, шапуће.

Воћњак. Мој ујак је са села, орезао је све воће у башти. Између стабала трепери фебруарско сунце. Примећујем, враћајући се, да је дрвеће обмотано шаторским крилима. „То је зато што ћу унутар тканине ставити флаше с леденом водом, да воће не би кренуло, прерано је“, каже. Стварно, дан је топао, летње идиличан, двадесет је степени, а тек су сретењски дани. Мој тата је у ово време, да би заштитио воће од смрзавања, димио бале сламе у башти, дувајући у дланове и мрзнући се у бунди. Мама би га у кући чекала с топлим чајем и ракијом, да га угреје.

Црква Светог Марка. У Београд сам дошла у петак, данас је недеља. С обзиром да Марија станује недалеко од Цркве,

по мојој жељи, отишле смо да је видимо. Као и увек, чудесна, уздизала се на платоу уз северозападни крај парка Ташмајдан. Грађена је од 1931. до 1940. у непосредној близини старе цркве из 1835. године. Обликована је у духу архитектуре српско-византијског стила, према узору на цркву манастира Грачаница. У наосу Цркве се налазе земни остаци цара Душана, у саркофагу, и патријарха Германа Ђорића, у гробници од белог мермера. Краљ Александар Обреновић и његова жена Драга Машин сахрањени су у крипти цркве, која нам је била недоступна, јер су у њој вршени радови. Скрстиле смо руке и уздржале се од дисања. Једна жена, замотана, пресавила се до пода у жељи да се прекрсти. Утапала се, уз помоћ сунца које је блештало у прозору, с подом Цркве као са водом неког језера.

Храм Свете Тројице је храм Руске православне цркве. Подигнут је 1924. године, поред Цркве Светог Марка. Изграђен је добровољним прилозима руске емиграције и београдског грађанства између два светска рата. У темеље храма су положени грумени земље донети из Русије. У Храму је сахрањен генерал Петар Николајевич Врангел, главнокомандујући руске белогардијске армије. За разлику од наше цркве где смо свеће, прекрстивши се, целивајући их и наменивши их за живе или мртве, запалиле, пошто смо их поболе у песак, овде смо, пре паљења, свеће углавиле у чираке. Ови ситни држачи су ми се веома допали.

Ташмајдански парк. Назив је настао од турског термина за каменолом, који се некада налазио на овом простору. Сматра се да су у Београду сва стара здања озидана овде вађеним каменом. У 19. веку овде је било Ташмајданско гробље. Део простора заузима Природни споменик Миоценски спруд Ташмајдан. Очи су уживале; ћутале смо. Нисмо хтеле да обришемо сунце са наших лица.

Сретење Господње и Дан државности Србије. Београд је идиличан током празника: с круном прошлости пређашњих владара, окићен државним заставама, град којем се долази као у ранији живот, пригушеног смеха и задовољства, тихог гласа и хода.

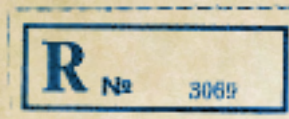
У хотелу Москва се чула музика. Одлучиле смо да тамо попијемо чај. Човек не може побећи од смрти, зато би требало проживити живот, допуњујемо се Марија и ја.

Дом Јеврема Грујића. Одлучиле смо да у суботње преподне видимо изложбу „Небески Милић“, организовану у Дому Јеврема Грујића, поводом 90. годишњице рођења сликара Милића Станковића, чувеног као Милић од Мачве; касније да одемо до Аде Циганлије. Ова зграда је споменик културе од високог значаја, прва зграда заштићена од стране Завода за заштиту споменика културе града Београда 1961. године и једина чланица Европског удружења историјских кућа. У Дому Јеврема Грујића је 1912. године тајно потписан савез са Бугарском, овде су били смештени, хронолошки се смењујући, белгијско посланство, партизанска болница, прва дискотека у Београду. Најстарија вредност у Дому је икона Јована Крститеља из 18. века, која је прешла Албанију.

С обзиром на то да смо дошле прерано, обишле смо околину Светогорске улице, у којој је Дом. Фотографисале смо се испред Позоришта „Атеље 212“, у једној од суседних улица обишле споменике Милутину Бојићу, српском песнику и војнику из Првог светског рата, као и Тадији Сондермајеру, највећем српском авијатичару 20. века. Задужбина Иве Андрића је била затворена.

Домом Јеврема Грујића, као и изложбом, биле смо одушевљене. У кући је, вероватно, најраскошније венецијанско огледало у Србији, стил Рокај из 1775. године. Виделе смо преко шездесет Милићевих слика, али и бројне личне предмете, фотографије, цртеже и инсталације уметника. Милић је рођен крајем октобра 1934. године у кукурузишту, српом је одвојен од мајке. Према једном сановнику, таква деца, уколико не постану војници, отиснуће се у уметнике. Током студентских дана у Београду на пијаци су га сељаци често питали одакле је, а он је одговарао: „Од Мачве“, и тако је остао и препознатљив. Многи га

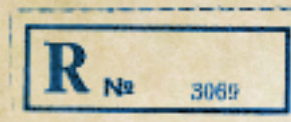
називају и српским Далијем. Уткао је у своја дела српску историју, митове, традицију, личности, а бавио се и савременим дешавањима. Припадао је групи фанастичара, надреалиста. Његове композиције су велелепне, с почетком који не почиње и крајем који не ишчезава. Поред слика су се могле прочитати бројне Милићеве реченице, о српу, свету који се брзо мења. Себе је сликао као Тролудака, а поред његових слика су и ораси, бели лук, вуница, бундева, дуња, као и предмети карактеристични за сеоски крајолик, чест на његовим сликама. Испред једне од његових слика, у кутку „сликај се као Милић“, сам се и фотографисала, у пози уметника који осликава пејзаж. На путу до Аде, Марија и ја смо коментарисале изложбу, као и податак да је Милић 1960. године, у дворишту родитељске куће, изложио своје радове качећи слике по стаблима дрвећа, на тарабама и по зидовима дворишних зграда. Марија је сматрала да је то скрнављење уметности, ја сам мислила да је и то био начин да сликар врати себе селу, огњишту, али и да нагрнуле боје распростре пут небеса.

Ада Циганлија. Ово је речно острво на Сави, које је вештачким путем претворено у полуострво, али је и име за суседно Савско језеро. Први пут сам у овом делу Београда. Ада је некада била место познато по затвору и извршењу смртних казни. Данас је веома популарна рекреациона зона. У белом светлу фебруарског поднева направиле смо круг око језера. Три младића су у гаћама заронила у воду, поред лабудова; деца су на обали бацала каменчиће; дуж стаза биле су рекламе, као: „За ледено лето на Ади“, а на паноу је било пиће „Sprite“. Селе смо испред кафића „Режисер“, Маријино омиљено место за дружење и излазак на Ади, и исцељивале душе. Она је попила чај, ја кафу, специјалитет куће, са пуно шлага. Марија је уз чај добила лимун, мед, орахе, бруснице, и мислим да сам погрешила у избору, поготово имајући у виду ниво шећера у својој крви. По изласку са Аде светлела су слова „Belgrade“ и, ношена ветром, вијорила се српска застава. Неки људи су били веома лако обучени за ово доба године, као једна породица Руса са малом децом.

У кући, у Ђурђевдаској улици, мој ујак нам придржава капуте. Ујна је распредила тањире и остатке ручка, возиће нас до најближе станице. Мој ујак је доктор наука, али је увек био лош возач. Каже, више воли да се држи о шипку и мисли о чему он хоће, него о томе о чему морају да размишљају сви возачи. Ујна се нестрпљиво саглашава: „Добро, професоре“. И, каже ујак: „За тебе ме вежу посебне емоције. Када сам био мали моја мајка ме је послала код тетке, твоје бабе. Ти си била беба и твоја мама је за тебе правила неку посебну, жуту супу од шаргарепе. По повратку кући питао сам маму: ‘Зашто ти мени ниси никада правила супу од шаргарепе?’“

У мојим годинама имати ујака и ујну је велика ствар. Даровали су ми успомене, насладу осећања које породица унутар себе размењује, као и овај леп крајолик: Разбојиште.

Љиљана Фијат, 65 година
Економиста, Нови Сад

Најбоља прича о путовању по Србији: 3. место

МАЛО КРУЖНО ПУТОВАЊЕ

Путописне белешке чувам у коферу сећања на време кад сам још могла да се отиснем у даљине и као остарело дете, гајила „одисејевски дух“ у себи.

Овај пут о коме пишем, није водио „на далеко“ и требало је само да „окренемо један круг“ у пречнику од стотинак километара и доживимо „излет у слободу“, у неку нову, другу димензију.

* * *

Сказаљке сата су ме упорнео „гледале“ док нисам отворила очи. Зора је тек размицала завесе неба. Скачем, прерушавам – у другу страну себе. Журим на место окупљања. Ту је моја другарица, верна сапутница. Волим да путујем, идем у истом правцу, са неким ко ми је драг...

Крећемо омањим аутобусом, узбуђени и подмлађени. Пролазимо поред железаре која већ засипа небо чађу, и остављамо уснуло Смедерево.

* * *

Лето је младо, тек у залету према врелини, опорно, ветровито. Вожња аутобусом згушњава пределе кроз које пролазимо, равне и зелене. Премошћавамо Велику Мораву која жури у загрљај Дунаву. Залазимо иза леђа Пожаревцу и кроз равна стишка села – приближавамо Раму. Док пролазимо кроз Кличевац, Дубовац и друга места, чини нам се као да су онемела, у људима омалела. Са лепих, китњастих кућа, празних очију гледају нас прозори и не поздрављају камени лавови на затвореним капијама. Живот је на нека друга места из тих села отишао...

Стижемо до Рама. Тешко се пењемо до старе Тврђаве. Водич нам каже да су је Турци подигли крајем 15. века – за одбрану. У то време две обале су биле зараћене. Кроз пет кула-стражара Турци су истурили топове. Њима и „грчком ватром“ гађали би Аустроугарску. А Срби (Рацијани), „речни вукови“, наводили би своје мајке на воду, узвраћали борбу са Турцима и наравно – гинули за туђе, аустроугарске цареве...

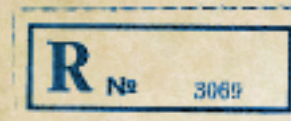
(Кад се путује, увек оно што видимо сада, има и временску димензију – додирује се са оним „од некада“...)

Спуштамо се стрмоглавом стазом до обале Дунава, све држећи се један за другога. Задивљени и мало уплашени, загледамо огромно водено пространство Дунава. После изградње „Ђердапа“, проширио се и на део пешчаре, зашао у нека села – па га код Рама има око пет километара ширине. Са лаком језом у срцу чекамо скелу да нам аутобус пребаци на другу обалу. Баш тог дана, скупљени у аутобусу и препуштени вештом скелеџији, чинило се да смо ушли у срце разљућене олујне кошаве. Витлала је таласе, мешала беле, запењене воде са мутним, ударала по „расплаканим“ прозорима нашег аутобуса. Смиривала се тек у приобиљу, међу врбацама и шибљацима, где су се шћућуриле чапље, галебови и друге речне птице.

(Како ли је било мом деди – редову, пешадинцу, заробљеном у Великом рату и баченом у утробу злогласне Арадске тврђаве, кад је, бежећи из ње, морао да преплива Дунав, „велики и страшан“!)

Дочекује нас Банатска (или Стара) Паланка, „село са седам кућа и седам кафана“. У њему се окрепљујемо чувеном рибљом чорбом. Крећемо даље, пратимо Неру, реку лепог имена, нашу и румунску.

Смирује се ветар, зри тишина, у зелено одевена. Ремети је песма птица. Свака своју песму пева, а једна другој не смета!

Пролазимо кроз село Врачев Гај. Прелиставам живе аквареле. Смењују се зелене боје ливада, топољњака и посребрене воде седам белоцркванских језера. Кампови око њих чекају купаче, али се ретки усуђују да уђу у воду, ветром намрешкану.

* * *

Улазимо у Белу Цркву, градић малог формата и очуваног грађанског достојанства. Краси је строги ред лепих, великих кућа. На њима по десетак пенџера и покоји „кибиц-фенстер“. Украшене капије, гледају на цветне засаде испред кућа. Варош лежи близу границе са Румунијом, испод „Споредног неба“ (како би рекао песник овог краја). Вишенационална је и душу су јој дали многи путници који су кроз њу пролазили и одјеке својих корака оставили.

Возимо се главном улицом. Огрнута је широким платанима, постројеним у дугој поворци.

Застајемо на паркиралишту, са ког се пењемо на белоцрквански видиковац. Са видиковца одмотава се поглед на непреглед банатске равнице: до брегова Вршца – на северу, до Румуније и огранака Јужних Карпата – на истоку и до поља, пешчаре, канала, ораница, река на западу и истоку.

Позивају нас молски звуци двеју православних цркава. Обишли смо обе. Посебно је интересантна Руска црква: сва је бела, као невеста која сватове није дочекала; са бело разбарушеним иконостасом и иконама – у белим рамовима. Посетили смо, једини у Србији, приватни музеј „белих Руса“. Послужени чајем из самовара, слушамо причу потомка свих прогнаника, гледамо мапе бекства, слике далеких завичаја. Један пук кадета, заједно са официрима, после много лутања, задржао се баш у Белој Цркви, незнајући да ли ће се, кад и где састати са најближом родбином! (Што би рекла Марина Цветајева – нас су раз-делили, к’о орлове рас-селили...“). Додирнула нас сета свих деоба и сеоба, ратовима изазваних...

Ручамо у лепом, старинском хотелу поред највећег језера, шљунком и сунцем, као срмом посутим и напуштамо ову „малу Венецију“ међу језерима.

* * *

У повратку пролазимо кроз место Гребенац. Дотичемо, по ободу, највећу пешчару у Европи – Делиблатску. Она је остатак несталог панонског мора – које је Дунавом отекло. (Док пролазимо кроз Гребенац, присећам се да је то родно место место Васка Попе који још живи негде „далеко у нама“ и чува кртице детињства од „чистог сна и свилене наде“.)

Ко замишља пешчару као пустињу са динама, вара се! У Делиблатској има дина, али „чупавих“, обраслих боровима, белим тополама, жутиим смиљем и другим биљем. Има песка по тлу, боје меда, који шапуће под ногама шетача.

Око места Делиблато видимо велике баре, (мамце за риболовце), врбаке, зелену дрхтаву трску – све за пашу подолских волова, „лепих на рогу“.

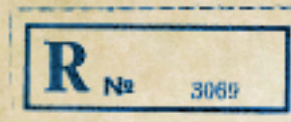
Време је отицало заједно са сунцем, док смо пролазили кроз лалошка села и засеоке, са кућама-набијачама и гвозденим петловима, што на димњацима ратују са ветровима.

Стижемо у Ковин, град са којим се „братски рукујемо“ великим, дугим мостом – преко Дунава.

* * *

Док прилазимо „вазда отвореном Смедереву“, примећујемо да Дунав још подрхтава од ветра, али је далеко смијенији од оног код Рама. Велика Тврђава, са 25 кула, као рукама обгрлила град.

У њему нас чека дом и смирај од искорака у свет са погледом на друге призоре, изван свакодневних.

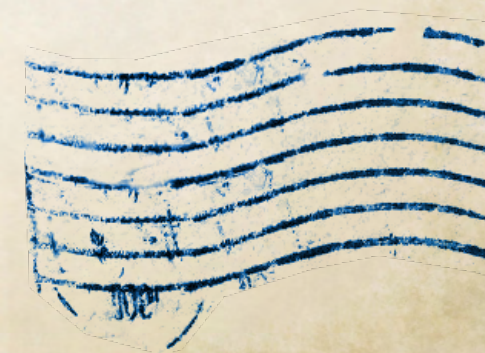
На описаном путу затворили смо један круг. Иако уморни, спремни да проширујемо кругове, одлазимо на починак.

Мирослава Мира Цветковић, 85 година
Психолог, Смедерево

Категорија:

НАЈБОЉА ПРИЧА О ПУТОВАЊУ У ИНОСТРАНСТВО

Најбоља прича о путовању у иностранство:

1. место

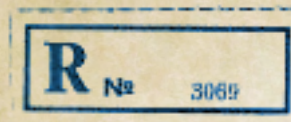
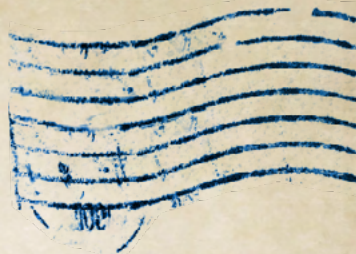
*Путовања вас прво оставе без речи,
а онда вас претворе у приповедача*

(Ибн Батута, 1304–1369)

ДОСАЊАНИ СНОВИ

У августу 2022. године био сам члан међународне високогорске експедиције на веома изазовном Дамаванду, највишем врху Ирана и највишем вулкану у Азији. Легенда каже да је ту затворен ђаволски краљ, зли тиранин Захак, који бљује жути дим. Знао сам да ће ме на врху чекати снег, лед, мањак кисеоника и ерупција сумпорног гаса, али сам ипак прихватио изазов и кренуо у авантуру. Када сам био непосредно испод врха, ветар је изненада променио правац и нашао сам се у облаку отровног сумпор-диоксида. Уз много муке, суза и кашља успео сам да изађем на 5.610 метара надморске висине, а затим и да се спустим с планине. Тада сам одлучио да ставим тачку на високогорске авантуре. Рекао сам себи: Доста је било!

А онда сам идуће године, за јубиларни седамдесети рођендан, добио од своје породице посебан поклон: пут у Перу и успон на један од врхова преко 6.000 метара. Био сам затечен поклоном. Један део мене – дивљи и радознао – обрадовао се, а други – разум – уплашио се изазова који прате боравак на тој висини. Разум је преовладао, па сам се захвалио на поклону објаснивши својима да би то било превише за моје физичко и ментално здравље.

“Немој тако брзо да одустајеш”, умешао се старији син. “Можда не можеш да планинариш на тој висини, али можеш да посетиш Перу, видиш Анде, попнеш се на Мачу Пикчу. Размисли и о тих шест хиљада метара, јер ако сада не одеш, питање је да ли ћеш имати другу прилику, а то значи да ће ти једна велика жеља остати неиспуњена. Ти си тај који нам увек говори да треба сањати велике снове.” Обећао сам да ћу размислити.

Желео сам да пређем злогласну границу од шест хиљада метара. Имао сам већ много алпинистичког искуства стеченог на Елбрусу, Арарату, Дамаванду, Калапатару, Нагар Цангу, Хималајима... Све су то били врхови виши од пет хиљада метара и моја жеља је, природно, била да досегнем шест хиљада. Скоро сви врхови те висине који су технички лакше освојиви налазе се у Јужној Америци. За већину осталих потребна је добра физичка и психичка припремљеност, високогорска техничка опрема, познавање технике алпинизма... Све сам ја то имао, али и седамдесет година. Скоро сам сасвим напустио ту идеју, када ми је млађи син проследио видео-запис: Пењање на врх вулкана Чачани, Арекипа, Перу.

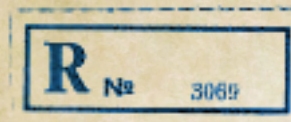
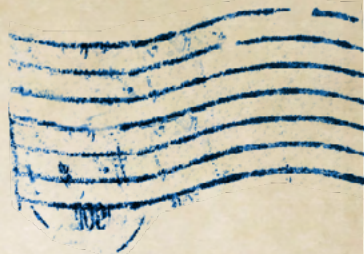
Угашени вулкан Чачани, висок 6.075 метара, највиши је од неколико вулкана који се уздижу изнад андског града Арекипе на југу Перуа. Планинарске стазе су камените, без сталног леда или глечера, па није потребно пењати се у навези, са дерезама, цепином и другом опремом. Ипак, Чачани је виши од Монблана, највишег врха Западне Европе, за око 1.300 метара, па га не треба потцењивати. Перу има два годишња доба, лето и зиму. Најбоље време за планинарење на Андима је током зимске сезоне, од маја до октобра, када је небо ведро, нема киша, а ноћи су хладне. Помислио сам: Ово је за мене изводљиво. Ових 6.000 метара ћу успети да савладам. Изабрао сам крај зиме, октобар, за пут у Перу. Имао сам довољно времена да се психички и физички припремим.

Планинарење је много више од пешачења по планини, то је животни стил. Скоро пола године сам упорно радио на стицању снаге, пливао, возио бицикл и одлазио у теретану. Радовао сам се одласку у Перу, који називају и рајем за авантуристе, свестан да ме чекају непознат терен, велика временска разлика, хладноћа, зној, мало сна, а можда чак и глад и усамљеност јер на великим врховима алпиниста бије битку са самим собом. Питао сам се да ли желим да поново пролазим кроз таква искушења.

У септембру сам био спреман за авантуру. Пажљиво сам припремио опрему потребну за експедицију. Породица и пријатељи су ме испратили са жељом да ме прате срећа и лепо време, да ми ноге буду лаке, глава бистра, а плућа широка.

Нешто после поноћи, 8. октобра 2023. године, запутио сам се на други крај света. Нас четворо кренули смо колима из Ниша за Софију, одакле смо имали лет за Турску. После четворосатне паузе на Аеродрому Ататурк у Истамбулу укрцали смо се у авион за трансатлански лет. Био је то мој најдужи, тринаесточасовни интерконтинентални лет – до Панаме, из које смо наставили перуанском авио-компанијом Копа Ер за Лиму. Стрпљиво сам поднео све изазове које је донело двадесетчетворочасовно путовање – чекања у реду за чекирање карте, безбедносне и царинске контроле, али бринуо сам како ће се моје тело изборити с тегобама џет-лега јер је за кратко време требало проћи кроз седам временских зона.

Осећао сам се чудно због сусрета са новим и непознатим, чак сам се помало подсмевао самом себи што осећам изванредан страх. Заstraшивала ме је помисао на Перу, земљу мистичне историје, разноврсне културе, фасцинантних археолошких налазишта кроз која пролазе прекрасне планинарске стазе. Перу је срце Јужне Америке и дом величанствених Анда. На једном од његових врхова је једно од седам светских чуда, Мачу Пикчу, престоница Инка. Нису Инке случајно изабрале перуанске Анде, које очаравају

природном лепотом, за седиште свог великог царства.

Нешто пре поноћи слетели смо на Међународни аеродром Хорхе Чавес у Лими. Лима, првобитно названа Град краљева, данас је модерна престоница, дом за десет милиона становника. Град на обали Тихог океана основао је 1535. године шпански истраживач Франсиско Пизаро, исти онај који је освојио царство Инка чији се историјски центар са Плаза де Армас налази на Унесковој листи светске баштине. Дивио сам се архитектури историјских зграда са шпанским колонијалним утицајима. Нарочито се издваја катедрала у Лими, место где је сахрањен Пизаро, саграђена на темељима храма који су подигле Инке.

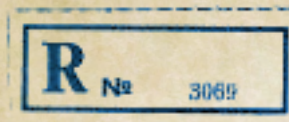
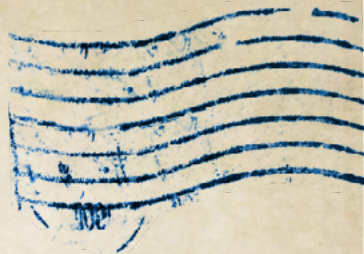
Након што сам ручао перуанску пилетину у ресторану Кордано у близини председничке палате, у који је свраћао и Ернест Хемингвеј, попио чај од осушених листова коке, који је лек против висинске болести, одлучио сам да поподне проведем у Мирафлоресу, да се спустим до плаже и испуним себи још једну жељу – да се окупам у Тихом океану. Сутон сам дочекао у Парку љубави, на стрмој литици изнад огромне воде, гледајући како сунце нестаје на хоризонту. Стајао сам испод статуе Пољубац, која приказује двоје љубавника у романтичном загрљају, док су око мене заљубљени парови уживали у романтичној атмосфери вечери.

Исте ноћи смо касним летом кренули за Куско. Куско је фантастичан град са прелепом архитектуром, катедралама, музејима и dobrим ресторанима. Царски град и капија кроз коју треба проћи за одлазак у Мачу Пикчу и на планину Виникунка. Налази се на надморској висини од 3.400 метара, па сам дводневни боравак искористио да се аклиматизујем и припремим за предстојеће високогорске авантуре.

Трећег дана дошао је на ред Мачу Пикчу. С нестрпљењем сам чекао полазак за Агвас Калијентес, базну станицу за пењање до Мачу Пикчуа, до које се стиже туристичким возом са стакленим кровом – Перураил.

Мачу Пикчу се налази на 2.430 метара надморске висине, усред тропске прашуме, у изузетно лепом окружењу. Мистично светилиште је једно од највећих уметничких, архитектонских и грађевинских достигнућа цивилизације Инка. Сунце још није било изашло када сам кренуо пешице из Агвас Калијентеса, уз бучну планинску реку Урубамбу. Главни улаз у древни град се налази у подножју планине, испред моста преко реке Урубамба, где сам стигао пре отварања стазе. Отвара се тачно у седам сати и ту је прва контрола пасоша и улазница. Успон од четиристо метара каменим степеницама сам савладао, прошао кроз главну капију и пожурио кроз цитаделу на други крај изгубљеног града, где је контролни пункт за улазак на стазу која води на Хуајна Пикчу. То је велики шиљасти врх који се злокобно назире у позадини импозантне рушевине Мачу Пикчуа. Висок је 2.693 метра и зову га Планина смрти. Инке су место где се небо додирује с планином сматрали светим и на њему су изградили Храм Месеца. С врха се пружа задивљујући поглед на цитаделу Мачу Пикчу и околне планине и долине. Од подножја до врха треба савладати близу 3.000 камених степеница.

Први део кривудава стазе од грубо тесаног камена води кроз прашуму. Од половине стаза постаје све стрмија, да би при врху нагиб достигао преко 60 степени, те се тај део прелази практично четвороношке. Постало ми је јасно зашто се ова стаза зове Стаза смрти. Поглед на вијугаву Урубамбу, која тече око Хуајна Пикчуа и представља природну заштиту града од непријатеља, одузима дах и на мене је деловао умирујуће. Са изласком на врх отворио се предиван поглед на древну цитаделу Инка, Мачу Пикчу из птичје перспективе. Спуст са врха веома стрмом стазом која води кроз кратак и тесан тунел је прилично застрашујући, али због спектакуларног пејзажа вредело је свих напора. Остатак времена за боравак у светој цитадели провео сам лутајући уским улицама, које време као да није ни дотакло, дивећи се краљевској резиденцији, Храму Сунца и Храму Кондора, живописним фонтанама и посматрајући сунце како се пење над планинама, долине прекривене маглом и плаво небо изнад њих.

Боравак у Мачу Пикчуу временски је ограничен на четири сата. Дневно га посети око четири хиљаде радозналих туриста. Све улице су једносмерне, а пролаз контролишу многобројни редари који усмеравају посетиоце ка излазу. Попио сам пиво у ресторану на излазу, одморио се и кренуо пешице ка селу Агвас Калијентес. Постоје аутобуси који одржавају линију од села до улаза у Мачу Пикчу. Иако сам био уморан, кренуо сам пешице, јер ја сам дошао да планинарим и уживам у лепотама изгубљеног града. Мој повратак пратио је осећај да сам био на једном дивном месту на коме сам одсањао један диван сан. Био је то дан који никада нећу заборавити.

Уморан, касно увече вратио сам се срећан и задовољан у Куско. Следећег дана обилазио сам музеје и видиковце у околини града, лутао уским калдрмисаним улицама, а поподне сам провео у чувеној боемској четврти Сан Блас уживајући у доброј храни и пиву, дивећи се историји, очаравајућим пејзажима и увек насмејаним људима. Вече сам посветио одмору и припреми за тежак поход на 5.200 метара високу андску планину коју су Инке назвале Виникунка, а Шпанци Планина седам боја (Montaña de Siete Colores).

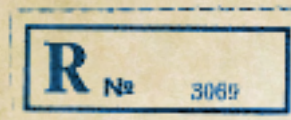
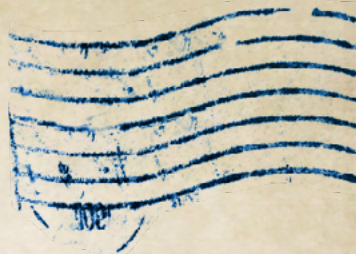
Авантура је започела рано, у два сата ујутру по локалном времену. Док су се многи љубитељи ноћног провода тетурајући се враћали кућама, ми смо комбијем скупљали по хотелима друге учеснике похода на Виникунку. После трочасовне возње стигли смо у сиромашно планинско село Хумантаи, чијим мештанима је једини извор прихода да на малим, мршавим коњима превозе туристе до врха планине. Млађи мушкарци, обучени у традиционална народна одела у бојама дуге, воде коње, а деца и старије жене, такође у традиционалној народној ношњи, продају сувенире и сокове поред стазе.

Одлучио сам да не користим услуге водича, већ да се пешице попнем на врх и тако још једном проверим своје могућности за предстојећи тежак успон на Чачани. Свој планинарски сан бих издао када бих пешачење по овако занимљивој планини заменио јахањем коња.

Међутим, пешачити до врха магичне планине Виникунка било је изазовно. Успон је трајао око три сата, широким путем који вијуга између неких од најлепших планина прекривених снегом у Перуу, које су блистале обасјане јутарњим сунцем. Пењао сам се полако, кратким корацима, и што сам био ближе врху осећао сам како ми дах постаје све краћи, а срце све јаче и брже лупа. Жвакао сам листове коке да бих се лакше изборио с недостатком кисеоника. Испред мене су биле шарене планине без дрвећа, жбуња, без иједне травке, потпуно запањујући приказ. На планини се ређају црвена, бела, златна, зелена... укупно седам слојева боја које настају захваљујући минералном саставу тла и гвожђу. Преливи ових боја учинили су да лакше поднесем умор, висинску болест, прилично изазовно пешачење и све остало што прати успон на високе планине. Цео пут до врха Виникунке је заиста задивљујуће искуство, уз алпаке које пасу поред пута.

Када сам коначно успео да изађем на врх, дуго сам седео трудећи се да дођем до даха. Око мене је било много људи, али међу њима мало оних који су препешачили стазу. Углавном су дошли на коњима. Од петогодишњег малишана добио сам печат у пасошу. У маниру искусног трговца продао ми га је за два сола. На врху је било толико људи да је планина убрзо постала тесна, па сам схватио да је дошло време да кренем назад. Окренуо сам се још једном – Виникунка је заиста дуга претворена у планину.

Путовање по Перуу сам наставио најдужим ауто-путем - Панамерикана. Он пролази између океана и Анда, кроз пустињу Атакама до Арекипе, града импресивне колонијалне архитектуре, историјских атракција и природних чуда. Најлепши град на Андима налази се на надморској висини од 2.335 метара, а његови заштитници су импозантни активни вулкан Мисти (5.820 м) и стратовулкани Пикчу Пикчу и Чачани. Док Мисти има претећи и суморан изглед, Чачани са својих 6.075 метара

изгледа пријатељскије, вероватно због тога што је његов врх украшен сјајним снегом. Деловао ми је попут снежног цвета до кога сам дошао после две недеље путовања по Перуу.

Дивио сам му се са благом дозом страха – да ли ћу успети... Највиша планина на коју сам се попео, пре седам година, био је Елбрус, највиши врх Европе (5.642 метара). Сада сам седамдесетогодишњак и не знам како ће моје тело реаговати на 6.075 метара и 50 одсто мање кисеоника у ваздуху. Вулкан Чачани је био много већи изазов од Елбруса и први врх од шест хиљада на који сам се спремао да се попнем.

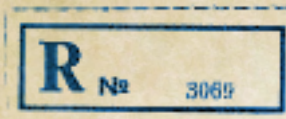
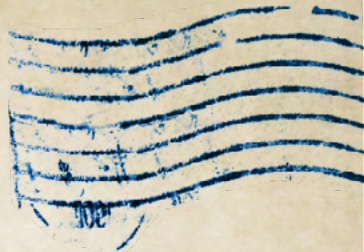
Пре успона на Чачани одлучио сам да се попнем на један од врхова планине Пикчу Пикчу, Монте Бланко, висок 5.515 м. Био је то врло тежак успон, по магли, јаком ветру и залеђеном тлу. После много напора успео сам да се попнем на врх. Цела планина била је прекривена маглом и погледи на прелепе вулкане Мисти и Чачани остали су сакривени.

Чачани. Рано сам се пробудио иако је џип тек око десет сати требало да дође по мене испред хотела. Много пута сам проверио да ли сам спаковао све потребно за успон. Око једанаест сати кренули смо на четворочасовно путовање кроз Национални резерват Салинас Агвада Бланка у правцу великог Чачанија. Путujemo кроз равницу прекривену сувом травом, где смо наишли на стадо викуња, које су нас најпре зачуђено гледале, а онда нестале попут наших дивокоза. Вожња макадамским путем завршила се на малој равници окруженој високим стенама, на висини од 4.810 метара. С обзиром на то да се Арекипа налази на 2.335 метара, имали смо пораст од 2.500 висинских метара за само четири сата. У нормалним околностима никада не бих покушао нешто тако екстремно, али планинарећи на Андима током протеклих дана добро сам се припремио за ову промену.

Уследио је наставак успона до Базног кампа на 5.170 метара, с тешким ранчевима са опремом за камповање, водом и топлим одећом. Кретање стрмом, тесном, каменитом стазом по густој магли захтевало је доста напора. Камп нас је не баш пријатељски дочекао. Уз маглу и понеку пахуљицу ту је био и каменит терен, са врло мало простора да се поставе шатори у којима је требало да проведемо остатак дана, да се одморимо и пустимо да се наша тела привикну на надморску висину и оштру климу овог краја. Рано сам се заувукао у врећу за спавање како бих се загрејао и евентуално заспао. Жуљала ме је неравна каменита подлога. Било је хладно. У неко доба почео је да пада град који је добовао по шаторском платну стварајући непријатну буку. У поноћ су нас водичи позвали на доручак и врућ чај од коке. Чај ми је пријао док сам сендвич тешко појео.

Нешто пре један сат упалили смо чеоне лампе и кренули у ноћ. Носио сам пењачки ранац са нешто одеће, водом и мало хране. Било је хладно, око један степен испод нуле, па се вода коју сам носио лако могла замрзнути. Стрма пешчана стаза била је залеђена, а на појединим местима прекривена танким слојем снега по коме се ухватила ледена кора. Ноћ је била тамна, без месечине, пут се једва назирао. Пратимо кораке водича. Ја идем последњи. Осим наших корака и тешког дисања, све је тихо. Настављамо да напредујемо у мраку крећући се по цик-цак линији. Што се више пењемо, кораци су све тежи, исцрпљујући. Надао сам се да ће се све променити када изађе сунце. Ноћ се разведрила. На овој висини звезде се готово могу додирнути. Изгледају као нацртане. Угледао сам звезду падалицу и пожелео да стигнем на врх Чачани. Ходајући полако, само једна жеља испуњавала је мој ум: Попети се на врх. Издржати до врха. Нисам размишљао ни о чему другом.

Праскозорје нас је затекло на делу планине прекривеном дубоким снегом и ледом, где је дувао јак и веома хладан ветар.

Кретао сам се кратким корацима и осећао се уморно. Морао сам чешће да се заустављам како бих прикупио кисеоник. Груди су ме болеле.

Размишљао сам да одустанем. Једног тренутка сео сам на камен поред стазе рекавши да одустајем. Висинска болест почела је да ме тресе. Добро сам знао шта је у питању, већ сам се суочио са њоме на Хималајима. Осећао сам да не могу даље. Свануло је јутро без сунца, са белим облацима изнад планине. Водич је узео мој ранац, сачекао да прикупим снагу и рекао: “La cima está frente a nosotros. ¡Solo un poco más!” (Врх је испред нас. Још само мало!), показујући руком на снегом прекривен врх.

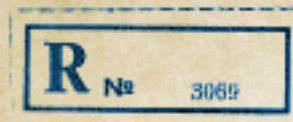
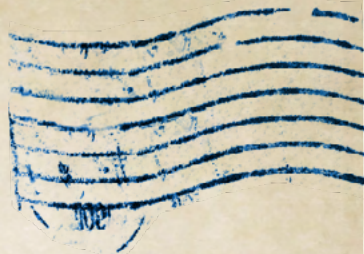
Размишљао сам... Како да одустанем сада када сам на граници од 6.000 метара, када сам пред остварењем свог највећег сна... Скупићу снагу да изађем на врх. Убеђивао сам себе: Могу ја то! Ако се сада не попнеш, када ћеш? Фокусирао сам се на велики камен у даљини и натерао себе да стигнем до њега пре него што направим следећу паузу. Понављао сам изнова и изнова: Хајде! Још један корак! До следећег камена.

Онда се у даљини указао метални крст на врху, као да додирује небо. Да би се стигло до врха требало је проћи ивицом вулкана прекривеном снегом и ледом. Испод нас је лежала долина скривена под слојем облака пахуљастог изгледа. Чинило ми се да је врх тако близу и привлачио ме је неком магичном снагом. Учинило ми се у тренутку да бих могао да отрчим до њега. Била је то још једна превара ума заљубљеног у планине. Увек је завршница пута до врха најстрмија и најтежа деоница успона. Тешко се крећем, глава ме све више боли. Срце ми куца у грлу, као да хоће да напусти моје тело. Био сам прилично уверен да ће ово бити последњи поглед који сам видео у свом животу. После читаве вечности, како ми се чинило, стигао је тај тренутак у коме ме преплавила захвалност. Сузе су ми испуниле очи. Само планинари знају какав је то осећај када се крочи на сањани врх. Стајао сам поред крста испуњен поносом. Месеци припрема су довели до овог тренутка. Победио

сам своје страхове, сумње у себе и постигао свој циљ. Испод мојих ногу су били бели облаци из којих су вирили врхови вулкана Мисти и Пикчу Пикчу. Арекипа, прекривена облацима, лежала је дубоко испод нас.

И сада, док пишем ову причу, осмех лебди на мом лицу, као да покушава да ме завара да је све било лако и лепо. Али није, мучио сам се док сам изашао на врх и не знам да ли ћу икада поново скупити снагу за још један овакав подухват. Ипак, после свега могу да кажем – вредело је, био сам на једном од оних дивних места на којима осећате да сте заиста испунили свој сан.

Живорад Жика Бранковић, 71 година
Дипломирани специјални педагог, Зајечар

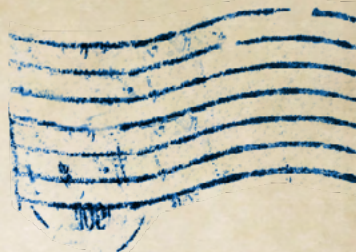
Најбоља прича о путовању у иностранство:
2. место

МАЛТА, МАЛТА

Постоје две врсте путника: они који с филозофским миром поручују: “Само ви путујте, ја све то могу да замислим”. И они други, увек спремни да скоче и крену јер се нема времена за чекање идеалног друштва и тренутка (“Нисам баш у форми, али сутра ћу можда бити још мање”). У праву су и једни и други - има нешто и у замишљању путовања из удобности фотеље, сложићемо се са првима, а свако путовање је и унутарње путовање, “оправдаћемо” оне који, можда бежећи од себе, једва стигну да се распакују да би поново кренули даље. Припадам, одувек и још увек, групи верујућих у путовања - највеће фабрике успомена, покретне тачке сусрета са светом и собом у свету. Године са тим немају ништа. Супротно, свесна да се сениорима од 60+ време прилично згушњава, гледам да остварим сваку нову идеју о путовању. Видети што више онога што су природа и људи створили на овој планети, изгледа ми као сасвим легитиман смисао нашег битисања, већ ограниченог у времену, па није претерано мудро да га сами додатно ограничавамо и просторно.

Ово путовање, ни планирано нити прижељкивано (Малта је некако на мојим замишљеним мапама остала скрајнута) показало се као чист поклон. Прилика за повољне авионске карте и „зашто да не?“ је прорадило. Упркос оцени пријатељице, искусне путнице, да је „Малта зими прилично мртва“, изазов није спласнуо - усред безличног фебруара, мисао о бојама и мирисима Медитерана била је јача. Неколико тренутака, хвала Гуглу, било је довољно да откријем да тешко да постоји бољи датум за посету овом острву од 10. фебруара. То је национални празник Малте и први велики празник у години, када главни град Валета одаје почаст свом свецу заштитнику - апостолу Павлу или Св. Павлу Бродоломнику.

Компримована у неколико слављеничких дана, посетиоцу се тада указује укупност историје, вере, традиције, начина живљења и слављења живота становника ове мале острвске земље.

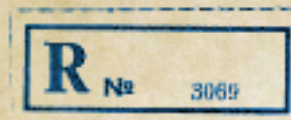
Тако сам се, после само два сата лета, нашла у Валети, најјужнијој и најмањој престоници Европе (површине једва 0,6 квадратних километара и са нешто мање од 6.000 становника) и званично најсунчанијем европском граду, усред бајке коју нисам могла ни замислити. Сваки корак овим градићем са чак 28 цркава и 320 споменика, уписаном на Унескову листу светске културне баштине, личи на растерећени обилазак осунчаног музеја на отвореном. Град барокних зграда, фонтана, вртова (најпознатији је раскошни Барака врт са погледом на Велику луку) и главним знаком препознавања - неодрљивим „малтешким балконима“ и данас носи старински сјај славног доба витезова.

Камен темељац града поставио је 1566. године Жан де ла Валет, Велики мајстор витезова Реда светог Јована из Јерусалима (Малтешки витезови), одмах после окончања отоманске инвазије и Велике опсаде Малте у 16. веку. Настојећи да освоји острво кључно за даљи продор империје на запад, султан Сулејман Величанствени 1565. године на Малту упућује флоту од 160 галија. Одбранили су је Малтешки витезови под командом Жана ла Валете. Престоница је постала 1570. године, а пројектовао ју је, по налогу папе, италијански архитекта Франческо Лапарели, Микеланђелов помоћник.

Малтежани Валету уобичајено називају Ил-Белт, што једноставно значи „град“, као што Грци Константинопољ увек зову кратко „Полис“.

ЗЕМЉА, ЈЕЗИК, ЉУДИ

Једна од најмањих држава Европе и једна од 10 најгушће насељенијих на свету, смештена је на малом медитеранском

архипелагу од пет острва: Малта, Гозо, Комино и ненасељена острвца Кемунет (Цоминото) и Филфла - на средокраћу између Сицилије и обала Туниса. Мала, али стратешки важна група острва играла је кроз своју бурну историју важну улогу у интеракцији између Европе у настајању и старијих култура Африке и Средњег Истока и, неизбежно, у борбама за доминацију на Медитерану. Малтешко друштво обликовано је вековима владавине многих страних сила - од Феничана, Грка, Римљана, Арапа, Сицилијанаца, Краљевине Напуљ, Шпанаца Арагонаца до Француза, Немаца и Британаца. Све то чита се и данас на архитектури града, навикама и обичајима, па и на физиономијама и тамнијој пути Малтежана.

Да ли знате којим се језиком говори на Малти? Ја нисам знала. Па малтешким! “Ил-Лингва Малтија” је једини семитски језик који користи латинично писмо, што не значи да ћете ишта разумети. Настао је фузијом арапског језика и сицилијанског дијалекта италијанског. Малтешки је један је од службених језика ЕУ, иако га говори само 330.000 људи, од укупно око 480.000 становника земље. Али, не брините, други званични језик Малте је енглески (од 1936. године), на коме се одвија настава у школама, па га овде говоре сви, од деце до најстаријих. Енглески се, рекли су нам, учи од треће године.

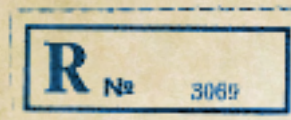
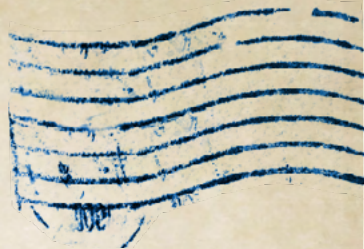
И пазите кад прелазите улицу - на Малти се вози левом страном, што је остатак дуге британске владавине (1814–1964), на коју подсећају многи детаљи - од англиканске катедрале до типичних енглеских црвених телефонских говорница на сваком кораку. Највидљивији траг Британци су оставили изградњом Велике луке са комплексом бродоградилишта и нових насеља. Околина луке је и данас комерцијални центар и велико градилиште луксузних станова, чија цена и 10 пута премашује цену ионако скупих стамбених јединица у пренасељеној Валети. Узгред, у обиласку града отвореним возићем (који је наишао као спас у смислу уштеде времена, а и ногу, јер се улице Валете углавном стрмо спуштају према луци), сазнали смо да су баш у луци снимане неке сцене

филмова „Наполеон“ и „Игра престола“, што су само најсвежији докази „филмичности“ Малте, где је снимљено 40-ак филмова, међу којима Казино ројал (1967), Поноћни експрес (1978), Гладиятор (2000), Гроф Монте Кристо (2002), Троја (2004), Конан (2011), римејк Лептира (2017) и Убиства у Оријент експресу (2017), а сценографија филма „Попај“ (1980) претворена је у „Попајево село“, популарно међу туристима, посебно децом.

Као и језик, и култура Малте мешавина је арапске и италијанске традиције, и утицаја римокатоличке цркве. У црквама ћете открити много уметничких дела, а скулптуре светаца на фасадама и угловима улица, мала вајарска ремек-дела, не чаме у музејима већ су свима приступачна. Малтежани цене уметност, а осим овдашњег песника Дун Карма, својим сматрају и једног странца - италијанског сликара Каравађа. Први великан барокног сликарства, робустни рушитељ свих конвенционализама у уметности, али и животу, цењени уметник са криминалним досијеом, Каравађо се у својим лутањима и бекствима 1608. нашао и на Малти, где је од Великог учитеља малтешког витешког реда Алфа де Вигнакурта примио Крст милостивог витеза. Тада је настао прослављени Портрет Вигнакурта, данас изложен у Лувру.

Још један догађај, актуелни одраз космополитизма малтешке културе, везан је за овај кратки боравак у Валети. У фасцинантном Театру Маноел, одиграна је премијера и две репризе „Најбоље европске представе“ Хариса Пашовића, трагикомичне приче о данашњој Европи и европском позоришту.

И док културни утицаји углавном потичу од стране доминације и римокатоличке цркве, народна традиција се развила и еволуирала око пучке феште у славу патрона града Валете, Св. Павла.

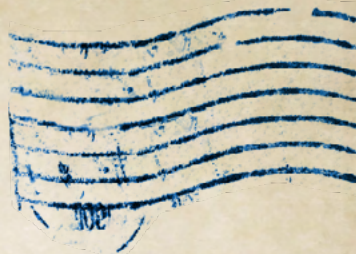
ИЛ-КАРНИВАЛ ТА' МАЛТА

У Валету смо стигли уочи празника, који је, по традицији једне од најкатоличкијих земаља са 9/10 верујућег и верски активног становништва, обележен свечаним службама у црквама, међу којима је црква Св. Павла из 16. века међу најстаријима. Традиционална процесија кипа св. Павла улицама града ове године је померена за 23. фебруар, па је, без религиозне церемоније и клицања кипу свеца, празник овога пута у потпуности био посвећен слављењу живота - жељно очекиваном карневалу за који се град припрема месецима, па и читаву годину унапред.

Карневал на Малти, мада не толико познат (али ни толико „туристизован“ као Венецијански), веома је важан део малтешке културе и једна од најстаријих светковина те врсте у Европи. Празник се слави од 15. века, а долазак витезова Светог Јована 1535, који су организовали витешка надметања, екстравагантне банкете и маскенбале, повећао је његов значај. Традиција карневала издржала је тест времена (укључујући и дугу британску окупацију која је увела многе нове обичаје) и опстала до модерног доба. Древни карневалски дух Малте богати се новим формама, али суштина остаје иста: невероватни свет фантазије са магичним костимима и гигантским лебдећим фигурама јарких боја („пловци“), често актуелно сатиричним, које доминирају поворком. У пратњи пловака су плесачи, марш-бендови, гротескне маске и костимиране фигуре, а награде за најбоље карневалске костиме изазивају озбиљно узбуђење међу карневалским групама.

Све то прожето је свеопштим усхићењем мештана, одраслих уз карневаске свечаности и невероватно страственх у жељи да сваки следећи карневал буде онај „најбољи у њиховом животу“, што овај догађај (у земљи која, срећом, нема неких „тешких“ узбуђења) чини најужбудљивијим и најишчекиванијим у години. Живописна светковина окупља целу заједницу и заокупља пажњу мештана свих узраста и из свих сфера живота. Рекли су нам у шали да се Валета, позната као „град изграђен за господу“, током

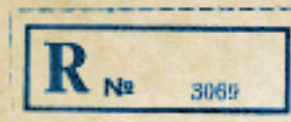
карневалских дана некада називала „градом шерета и будала“. Оно што смо ми видели, јесте било слављење задовољства, радости и спонтаности када све бриге могу да се одложе, да се опусти под маском и слави без пијаног посртања и без трунке раскалашности и кича.

Карневалске свечаности трају пет дана, непосредно пред почетак поста. Датуми се мењају сваке године, али су увек седам недеља пре Ускрса.

У нестварној сценографији града под заштитом Унеска, већ дан уочи празника, нормално је да се на улицама и трговима мимоилазите са људима у бајковитим, раскошним костимима, спремним да у сваком тренутку поносно позирају у својим маштовитим остварењима, припреманим целе године у строгој тајности за овај дан. Не зна се да ли је било веће њихово узбуђење или узбуђење посматрача, који су их успут поздрављали аплаузом и узвицима одушевљења. Таман кад сте помислили да ништа блиставије, лепше и складније нисте видели, појавио би се други костим који је бацио у засенак претходни.

Поређење са костимима најславнијег светског карневала, оног у Рију, није нам било ни на крај памети - уместо крајње еротизованих бразилских, који углавном све откривају, малтешки, далеко маштовитији и разноликији, носе дозу отмености какве малтешке госпе. Питали смо се да ли је нешто тако раскошно могуће изградити код куће да бисмо сазнали да се костими толико озбиљно припремају да постоје и центри за дизајн костима. Вече уочи карневала у великом отвореном амфитетару, за који је било немогуће набавити карту, приказани су костими појединих карневалских група. На билтераници су нас утешили да ће ионако сви ти костими сутрадан шетати улицама. Могли сте их срести у свакој улици, кафеу, ресторану. Осим костима који се такмиче, сваки Малтежанин, од најмлађег до најстаријег, сматра обавезом

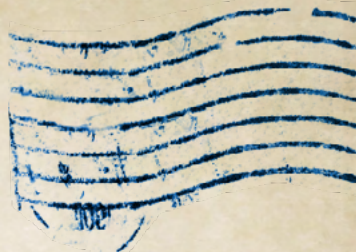

да се појави у костиму, изведеном према могућностима, али са много духа. Видели смо чак и пса чији се власник потрудио да га маскира у - лава! Посебна прича је наступ градске „банде“, оркестра који је под лудим маскама, бурно поздрављен, музицирао дуж главне улице сутрадан тачно у подне.

МАЛТЕШКЕ ГАСТРО-АВАНТУРЕ

Очекивано, и малтешка кухиња мешавина је арапске, шпанске и италијанске, а јеловник више историјски подсетник на бројне „посетиоце“ острва. Пасте у најразличитијим верзијама (табла испред једног ресторана: „Не говоримо савршен енглески, али правимо савршене лазање“), рижота, огромни пладњеви пуни морских плодова, непогрешив су избор у локалној понуди. Ипак, најлокалнији специјалитет је „стуфат тал-фенек“ (или фенката) - зец динстан у вину, са белим луком и тиммијаном. Популарно од давнина, ово јело је и данас главни малтешки специјалитет, који је, наравно, морао да се проба првог дана. Мада се служи на више места, онај у башти популарног ресторана „Eddie's Cafe Regina“ на Тргу републике, ипак је посебан. Као све малтешко, чак и зец има занимљиву историју на острвима. Највероватније су их у исхрану увели Феничани пре 3.600 година, када су се на Малти задржали на повратку из Шпаније, као једини начин да се на острву обезбеди свеже месо. Како знамо, зечевима није потребно много времена да умноже своју популацију, па је тако и локално становништво дошло до меса, што је покренуло традицију фенкате као националног јела Малте. Брађоли („говеђе маслине“ - пакетићи од говедине са надевима, крчкане у сосу од парадјза), јело је које уопште не садрже маслине, већ је тако названо по заобљеном облику. Не треба пропустити ни Стуфат тал-карнит, вариво од хоботнице, јединствено по типичном биљу и зачинима. С ногу увек можете појести јефтину „малтешку брзу храну“: фтира - пљоснати хлеб сличан ћабати, као сендвич са разним састојцима или пастици - хрскаво пециво у облику дијаманта са различитим

пуњењима. Његова слатка верзија имкарет, арапског порекла, пуњена је урмама, цитрусима и зачинима, сервирана уз куглу сладоледа.

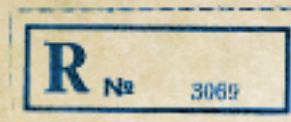

Ако заиста желите да се зближите са малтешком традиционалном кухињом, најбоље је да седнете уз чашу вина или наручите киние (горко-слатко газирано национално безалкохолно пиће од горке поморанџе и пелина) и уживате у малтешком послужавнику (плат Малти) са узорцима различитих локалних намирница: обично гбејна сир (мали, округли овчији сир), малтешке кобасице (залзет Малти), бигила (густи умак од пасуља, маслиновог уља и чилија), маслине, сушени парадајз, ораси и кунсерва (традиционални намаз од парадајза). Верзија са морским плодовима подједнако је неодољива, а рибља чорба аљота увек добар избор. Тимпана, варијација медитеранских запечених јела од тестенине као што је грчки пастицио, врло је популарна. Ту су и традиционални карневалски десерти: перлини (бадеми обложени шећерном пастом разних боја) и прињолата, неодољива мешавина уситњених бисквита са пињолима, кандираним воћем, орашастим плодовима, чоколадним кишом и италијанском мерингом. Ово су само неке смернице за самостална гастро- истраживања.

Ако вас понесе карневалска страст, што је неизбежно, задовољите је бар испробавањем или куповином неке од карневалских маски из невиђене понуде. Бољи сувенир са Малте не могу да замислим.

А ако вам неко каже да је Малта „прилично мртва зими“, преиспитајте његову обавештеност и културу путовања.

Љубица Урошевић, 69 година
Новинарка, Земун

Најбоља прича о путовању у иностранство:
3. место

Грузија - Земља топлог хлеба и хладног белог вина

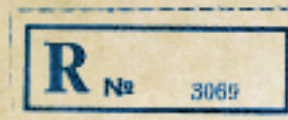
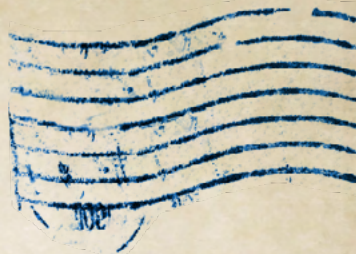
За Грузију ме је до овог путовања везивала топла, нежна, лепа стара песма о Тбилисију и Грузији као месту где је рај, коју је певао Крста Петровић док сам још била дете. А онда, годинама, само повезивање са речи Грузија, увек ми је будило неке дубине. Сам изговор те речи је тако дубок. О Грузији и Грузијанцима се недовољно код нас зна, а многи људи су тамо путовали и главни разлог је био управо та нека дубина, неки искон, неки почеци нечега који су повезани са почецима и нас овде, на овим просторима. И ето, била сам. И осетила сам и уронила у ту дубину Грузије, земље која је своја – ни европска ни азијска.

У Грузију смо се ушуњали лаганим ходом воза. Не тако дуга композиција са већином спаваћим колима. Какво сећање и враћање у неке раније године. Волела сам увек тај звук возова и клопотање точкова воза које љуљушка и уљуљукује. Тако је и сада било. Удобни купеи са два лежаја и скромном опремом вагона. Домаћица нашег вагона је нудила чисту постељину, прикривен поглед уз кафу, покушај да се споразумемо на руском језику, обавештења о доласку на царину. Чекање два сата на граници између Азербејџана и Грузије. Кратки разговор у пиџами (било је четири ујутру) са цариником и фотографисање за, ваљда, неку документацију. И ето нас. У Тбилисију. Драги млади водич и температура скоро 40 степени. Ти први утисци су остали скоро до краја. Покушај да са нама разговарају на руском, скроман осмех полупогнуте главе, скромност и надасве љубазност, пријатност, гостопримство, топлота. У овој земљи укљештеној између Европе и

Азије, између Великог и Малог Кавказа и између Црног и Каспијског мора, све је у екстрему: од планинских врхова изнад пет хиљада метара на северу, до морске обале, од бујне Колхидске низије до полупустињске регије Кахети на истоку, од древних живућих цркава и манастира, до модерне архитектуре Тбилисија, Грузија је земља која се стално смањује, којој већ вековима до данашњих дана одсецају и одвајају део по део и ваљда је та снага и дубина живота која избија путујући кроз њу, резултат управо тог сабијања простора који се премешта у дубину и у висине. Та сабијеност се види и у низу сугласника од којих се састоје речи и које је нама тешко изговарати. Грузија је свакако мала и све мања земља, која снажно, одлучно чува своју снагу несебично је делећи гостима којих је све више и више.

Живот и градови Грузије

Не много, један град, Тбилиси и неколико мањих, оних који више чувају традицију и у којима се више осликава стварни живот људи без додатака које владари намећу у развоју главног града. Сви су сачували подоста старог. Видљиви су токови времена по стиливима зграда, по положају улица, по изгледима фасада, по очуваности: Мцхета, Гори, Ахалцихе, Кутаиси, Зугдиди, Местиа... У старим центрима градова очуване су уске улице са кућама на спрат и великом терасом, дрвеним доклатом на спрату до кога се разгранавља породична винова лоза, чача. Та породична лоза је традиција, али и симбол трајања породице, продужетка врсте, симбол плодности, животне сласти и она је очувана до данас. Можда је управо та лоза испред прозора куће разлог што је једна од најомиљенијих и врло чувених посластица Грузије чурчела, "кобасица" направљена од густо укуваног сока грождја коме се додају бадеми или ораси, понекад и неко друго воће и која се може купити на улици и грицкати током шетње улицама на којима има кафића, ресторана, али и клупа на којима се седи и дружи. Новији делови градова су попут свих осталих у којима

је видљива тешкоћа живљења и бурна времена прошлих деценија. Колико су била бурна времена на овим просторима на којима се некада ширила, па онда скупљала стара Иберија, краљевина Колхида, видљиво је у успоренијем развоју, који је у овим убрзаним временима можда и пожељан јер даје могућност чувања контакта са природом и старих вредности, који су темељ једног народа, нације, државе. То, на неки начин, симболизује, или сам ја тако то доживела, импресиван споменик Картлис Деда, Мајке Грузије, подигнут давне 1958. године, који се са својих 20 метара висине уздиже изнад Тбилисија. Импресивно је његово значење. Споменик представља жену, Грузијанку у народној ношњи која у левој руци држи крчаг са вином за све оне који су пријатељи, а у десној руци велики мач као упозорење свима који долазе као непријатељи. Та снага женске енергије, женског принципа у животу, управљању и владању земљом потиче још из 12. века, периода када је земљом, некада великом, веома успешно владала жена - краљица Тамара. Тај дух њене снаге у чије време се данашња Грузија најбрже и најбоље развијала, осећа се и данас. У Грузији се осећа дух женске снаге и поштовање жене, у сваком погледу.

Цркве и манастири

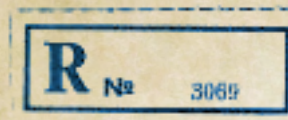
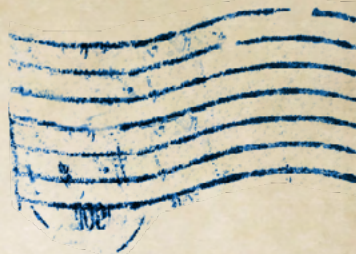
Као једна од прве две државе, заједно са Јерменијом, која је још у раном 4. веку прихватила хришћанство, па све до данас, Грузија чува и негује однос према вери и хришћанству. И то према хришћанству које је вера живљења, а не смрти, вера у континуирани спирални ток живљења. По древним списима и предањима, Грузија, или изворно Сакартвело, земља је у којој живе народи потомци Картлоса, праунука најстаријег Нојевог сина Јафета, од којег су, после потопа, настали европски народи Јафетити. Тај древни пагански период је очуван понегде у темељима данашњих цркава. Једна од тих цркава је и Џвари која је, заједно са целим градићем Мцхета, старом престоницом Грузије, под заштитом Унеска као светска културна баштина.

Црква Џвари, или црква Светог Крста, подигнута је у 6. веку, око великог каменог блока, остатка ранијег паганског храма. На тај камени блок је још у раном 4. веку постављен крст висок пет метара направљен од кедровог дрвета. То дрво је део великог кедровог дрвета које је, по легенди, израсло на гробу Сидоније, сестре једног угледног грађанина из Јерусалима који је био у већу које је осудило Исуса Христа на распеће. Када је Сидонија, верница, сазнала за распеће Христа, умрла је и на месту на којем су је сахранили израстао је кедр. Од тог кедра је касније направљено више крстова, а делови се чувају и у цркви краљевског комплекса Самтавро у којем се налазе гробови веома цењених владара древне Иберије, краља Мириама и краљице Нане, који су озваничили хришћанство као државну религију. У Грузији су очуване многе друге старе цркве које потичу претежно из периода од 6. до 11. века, као што је седиште епархије грузијске и највећа црква из 11. века Светицховели. У западном делу Грузије је диван историјски град Кутаиси чији трагови постоје још из 3500. г.п.н.е. и за који се верује, по грчкој митологији, да је место где је украдено златно руно. У овоме граду, који је сачувао делове средњовековног изгледа, сачуване су црква Баграти и манастирски комплекс Гелати (оба са краја 11. и почетка 12. века), и под заштитом су Унеска. То су данас места очуване културе, религије, места ходочашћа, али и туристичких посета.

Енергија љубави у цркви Џвари – лични доживљај

Још док смо прилазили овом месту, видела сам како малена камена црква стоји на врху брда. Тако малена, препуштена ветровима векова, одолела је најездама многих освајачких похода и трговачких каравана. Никада није рушена и данас се у њој осети то вековно непрекидно трајање.

Ушли смо на врата кроз која се мало мора сагнути. Са поштовањем за намену и вековно трајање. Прескочивши праг, у

цркви ме је дочекао мир иако је било пуно људи. Одмах ме је привукао централни камени блок висине око метар на коме је било посуто лишће, сада већ мало осушено. Тај камени блок су остацци заветног каменог храма из давне прошлости претхришћанства. Из средине тог блока дизао се велики, висине човека, врло једноставне форме дрвени крст који крије тајну порекла тог дрвета. Пришла сам да видим какво је то лишће, од ког дрвета је и шта испред тога пише. Осетила сам неку необичну енергију која ми је прострујала телом. Стала сам и умирила се. Зажмурила сам како бих боље осетила то што сам осећала. Сузе су ми кренуле. Нека благодат, милина се ширила кроз моје тело док су сузе тихо клизиле низ образе. Пустила сам се. Осећала сам да се ширим и да губим форму, да се стапам са људима у цркви, са црквом, са окружењем, са свиме постојећим. Осећала сам само љубав, повезаност са свиме и толику благодат и лепоту као никада до тада. После неколико тренутака, још увек устрептала, отворила сам очи и пришла групи којој је водич, пред једном врло необичном иконом, објашњавао историју ове цркве и чудесну енергију тог светог крста због којег долазе ходочасници на поклоњење.

Из цркве сам изашла испуњена и радо се препустила ветрићу који је на овом уздигнутом платоу дувао и који није успевао да ми одагна осећаје топлине, даљине, дубине коју сам осетила унутра.

Древна насеља у стенама

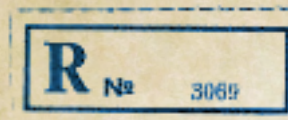
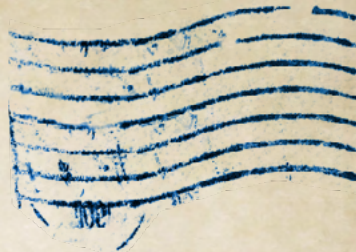
Интересантна и бурна историја Грузије од праисторије до данас, као и планински рељеф са мало проходних путева, били су изазов за трговачке и друге караване на Путу свиле. У том планинском рељефу изграђено је током прошлих векова, више насеља у стенама које су, са комплетном урбанизацијом и потребном инфраструктуром и просторима за лични, породични и колективни живот, била одлично место да се тадашње становништво склони

од прометних путева. Међу више остатака таквих насеља импресивни су остаци пећинског насеља Уплисцихе, изграђеног хиљаду година пре нове ере. Имало је своју владарку, театар, храм, водовод, канализацију, винске подруме. У пуном развоју је имало 20.000 становника, а потпуно је напуштено тек у 19. веку. Сада је под заштитом, и посетиоци могу на добро уређеним стазама видети остатке објеката овог насеља. Залазак сунца и поглед са врха на околне долине остаје у памћењу.

Други пећински град, који је и под заштитом Унеска, заједно са пећинском црквом, и старом лозом је манастир Вардзија. Он је свој максимум доживео у 12. веку за време владавине царице Тамаре и тада је бројао око 6000 монаха и становника који су опслуживали манастир. Био је добро уточиште за околно становништво. Иако га је земљотрес у 13. веку значајно оштетио, манастир је пуном снагом живео до 16. века, а и данас у њему има монаха који живе у пећинским становима. Највреднија и културолошки најлепша јесте црква манастира са очуваним фрескама у чијој се близини налази подземни извор воде који је некада снабдевао цео град. Ово је веома интересантан и све масовније посећен простор, добро обезбеђен са уређеним путевима и степеницама. Човек може осетити мир, дубину и тајновитост овог простора.

Регија Сванети

На северу Грузије, по обронцима Кавказа, простире се регија Сванети. Стишњена између грузијских регија Абхазије и Осетије покушава да очува своју веома дугу, локалним бојама обојену традицију. Планински крај богат водом који се увлачи у висине вековима је од људи тражио да граде своје камене куће, осматрачнице и бедеме који би их чували од напада непријатеља и ненамерника. Ту и данас живе Сванети, који нису ни европски ни азијски. Имају свој језик, ниски су, тамни, полузатворени, а мушкарци имају изразито дубоке гласове. Дошли смо до Местије,

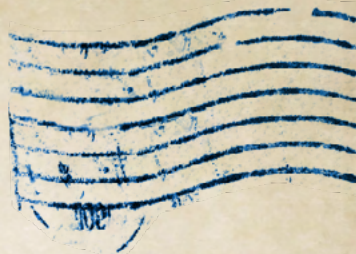

главног места Сванетија. Три дана проведених у овом планинском окружењу дало нам је снагу ветрова, звуке планинских река и потока (који су још били бујни иако је био јули месец) и мир векова који се полако буде. Локални, врло модеран и леп музеј дао нам је слику историјског и културног пута, тако сличног путу многих малобројних народа живућих на овим или неким другим просторима. Један цео дан смо се теренским возилима возили по земљаним путевима који су нас довели до места Ушгули на 2200 метара надморске висине. Далеки 12. век се понегде још увек види. Камене, грубо сложене куће, са малим прозорима и врло ниским вратима, те веома препознатљивим кулама – осматрачницама вратиле су нас уназад. Те камене, веома високе куле које су служиле као осматрачнице, али и место сакривања целе многобројне породице у нека немирна времена, све до скорашњих дана. Оне су симбол Сванетија и један од главних мотива зашто је ова регија под заштитом Унеска. Домаћи тврди сир, врели, свеже испечен танак хлеб лаваш или хачапури пуњен сиром, уз чашицу домаћег грузијског вина, док посматрате игру облака ношених ветровима уз звуке дивље планинске реке чине ову посету незаборавном.

На обали Црног мора

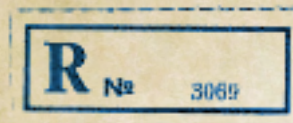
На крају нашег путовања кроз Грузију, кроз најразноврсније пределе, културе и векове, стигли смо и до Батумија, главног града Аџарије. Град и лука на Црном мору, савремени град, пун туриста. Пун очуване традиције и новина које савремени живот доноси. Један пријатан и леп град са пријатном климом и топлом добродошлицом. Најимпресивнији ми је био Споменик “Љубав” или “Али и Нина”, ликови из књиге Курбана Саида. Споменик ауторке Грузијанке Тамаре Квеситадзе је покретан. Две фигуре се полако покрећу приближавајући се једна другој док се не стопе у једно тело, а онда се поново разилазе. Велика је туристичка атракција, али и познато уметничко дело које оживљава шетњу

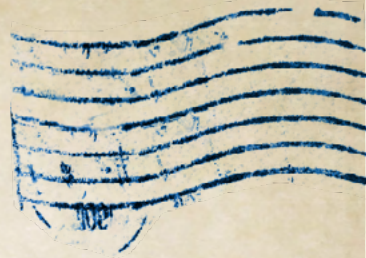
дугим, људима пуним шеталиштем крај обала мора. Овај споменик је био одабран као најлепши опроштај од Грузије, земље у којој вас облива топлина и мириси давнина.

Грузија је у сваком погледу земља врло разноврсна, богата, топла и гостопримљива у коју вреди отићи, и то не само једном.

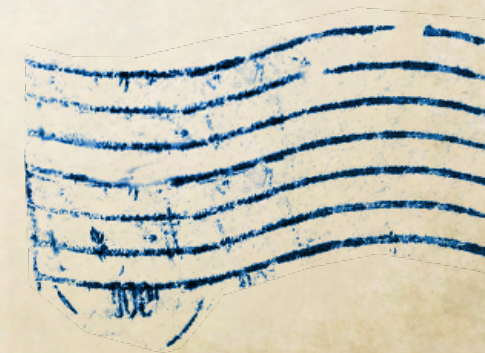
Драгица Томка, 72 године
Професор универзитета из области туризма, Београд

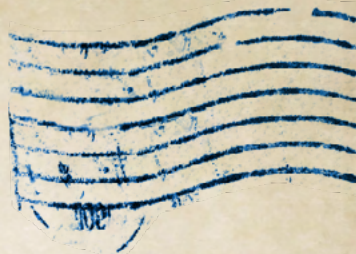

Категорија:

**НАЈБОЉА
ПУТОПИСНА ПЕСМА**

НОРВЕШКА У СРЦУ

„Velkommen til Norge”, рече ми младић љубазно
И задиви ме својим савршено белим зубима.
Замотах боље шал, ко да је то било важно,
И потражих сунце међу непознатим људима.

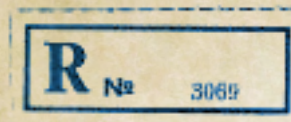
Овде је пола мене пустило своје корење
Порасли су изданци кроз ледену кору севера
Ветрови оштри им секу топле јужњачке гене
Отац их сакри у капу скривену на дну кофера.

Прими се и моје семе на ово туђе тло,
Заволех ову земљу која му пружи шансу
И ово сунце благо не греје неким злом
Личи на наше ал’ има, једну блеђу нијансу.

Људи су и овде људи, и добрих и лоших има,
Мудрост у себи носе, смиреност и топлину
Магију виде у томе што дуго траје зима
Природа захвално враћа, дајући им бистрину.

Овде снегови миришу на чисте дечје пелене
Ваздухом струји свежа, мирисна нота мора
Облаци с ветром јуре суре поларне јелене,
Вече нема почетак нит завршетак зора.

Свако свој живот живи иза фењера на прозору
Или сребрне звезде на улазним вратима куће,
Улици не пада тешко, захваљујући декору
Да својим санкама, људе, кроз беле пртине вуче.

Дечји црвени образи и срећа што не пролази
Греју зимску идилу шћућурену међу стене.
Овде где сунце излази и где у подне залази
Где је често искоса огрејало и мене.

Среташе ме и лета, блага, до неба зелена,
Милион тиркиз језера, плаветне небеске очи
Безброј паркова градских, раскошних попут гоблена
Јорговани што лила боје веселе ноћи.

Зелени теписи града, сомотни ћилими мекани
Лепотом својом грле, људе, да ту се друже
Изнад њих крошње јавора као миљеи хеклани,
Радост и нека срећа међу људима круже.

И овде људе буде јутарње нежне грлице
Док питка вода тече кроз градове и села
Мајки са дечјим колицима препуне су улице
Чак и зими док излоге красе гране имела.

Беле су ноћи магија за спуштене ролетне
И прозори су представа за мале гладне птице,
На сваком ћошку, овде, странца можеш да сретнеш
Свако на себи носи своје скривено лице.

На обронцима планина црвене куће – печурке
Заспале у тишини риболовачких прича
Шапућу деци легенде дубоки снени фјордови
Ко из каменог кавеза неког опаког бића.

Викинзи тераше бродове са змајевима на прамцу
Гусари и освајачи дугачких, риђих брада
У флаши љубав слаше писану у писамцу
Приче о њима круже Норвешким морем и сада.

Златним је сузама плакала, прелепа богиња Фреја
Жалећи за својим мужем, невером тугу крила,
А он се враћао кући с гомилом ратних трофеја
Не знајући да она тајно, у скуте мушкарце скрива.

Троловима су овде плашили несташну децу
Та бића и данас негде међу књигама живе
Певају чупаве песме као срп танком месецу
Остављајући стопе на тек пооране њиве.

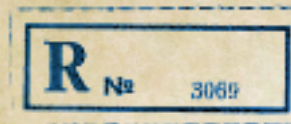
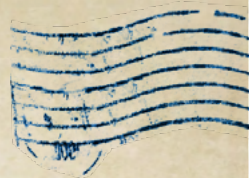
Верујем да није бајка, у мору сирене живе
Хладна Норвешка вода у дубини их чува
Плашљиви чланови посада за несреће их криве
А оне су само свици које убија бура.

Као што наши преци имаше бога Вида,
С двоколицом на небу њихов се зваше Тор
Као што нашу мајку о нама мори брига
И њихова исто брине, зову је кратко "Мор".

Заволех ову земљу ко да је и она моја
Људи су до скора били као и ми сељаци,
Али у њима оста она исконска воља
Да се задржи све оно што традицију краси.

Понос је овде за младе да носе народну ношњу
У њој се крсте у цркви и носе је на венчању,
Овде се ставља хлеба у прућем плетену крошњу
А вуном штрикани прслук свима је у ормару.

Овде је прва храна, домаћа овсена каша
После ње хлеба и сира и чаша доброг вина.
Домаћи хлеба се меси само од црнога брашна
Па тако доживе стоту, нек је на здравље свима.

Дечја игра у блату и залогај узет са пода
Не може да донесе болест ил' нешто горе
Људима прија хладна, стопљених ледника вода
И скакање са стене у помодрело море.

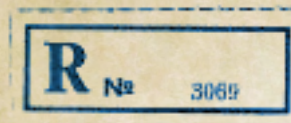
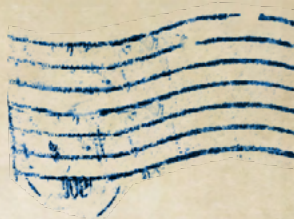
Чудна лепота краси земљу што сваког прима
Људима руке пружа и пријатељство нуди
Да овде нађу место и души својој смирај
Помажу њени дивни и гостољубиви људи.

Љубав на први поглед деси се с доласком првим
Кад дођох како бих полила, тек изникло ми цвеће
Овај ми ваздух уђе у свако зрнце крви
А моје одушевљење увек је све веће и веће.

Ево и данас, ту сам, ко да сам дошла кући
Целу ноћ снежни ветар наноси бели шлаг
А моје се очи цакле и дланови су ми врући
Јер испред мене стоји онај што ми је драг.

Ускоро враћам се кући, брзо пролете време.
На пола делим душу, не спавам добро ноћу
Остављам земљи овој љубав и српско семе
„Velkommer tilbake!” ми кажу, а знам да сигурно хоћу.

Љиљана Тамбурић, 64 године
службеница у пензији, Крушевац

ХОДОЧАШЋЕ СВЕТОМ ГОРОМ

На пут пођох с благословом да посетим Свету гору,
чим ми нога тло дотаче, пун постадох слатког бола.
На тој стопи свете земље, тамјан мирис даје мору,
та пријатност обави ме попут светог ореола.

Схватио сам да та земље, све светости среће збраја,
све је у њој тихо, свето, пуно смерног радовања.
Теку дани посве складно на том делу земног раја,
свако сваког мило гледа у светости тиховања.

У тој земљи нема рата, нема сребра, нема злата,
откључана сва су врата, нема жртве ни целата.
Нема мита, нема плата, ни повике, ни ината,
нема блуда, ни разврата, свак' у сваком види брата.

У тој земљи влада слога, у тој земљи нема свађе,
после првог исповеда теку сузе покајања.
Ту ми душа већ у зору уз молитву Бога нађе,
омамљена милозвучјем, с надом рајске чари сања.

А кад тамјан замирише, преплету се сан и јава,
свака њена стопа бдије над васцелим српским родом.
Нема жена ни рађања, а братство се умножава,
одлазак је путовање, сједињење са Господом.

Та пречасна стопа земље, многа блага за нас крије,
ризница је сачувала, безброј књига и повеља.
Ту су стари параклиси и вез свете Јефимије,
то богатство допуњују часне стране јеванђеља.

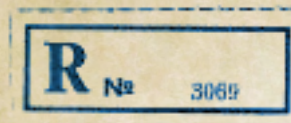
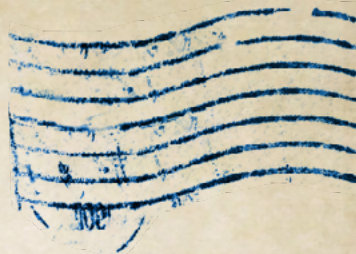
Ту се свете књиге пишу и житија свих светаца,
ту мисао Светог Саве милним гласом наређује.
Костурница брижно чува све лобање праотаца,
сваког дана још пре зоре, пој монаха ту се чује.

Када дође час растанка, тело пође, душа оста,
са палубе тужно гледам, у венама пламен гори.
Монаси ме испратише као сваког драгог госта,
чујем звона у даљини, светим гласом душа збори.

„Света Горо, стопо мила, славопоју без умора,
ти припадаш човечанству, јер си украс целог света.
Хиландару, душо српска, стопо земље изнад мора,
ти изброја уз молитве, осам пута по сто лета.

Света Горо, стопо света, сваког дана молим тебе,
када потрошим земне дане, прими душу изнад себе!”

Јован Бундало, 75 година
Инжењер организације рада, Београд

У ПЕЧУЈ ВАРОШИ

Улицом Кирали кораци одзвањају.
Векови изглачали плоче камене.
Китњасте анђели на фасадама сањају,
међ' барокним здањима лелујају сене.

Бела Барток у хотелу Палатинус
на клавиру изводи своје нежне симфоније,
а птица пој и звона звон к'о прелудијум,
у свакој ноти вечна тајна се крије.

Ференц Лист са прозора диригује
преко пута раскошног позоришта.
Симфонијске поеме посвуда брује,
виолину гудалом милује стари Пишта.

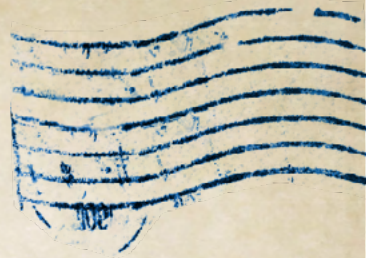
Хуњади Јанош на коњу јаше.
Над њим се надвила дуга шарена.
Испред џамије Касим паше
јато голубова белих к'о пена.

Па слетеше на раме Лајоша Кошута
с руком на срцу, уздигнуте главе.
И Синагога је ту преко пута
где се алеја црвених лала помаља из траве.

Оставих и ја стопе у Печују.

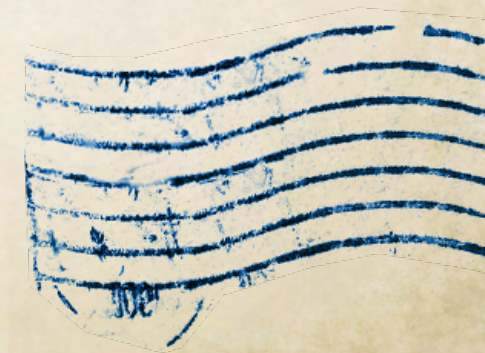
У очима ми још блиста Жолнаи фонтана.
Са катедрале Петра и Павла звона се чују,
а капи кише низ лице клизе к'о да сам уплакана.

Мирјана Абрамовић Поповић, 62 године
Мр сци. др стоматологије, Београд

Категорија:

ПОСЕБНО ПОХВАЉЕНИ РАДОВИ

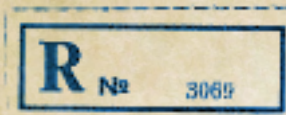
МОЈЕ ПУТЕШЕСТВИЈЕ ПО АМЕРИЦИ

Била ми је велика жеља да посетим и видим Америку о којој сам маштао од ђачких дана, гледајући филмове о каубојима и Индијанцима, о Ал Капонеу, њиховом грађанском рату, читајући Марка Твена, Едгара Алана Поа, Вилијама Фокнера, а затим задивљено слушао о Америци, где сви имају шансу да својим радом испуне своје жеље. Та прилика ми се указала у позним годинама, када ме је блиски рођак позвао да га посетим у Чикагу, где је радио и живео са породицом. Не помишљајте да је нисам искористио.

Моје путешествије почело је од Чикага, највећег српског града после Београда. То је огроман савремени град, са зачуђујућим податком да је основан тек 1833. године, када је имао 350 становника! Мој родни Вршац је 1790. године имао 9.000 становника, данас има око 36.000 становника, док Чикаго данас има око 2,7 милиона становника и бруто друштвени производ 10 пута већи од републике Србије. Где је данас Чикаго, некад су биле велике мочваре, које су староседеоци – Индијанци називали Чи Каго, па је град, после насипања мочвара и добио такво име.

Неколико дана сам обилазио центар града, који они називају Даун Таун, посматрао људе и анализирао све што ми је било у видном пољу. На улицама увек има пуно људи, свих боја коже, из свих делова света, тако да је немогуће одредити, ко су аутохтони Американци, ко су туристи, а ко скоро досељени. Приметио сам само да има много више гојазних људи, у односу напр. са пешацима у центру Београда. У строгом центру су углавном пословне просторије разних фирми, тамо ретко ко и живи, већ на посао долазе из ближе и даље периферије, где су мање гужве, мања загађења, где има више простора и свежег ваздуха. Огромне, пар

стотина метара високе зграде су свуда око мене, ушинуо сам врат колико сам бленуо у те висине. Да бих видео Чикаго и са висине, попео сам се брзим лифтом на видиковац (отворен за посетиоце), својевремено највише стамбене зграде на свету Сирс Тауер, данас се зове Вилис Тауер, са 108 спратова, висине 442 метара, изграђен 1954. године. Панорама Чикага са видиковца на самом врху, где стално дува јак ветар, је импресивна. Доста времена сам био на видиковцу, како бих што боље осмотрио Чикаго са свих страна света. Са северне стране је језеро Мичиген, простране авеније – буквално крцате аутомобилима, који се врло споро крећу – које се попут артерија провлаче кроз град и повезују све његове крајеве. У даљини се назире предграђа, са којима Чикаго има близу 10 милиона становника.

Подизање брзим лифтовима на врх Сирс Тауера, на висину од пола километра, а после мало брже спуштање (тек да вам се ноге не одвоје од пода) изазива мучнину, па из зграде излазим као ошамућен.

Лета у Чикагу су врло топла па је тако било и током мог боравка тамо. На угловима и странама облакодера, у којима су углавном пословне просторије, највише има банака, налазе се дисплеји, који показују температуру, која се углавном кретала око сто фаренхајта, а достигала је и 105°F, што је наших око 42°C.

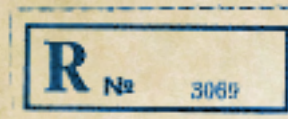
На оваквој топлоти има и користи од тих силних облакодера, јер праве хладовину, па може и да се седне поред неке од фонтане и ужива у посматрању пролазника, необичних зграда, и малих тргова и платоа, где се налазе разне скулптуре, као нпр. Пикаса (Chicago Picasso).

Кад се крене према језеру Мичиген, прелази се преко реке Чикаго, а на самом мосту су са леве и десне стране скулптуре коњаника, индијанских поглавица на коњима, које је урадио Мештровић. Ту је и велика импресивна Бакингом фонтана, која

пружа бар некакво освежење. Ипак, велики изазов за освежење на тим температурама је купање у језеру Мичиген, па сам једног таквог претоплог дана отишао на плажу Норт авеније. Плажа лепо уређена, кабине, ресторани и огроман број људи. Од кабина, где је свуда дашчани под, па до воде има једно десетак метара. Оно што ми је одмах пало у очи је да од тако великог броја људи (бар неколико хиљада) само њих десетак је у води, остали седе по отвореним ресторанима у дебелој хладовини и хладе се повременим туширањем. Пресвучем се и храбро кренух преко ситног, буквално ужареног песка до воде, што се после пар корака претворило у трчање до спасоносне воде. Како сам улазио у воду, примећујем да је врло, врло хладна, али сам у тренутку помислио да је то последица огромне температурне разлике ваздуха и воде. Кад сам био у води до појаса, осетио сам да ми сева, од болова, у костима листова ноге. Као студент тренирао сам и играо ватерполо и знам шта је хладна вода (18 до 20 степени C), али ово је било изван свих критеријума хладно. Оквазим се водом и скочим у воду, пливајући краул из све снаге, да бих се и угрејао, па сам добро одмакао од обале и свих купача, који су били само у плићаку. У таквом снажном пливању, чујем глас иза себе, „Господине, вратите се на обалу!“ (императивно), окренем се видим два униформисана човека у моторном чамцу, где један држи ону трубу – гласноговорник и понавља, да се вратим. Нормално, вратим се до обале, сав промрзао, али добро освежен. Кад сам се вратио у кућу својих рођака, питам, да ли знају колика је температура воде у језеру. Кажу, сад ћемо да видимо на ТВ-у. У њиховом дневнику на телевизији, на крају увек дају и температуру воде у језеру Мичиген, чекам и на крају видим: 14°C – нисам више ишао на језеро!

Највећи утисак на мене током боравка у Чикагу оставила је посета Адлер планетаријуму. Ушао сам у салу сличној амфитеатру, са седиштима необичног облика, као издужена кожна фотеља са високим наслоном. Гасе се светла, кад седиште почиње полако да прелази у хоризонталу, заправо у лежећи положај са главом

усмереном према огромном сферном тамном своду, које је почело да пламти, прелећу ватрене лопте и глас наратора почиње причу о настанку универзума од пре четрнаест милијарди година, настанку планета нашег Сунчевог система, па све до данашњих дана, када се из свемира спуштамо на обале језера Мичиген, где се већ назире контуре Чикага. Фантастично, за тај сат путовања по универзуму прошли смо добро илустроване милијарде година са одличном акустиком – импресивно.

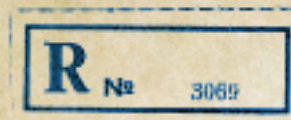
Обишао сам и природњачки музеј, где је приказана историја САД, све зачињено воштаним фигурама, које приказују начин живота праисторијских људи, Индијанаца, њихова насеља и надаље све до данашњих дана. Музеј науке и индустрије за мене је био посебно занимљив, где сам тражио и нашао наше знамените Србе, посебно Тесла и Пупин, који су као локомотива повукли развој науке и индустрије целог човечанства и дали Америци недостижну предност у односу на остали део света.

Посета зоолошком врту, где нема шта нема од животињских врста, подсетила ме је на посету ћерке мог рођака Србији, када је имала око четири године. Тада ју је деда, отац његове супруге из околине Краљева, проводио кроз имање и показивао свиње, ћурке, гуске, кокошке, краве, а мала Американка се окрете и пита, а где су овде слоновии!

Када сам већ у САД, договорим се са колегом, који живи у Канади, у Торонту, близу границе са САД, да се видимо. То кад кажем-близу, у Америци је врло релативно, јер имају фантастичне путеве и добра кола, тако да се ова идеја мом рођаку учинила врло реалном. Колега из Торонта је иначе родом из Беле Цркве крај Вршца, заједно смо студирали, често играли шах и били врло добри другови. Он се после завршетка студија, запослио у Винчи, докторирао је и после неколико година са женом, исто доктором техничких наука, отишао за Канаду. Редовно се дописујемо, знао је да сам у Чикагу и ето, седнем у кола са својим рођаком Стевицом

(тако га ја зовем, јер је знатно млађи од мене, рођено име му је Стеван, а у Америци је Стив), сином мога ујака, и кренемо Тојотом за Торонто. Пролазимо обилазницом поред Детроита, улазимо у тунел Детроит-Виндзор, 15 метара испод реке Детроит, после 1,5 км излазимо из њега, стижемо до Виндзора, где је формални гранични прелаз између САД и Канаде па без дужих задржавања, улазимо у Канаду. Лако налазимо кућу мог колеге, који живи у Мисисауги, предграђу Торонта. Обилазимо град, који је основан 1793 године и има близу три милиона становника, и на самој обали је језера Онтарио. Има доста зеленила, знатно је свежије него у Чикагу. Нема тако високих стамбених зграда, али има ТВ торањ висок 553 метра. Разгледамо, причамо, долазимо до градске већнице, испред које је парк, а у парку симболична говорница, за којом може свако да говори шта хоће и о чему хоће, онима који су (не) заинтересовани и седе по парку или само пролазе. Натерали су ме да изађем до говорнице, како би ме сликали, а онда казали – сад искористи прилику и причај о чему хоћеш и колико хоћеш. Па кад баш хоћете и ако ми нико ништа не може, ајде да викнем, у цара Трајана козје уши. Како смо колеге, инспирација ми је била да причам о једној мојој идеји, иначе данас неодрживој тези, да се на Косову реактивира рудник олова и цинка, економски гигант Трепча, који може да запосли посредно и непосредно преко 10.000 радника – Срба и Албанаца, који би заједно радили, зарађивали и тако се измирили, превазилазећи своје политичке несугласице, углавном вештачки изазване од својих преамбициозних вођа.

Испричао сам се са колегом о свему и свачему (ипак не довољно). Радио је у једном институту за испитивање материјала, који се уграђују у нуклеарне електране, имао је два пута мању плату, него да је радио као инжењер у погону (због услова рада), што је код нас обрнуто. Инжењери истраживачи у институту имају веће плате него инжењери, који раде у погону и нису на државном буџету. Код њих, све иновације или проналасци, до којих се дошло радом на институту, преносе се колегама из производних погона.

Код нас, кад се убаците на институт и државне јасле, немате никакву обавезу да иновације (ако их уопште и има) проистекле из вашег научно-истраживачког рада пренесете колегама из производње (знам из личног искуства). Колега има пса Лабрадора ретривера као кућног љубимца, којег шета по оближњој шуми. Прича ми како ће ускоро сви пси, поред чиповања да имају урађен и ДНК, па кад радници, који чисте улице или зелене површине, наиђу на псећи измет, он иде у лабораторију, ураде му ДНК и преко чипа нађу власника, који плаћа баснословну казну, уз све трошкове анализа.

Опраштам се од колеге, можда се последњи пут видимо у животу, и из Торонта идемо према Нијагариним водопадима. Пролазимо поред Хамилтона, где ради супруга колеге, на Мекмастер универзитету, као професор. Долазимо до Нијагариних водопада, какав је то бисер природе, какав доживљај и за очи и за душу. Река Нијагара дуга је свега 40 км, на самој граници САД и Канаде, и претаче воду из језера Ири у Онтарио, која су на различитим надморским висинама. Висинска разлика је 107 метара, што Нијагара савлађује преко брзака и врло широких водопада, са протоком воде од невероватних 425.000 м³ у минути! Стајали смо уз ограду видиковца, у облаку ситних капи и слушали нестварну грмљавину насталу слободним падом воде од 50 м. Индијанци, староседеоци, овај водопад су назвали Водом која грми и то је заиста оправдано. Ову невероватну количину потенцијалне енергије је први на свету препознао наш Никола Тесла 1895. године и путем својих патената изградио прву хидроелектрану на свету, која је преко својих турбина производила прву наизменичну електричну енергију. Обишао сам ову хидроелектрану, испред које је идентичан споменик Тесли, као онај пред Електротехничким факултетом у Београду. Од Нијагаре до града Бафало на Америчкој страни, изграђен је далековод, први на свету, дуг 35 км за наизменичну струју. Ми смо кренули тим путем, према Бафалу, који је због Тесле прозван градом светлости, где смо посетили универзитетски студентски камп, одморили се и напунили батерије за пут до Вашингтона.

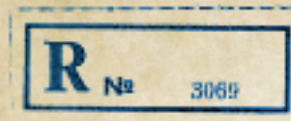

Бити у Вашингтону, а не посетити Линколнов маузолеј, Капитол хил и не видети Белу кућу је као и да нисте ни били. Гледам у Белу кућу, непрекоран травњак, врло респектабилно обезбеђење на капији и пролазе ми кроз главу галерије слика Америчких председника (па и нашег Тита), који су се у нашим медијима појављивали на овом травњаку испред Беле куће.

Капитол Хил је невероватна импозантна грађевина, грађена у континуитету од 1793. године, по пројектима инспирисаним париским Лувром. Оно што се данас види на земљи, налази се још 2/3 под земљом, где 535 конгресмена има своје кабинете. Представнички дом има 435 члана, који чине демократе (десно) и републиканци (лево) у односу на председавајућег. Три зграде конгреса заузимају библиотеке, испод земље иде и метро, који има 6 станица, само за потребе оних, који раде у Капитол хилу. Галерију слика Америчких председника предводи Џорџ Вашингтон, у масонској одећи, који је од 13 колонија основао САД.

Оно што ми се у Вашингтону наметнуло као закључак, било је после проласка поред једне палате у изградњи, да они пате због недостатка историје, њима је све старо од 200 до 500 година, немају ништа старо 1.000 или више година. Зато ми та палата у изградњи личила на изградњу Потемкинових села, Палата ће споља бити велелепна, али се изнутра види челична конструкција, која се облаже каменом за високе стубове, чији се капители украшавају лако обликованим материјалима да личе на старо грчке (или римске), коринтске стубове, тако да стичете утисак, као да сте у старој Атини или Риму.

За мене је Џон Кенеди био један од најзначајних председника САД па нисам хтео да пропустим прилику, а да не одем до његовог гроба на Арлингтон гробљу. Његово гробно место је врло скромно, посебним га чини вечни пламен и почасна гарда. Арлингтон је војно гробље, па је и тако уређен, са непрекорном симетријом. Преко пута Арлингтон гробља, које је на благој узвишици, види

се чувени Пентагон, који лежи у равници, са зградама поређаним по странама замишљеног петоугла. Река Потомак, која протиче између Пентагона и Арлингтона, подсећа ме на познате битке, које су безуспешно водили староседеоци, Индијанци, против супериорне ратне опреме досељеника. Постајем тужан при помисли на масакре домородаца од стране белих досељеника, који су убили око сто милиона Индијанаца, на територији САД и Канаде.

После Вашингтона, према нашем плану путовања, посетили смо родну кућу и плантажу првог председника САД, Џорџа Вашингтона (1732-1799), у Маунт Вернону, држава Вирџинија. Прво је био је у колонијалној војсци Британаца, да би касније, као предводник Америчке револуције, победио Британце чиме је осигурао независност САД. Сматра се оцем и оснивачем САД и први је председник САД (од 1789 до 1797).

У вези мог даљег путовања по овом делу Америке, договорили смо се да кренемо према југу, дуж источне обале преко Фредериксбурга до Ричмонда, где смо на уређеним пољима видели оригиналне топове заостале из Америчког грађанског рата (1861-1865) као и заставе севера и југа, са попришта тадашњих битака.

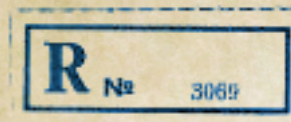
Видели смо и прво Британско насеље у северној Америци код Џејмстауна. Од Ричмонда смо кренули на запад, преко националних паркова Џеферсона и Шарлотсвила, скренули на север, па се преко Колумбуса и Индианополиса вратили у Чикаго. Ноћивали смо по мотелима, где је сваки имао отворени базен за освежење, а у околини смо увек проналазили и неки тениски терен, како бисмо одиграли неколико рекреативних сетова. Оно што сам запазио на овом путу била је врло приметна спортска инфраструктура, свуда базени, фудбалски терени, терени за кошарку, терени за одбојку, тениски терени, отворени за све, а ноћу можете играти ако убаците квотер за 15 мин. Игре под рефлекторима. Право је чудо да имамо једног Ђоковића – светског првака у тенису (који

је тренирао у напуштеном базену), Јокића – најбољег кошаркаша на свету, Чавића у пливању, светске и олимпијске прваке у ватерполу, одбојци, кошарци, па се поставља питање, шта бисмо ми били у спорту да имамо на располагању толико спортских терена. Немамо спортске терене, а имамо светске прваке! При разговору са Американцима, кад им кажем да сам из Србије, приметно је уважавање, респект и обавезно помињање Ђоковића и Јокића, што ме је чинило поносним (и ако то лично ничим нисам заслужио). Лепо је бити из Србије, захваљујући овим нашим дивним спортистима и људима, где поред поменутих спортиста, убрајам Теслу и Пупина, као и многе друге наше часне људе, који овде нису поменути, али својим радом изазивају поштовање Американаца..

На овом свом путовању провели смо седам дана и прешли 2.055 миља, или 3.305 км. Америка је огромна земља и ово је био само делић једне Америчке микро турнеје, за мене изузетан и незабораван доживљај.

Од САД држава обишао сам: Илиноис, Мичиген, Онтарио (Канада), Њујорк, Мериленд, Пенсилванију, Дистрикт Колумбију, Вирџинију, Западну Вирџинију, Охајо и Индијану, мало ли је за моје године. Вратио сам се пун нових сазнања и са богатством виђене лепоте.

Драган Крагић, 80 година
Калионичар, ковач и ливац, Вршац

ПУТОВАЊЕ У ДАЛЕКУ ПРОШЛОСТ

Неко је давно рекао “Живот је кратак, брзо прође, ако га проведете у чекању да се нешто деси, проћи ће вам још брже”. Зато планинари ништа не чекају, користе сваку прилику да негде отпутују, нешто ново виде и доживе.

Јако смо се обрадовали када је Туристичка агенција Седмица плус објавила да организује путовање под називом “Дракула путовање”. У старту је било десеторо пријављених да би се касније пријавило још троје путника. Са нестрпљењем чекамо дан и време поласка. У међувремену сазнајемо да је интересовање изузетно велико и да на пут иду два аутобуса. Сви путници спремни испред хале “Језеро” чекају превоз. Стиже и време поласка. Ми смо добили изузетно добра места, шта да вам кажем, то су места од један до 13 у аутобусу. Са нама су и ученици основне и средње школе, чланови Удружења грађана “Траг” са својом професорком и водичем Иваном Николић Радуловић.

Стижемо на нашу царину а испред наша два аутобуса још један аутобус. Спремамо се за дуже задржавање, напротив царинске формалности на нашој царини врло брзо се завршавају што се не може рећи и за царину са друге стране Дунава. Очекује нас први део пута у дужини од око 400 километара. Идемо до града Сигишоара. Крећемо пут Оршаве и даље према Карансебешу, пролазимо Алба Јулију и, најзад, у преподневним сатима стижемо до града Сигишоара, родно место Владе Цепеша, познатијег као гроф Дракула.

Једини писани траг о његовом рођењу у Сигишоари оставио је његов отац од кога је наследио презиме Дракул које значи - син змаја. Гроф Дракула је одбијао да носи круну. Уместо тога, носио је црну шубару са брошем који је у центру имао велики црвени рубин

на златној осмобракој звезди са орловим перима. Када Влад отпутује негде, шубара би била постављена на стуб на тргу, а у случају његове смрти била би предата од народа изабраном његовом наследнику. Има више верзија како је Дракула погинуо. Неоспорно је да му је одсечена глава и послата султану у Истанбул.

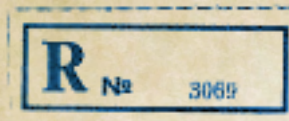

У Сигишоари су прво били Римљани, па касније Саксонци. Град је лепо напредовао и, да би га сачували од упада бројних непријатеља, народ га је оградио и тако је Сигишоара постала један од седам утврђених градова у Трансилванији. Подигнуто је 14 кула и пет бастiona који су служили за одбрану. Свака кула била је додељена одређеној врсти трговаца да је користе и брину о њој. Данас је очувано девет. Старо језгро Сигишоаре је једно од најочуванијих средњовековних градских језгара не само у Трансилванији и Румунији, него у целој средњој Европи. Из тог разлога уврштено је на списак светске баштине Унеска.

Кула Сат-Ово је један од симбола Сигишоаре. Налази се на улазу у горњи град. Била је у надлежности градског већа и они су бринули о њој. Кров на кули је направљен тако да има четири додатна торња која симболизују да се овде могу доносити пресуде али и извршавати. Са куле се пружа спектакуларан поглед на град и у кули је смештен импресиван сат који помоћу разних дрвених фигурица показује доба дана, али такође и дане у недељи. Данас се у кули налази мали историјски музеј.

На главном тргу све куће су старије од 300 година. Овде се налази доминикански манастир, венецијанска кућа, кројачева кула, статуа грофа Дракуле и, наравно, његова родна кућа.

Школске степенице - Неколико стотина метара калдрмом налазе се чувене наткривљене школске степенице изграђене још 1642. године. Намена им је да штите децу која су ишла на врх брда до школе и назад од временских неприлика. Било их је 300, а сада их има само 175.

Када смо се попели на врх брда наишли смо на најпознатију готичку цркву у Сигишоари која је трећа по величини у Трансилванији. Спуштамо се доле и у једној улици, по препоруци водича, налазимо ресторан где смо наручили пицу и за кратко време појели, вероватно смо били јако гладни.

Настављамо пут за Брашов који је културно, образовно и привредно седиште јужне половине Трансилваније и један од најлепших градова Румуније. Брашов се првобитно звао Корона што значи круна. Стижемо у хотел, где се смештамо, врло, врло кратко одмарамо и крећемо аутобусом у центар града. Од знаменитости Брашова обилазимо Градски трг, Црну цркву, Катаринину и Шеј капију и, на крају, улицицу Страда сфори. Градски трг сматра се једним од најлепших у земљи. На њему се налазе остаци Старе градске већнице у којој су се окупљали градски одборници а данас је то Историјски музеј. На врху зграде налази се Трубачева кула која је у старим временима служила као осматрачница и са које су се становници обавештавали о приближавању опасности. На тргу се налази и чувена Црна црква, једно импозантно здање и симбол Брашова. Епитет “црна” се односи на зидове цркве који су поцрнели после страшног пожара 1689. године. Црква је више пута рушена и реконструисана, а након тог страшног пожара, реконструкција је трајала чак 100 година. Унутрашњост цркве је прелепа, раскошна, са балконима, огромним оргуљама, елегантним стубовима и турским теписима на зидовима. Прозори цркве су од посебног УВ-филтрирајућег стакла, који штите 119 турских тепиха од сунчевог зрачења. Црква се може похвалити највећом колекцијом тепиха у Европи. Поменутоџиновске оргуље садрже чак 4.000 цеви. Преко лета у цркви се три пута недељно одржавају концерти.

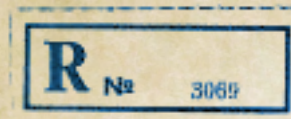
Што се тиче Катаринине капије, ово је једина оригинална капија која је преживела од средњег века до данас. Изнад улаза налази се симбол градског грба: круна на стаблу дрвета. На крају ове шетње по граду отишли смо до најуже улице у Европи. Ова

улица зове се Страда сфори (у преводу “уска улица”). Ширина улице је између 113 и 135 центиметара а дуга је 80 метара. Легенда каже да ако заљубљени пар прође овај пролаз без додиривања, да ће дуго бити заједно, у супротном стално ће се свађати. Још нешто што је јако занимљиво. Брашов се досетио да постави натпис са именом града у холивудском стилу. У брдима се може видети циновски натпис “Брашов”. Од водича добијамо информацију да имамо слободно време и да се можемо вратити са њим пешице или таксијем до хотела.

Преморени, а наравно и жедни, одлазимо у ресторан “Дракула” где пијемо кувано вино које нам је, уз песме које је певала Љубинка, наша другарица, изузетно пријало. Излазимо из ресторана и делимо се у две групе. Једна група иде таксијем а друга иде пешице до хотела. Преморени, ми који смо пешачили стижемо за око пола сата у хотел. Када смо чули колико је такси јефтин (10 леја за њих четворо = 250 динара) решили смо да више не идемо пешице. Предстоји нам спавање и заслужени одмор.

Данашњи дан почињемо јако лепо и пријатно а све то захваљујући нашим драгим комшиницама Слађи и Снежи које су пораниле и скувале кафу за све нас шесторо. После доручка који је квалитетан и обилан крећемо у обилазак Синаје. То је место у Јужним Карпатима и налази се на око 1000 метара надморске висине у подножју планине Бучеди. Стижемо до једног од најлепших европских двораца, до Пелеша. Испред дворца, невиђена гужва. Грађен је на обронцима Јужних Карпата у периоду од 1873. до 1914. године. Званично је отворен 1883. године, а затворен доласком комунизма 1948. године. Године 1953. дворец је постао музеј. Дворец је изграђен од дрвета, мермера, камена и цигала. Спољашњи изглед је величанствен са витражима који су ручно осликани у Швајцарској и бројним скулптурама, бунарима и вазама који окружују дворец. На згради је радило око 400 занатлија и уметника, а крајем 19. века дворец је већ имао струју,

систем за вентилацију, централно грејање и лифт за две особе. Најзад крећемо у обилазак.

У дворцу се налази преко 160 соба и 30 купатила. Свака од соба је уређена до најситнијих детаља, попут турске и маварске собе у којима се могу видети и наргиле. Поред канцеларија, библиотека са тајним пролазима, галерија у којима се налази преко 2000 слика и репродукција, прелепих салона осликаних ликовима из књига које је писала краљица Елизабета, може се видети и збирка оружја од 15. до 19. века са преко 4000 примерака. Посебну пажњу привлачи коњ и коњаник у средњовековним оклопима тежине од 200 килограма. Краљ Карол I био је страствен ловац, у то нас је уверила колекција ловачког оружја и опреме од копаља, штитова па до ватреног ловачког оружја. Његова колекција оружја је друга по величини и вредности, једина већа се налази у Војном музеју у Букурешту. Преморени од обиласка дворца, излазимо из дворца и окупљамо се у дворишту.

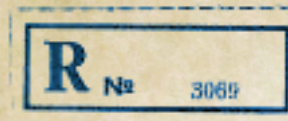
Крећемо се према цркви која се, на нашу срећу, налази ниже од дворца. У 16. веку Михаил Кантакузин боравио је на Синајској гори и, заведен лепотом предела, 1659. године започео градњу манастира који је назвао Синаја. Обилазимо цркву, палимо свеће за живе и мртве, размењујемо утиске и једва чекамо да се докопамо наших седишта у аутобусу.

Настављамо путовање до места Бран у коме се налази истоимени замак. Бран је најпознатији и најпосећенији замак у Румунији, који своју популарност дугује Брему Стокеру, ирском књижевнику познатом по хорор-роману “Дракула”. Замак је саграђен у 14. веку између Трансилваније и Влашке. Када се Трансилванија припојила Румунији, Бран је припао румунској краљевској породици. Краљици Марији (иначе, мајци југословенске краљице Марије Карађорђевић), дворец се посебно допао те је уложила знатна средства у његову обнову. Краљица Марија је дворец оставила својој другој кћерци, принцези Илеани која је дворец претворила у болницу током Другог светског рата.

Касније је замак припао комунистима и тек пре неколико година враћен је наследницима принцезе Илеане. Данас је Брам отворен за јавност и у њему се налази музеј са стварима које су припадале краљици Марији. Замак годишње посети на стотине хиљада туриста, али не због свега овога већ зато што је познат као Дракулин замак. Данашњи историчари слажу се да Влад Цепеш највероватније никада није ни крочио у Бран.

На повратку из замка нас неколико, да прекинемо време док се остали не врате, од уличних продаваца наручиле смо кувано вино, али могу вам рећи да нам није пријало јер није било ни приближно као оно вино од синоћ. Вратили су се сви и најзад крећемо за Брашов. На путу за Брашов пролазимо кроз Појану Брашов, зимски центар који је смештен на надморској висини од 1050 метара у подножју највишег дела планинског масива Поставаулул који припада планинском ланцу Источних Карпата док су скијашки терени на надморској висини до 1800 метара. Појана Брашов је окружена са четири планинска масива и то са већ поменутих масивом Поставаулул (1.799 м), затим масивом Пјатра Крајулуи (2.238 м), Бућеђи (2.505 м) и Пјатра Маре (1.848 м). Поред скијашких терена постоје и планинарске стазе за пешачење. Преморени од толике лепоте, желели смо да возачи стану на периферију Брашова у један тржни центар где је доминирала зграда Декатлона. Нажалост, вратили смо се у Брашов другим путем па то није било изводљиво. Стижемо у центар Брашова, наша група (13 планинара) обилази још једном све знаменитости Брашова. Одлазимо у ресторан где смо обавештени да су на менију најкуснија ребарца. Мало је прохладно и почиње кишица. Вечерали смо и полазимо из ресторана. Идемо на такси-станицу да се вратимо у хотел. Неко је међу нама баксуз, јер кажу они који су се синоћ вратили таксијем да их је било неколико, а сада ни за лек. Некако смо дочекали такси и најзад стигли у хотел. Свако је отишао у своју собу без речи јер нико није имао снаге за дружење.

Сутра је нови дан и очекују нас нове лепоте.

Освануо је и дан повратка. Договор је да после доручка кренемо. Сви путници били су тачни и, према договору, крећемо пут Србије. Идемо у град Сибиу. Сибиу је био највећи и најбогатији град који су у 12. веку основали немачки досељеници из Саксоније. Иако данас по броју становника није ни међу првих десет у Румунији, 2007. године, заједно са Луксембургом, био је изабран за европски град културе. Сибиу зову и “Музеј на отвореном”. Једна од највећих атракција града је Музеј Брукентал који је основао Самуел Брукентал, гувернер Трансилваније између 1777-1787. године. Поред тога атракције града су и масивна лутеранска катедрала, саграђена од 13. до 15. века, православна саборна црква, саграђена 1906. године по узорку на истанбулску Аја Софију.

У Сибиу 1859. године подигнута је грађевина, први мост од ливеног гвожђа у Источној Европи и у Румунији. У народу носи име “Мост лажи”, јер се сматра да ће се срушити уколико на њега згази лажов. На мосту је у једном тренутку било нас преко педесеторо, мост се није срушио, да ли то значи да међу нама није било лажова? Конструкција у центру средњовековног града има распон од 10,5 метара. Поред ливеног гвожђа, зидине од цигле и темељ од камена.

Након обиласка отишли смо до ресторана “Супер мама” где смо ручали, оброк је био врло квалитетан, обилан и доста јефтин, али им је зато пиво било јако скупо. Шта да се ради, свако уживање има своју цену.

По договору стижемо до паркинга и крећемо даље. У аутобусу пријатна тишина. Преокупирани свиме што смо видели и доживели утонули смо у неки полусан. До Кладова имамо још 320 километара. Убрзо стижемо у крај који је нама јако близак, то је део око Бање Херкулане и Оршаве. Формалности на царинамаса брзо завршавају и најзад смо на неколико километара удаљени од

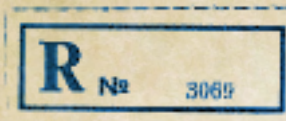
Кладова. Шта рећи на крају још једног путовања?

“Свакоме би требало одредити да путује с времена на време чак и више: да никада не застане дуже него што је неопходно. Човек није дрво и везаност је његова несрећа, одузима му храброст, умањује сигурност.”

Меша Селимовић

Драгица Ивановић, 74 године
Просветни радник у пензији, Кладово

ЗАПЛЕСАНЕ ЦИПЕЛЕ

Кажу да је Париз најљепши у прољеће. Паркови се оките прољетницама, клупе заљубљеним паровима. То је само легенда, јер сви који су икад били знају да је Париз увијек лијеп. Живи ноћу, једнако као и дању. Промискуитетно је вјеран свима. Свјетла Париза се не гасе, она само зором прелазе у мирис печеног лиснатог тијеста које хрска и топи се у устима. Буде се и мале тржнице у уским улицама. Нуде сезонско поврће, зачинско биље и пужеве који покушавају побјећи у зелену салату.

Одувијек је био и велик. Пружао се широким авенијама. Остајао је млад успркос шкрипавом поду у собама изнајмљеним преко агенције. Ни слојеви тапета који држе саме себе нису га остарјели.

Чинило ми се да не видјети Париз значи ходати слијеп.

Био су касне деведесете, сајам у Паризу и представљање нове генерације рачунала Епл. Интернет је био у зачетку, а тамо се представљао бежични интернет, као најновији успјех. Можда је долазио и Џобс. Дошли смо као мала група заљубљеника у Епл компјутере. Био је то изговор да се избегне уредска свакодневица.

Сајамске хале које су досадно сиве у сваком граду и тешко разумљив енглески кад га причају Французи били су оправдање да с пријатељицом кренем у обилазак трговина. Доћи у Париз, а не обавити шопинг је неопростиво. Од рачуналне опреме ћу ионако купити оно што је дилер наручио. Носити неку луду кошуљу и похвалити се да си је купио у Паризу у Galeries Laffayett, то је непроцјењиво. Завист у туђим очима храни нарцизам.

Одувијек сам највише уживала у куповини ципела. Осим привлачног изгледа морале су задовољити критерије носивости. Права благодат је било откриће познатог бренда с ципелама које имају оптималну висину пете, а не изгледају као да су их направили у ортопедској радиони. Стајале су на полицама, елегантне, удобне.

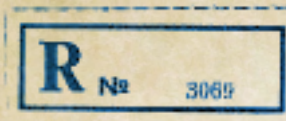
Продавачица је насмијано вадила из кутија мој број, брисала прашину прије него ће ми их обути на од ходања помало натечене табане. Шетала сам у њима по продаваоници као да сам на облацима. Смијешиле су ми се и продавачица и ципеле. Намигивале су њежним потплатима и приањале уз моја стопала говорећи: „Узми нас, узми нас!“ Тко би томе одолио. Купила сам одмах два пара. Једне су биле једноставне мокасине за сваки дан, а друге лакиране с дискретном машницом одабрала сам за посебне прилике.

Некад, кад сам била дијете, прву ноћ сам спавала с новим неношеним ципелама поред јастука. У мало каснијој доби сам их остављала на полици поред кревета да буду прво што видим кад се пробудим. Овај пут је било другачије. Друштво је одлучило да навечер попијемо пиће у неком бару. Наш једини мушкарац је знао занимљива мјеста. Био је већ више пута на сајму, читај: у обиласку разних, помало егзотичних мјеста. Отићи у шетњу и посјетити бар је дефинитивно била прилика да се прошећу и моје ципеле. И то не оне за сваки дан, већ оне лакиране. Била је то ипак једна посебна ноћ, ноћ у Паризу.

Бар у који смо ушли није се по разликовао на прву од барова у које свратиш на каву и не задржаваш се дуље од онолико колико је потребно да сркнеш тих неколико гутљаја еспреса. Интеријер је застао у неким седамдесетим годинама. Екипа коју смо затекли је била тамније коже. Младост нека, двадесетак година, а ми дупло старији. Глазба средње гласна, плесна. Чинило се да је слушамо с џубокса који се уклапао у амбијент. Двије дјевојке плешу у слободном дијелу локала. Мало смо сједили, проматрали их како плешу и пили своја пића. Колега није могао дуго издржати и придружио се дјевојкама и показивао им своје плесне кораке. Морала сам се и ја придружити јер ме повукла разиграност карипских пјесама. Тјерале су да се тијело препусти.

Пришао ми један од момака, повукао за руку, чврсто примио око струка и покренуо ме у ритму салсе. Помало изненађена,

пустила сам да ме води тај тамнопути младић. Препустила сам се глазби и пратила га. Ставио је своју ногу између мојих и њоме гуркао ону коју сам требала помакнути. А онда су ноге престале пружати отпор и саме су знале што треба.

Успут смо чаврљали на пристојном енглеском и мислила сам како њега сасвим добро разумијем. Можда зато што није Француз. Испитивао ме о мом мужу. Мислио је на колегу који је једнако страсно плесао с оне двије споменуте дјевојке. Увјеравала сам га да то није мој муж, но он није повјеровао. Пустила сам га у том увјерењу.

Пјесме су слиједиле једна другу и није било могуће зауставити се. Ноге су се заплесале. Није више било важно пробудити се за посљедњи дан сајма. Тијело се стопило с глазбом и само је чврста рука боје млијечне чоколаде подсјећала да сам још на тлу. Стол се пунио празним чашама.

Није било битно колико је времена прошло. Само ме је устајање остатка екипе подсјетило да је вријеме да се иде. И такси је већ био испред локала да нас одвезе у смјештај. Махнула сам својем плесачу. У глави је још била музика. Још испуњена салсом, у апартману сам испрала зној и прашину прије спавања. Ципеле су остале у ходнику. Нисам могла скинути осмјех с лица, а учинило ми се у полумраку ходника да се смију и оне.

Одмах након буђења узела сам њежну крпицу из кутије мојих плесних ципела да обришем прашину с њих. Тријезно јутро, натјерало ми је сузе на очи. Њежни лак попуцао је на мјестима гдје се стопало савијало и ципеле су добиле боре смијалице. Видјело се да су радосне због прошле вечере. Али нису више биле елегантне, биле су похабане. Гледала сам их тужно, а оне мене насмијано. Жаловала сам за њиховим гланцастим сјајем и неком помало умишљеном елеганцијом, али ипак ни зашто не бих пропустила синоћњу забаву. Заплесала сам своје нове лакиране ципеле.

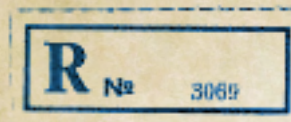
Одлучно сам их замотала у шушкови папир и ставила их прво у платнену врећицу и затим у кутију. У мени се пробудио бунт. „Како је могуће да се за један дан униште ципеле?“ Прошетала сам до трговине ципела убрзо након отварања и разочарано их ставила на стол заједно с рачуном на којем је био јучерашњи датум. Нисам спомињала сате и сате неумјереног плесања. Продавачица се није смјешкала као јучер већ је забринута причала с колегицом и тврдила да им се то још није догодило. Назвала је неки телефонски број и након тога пронашла други, потпуно исти пар лакираних ципела. Ставила ми је кутију у поклон торбу и додала четке за чишћење, спреј за одржавање, жлицу за обување и још пуно дрангулија уз исприке и онај исти смијешак од јучер.

На столу су још стајале насмијане, попуцаног лака, црне лакиране ципеле, поспане од прошле ноћи. Мало ме је стегло у трбуху питање: „Зашто остављам моје вјерне дружице? Плесале су са мном пола ноћи, без иједног жуља, без иједног нелагодног осјећаја. И смијале су се.“ Нисам жељела ни мислити гдје ће завршити. Тужна због њиховог осмјеха који остављам на стакленом пулту и конзумеристички сретна због идентичних нових у врећици изашла сам у струју велеграда.

Ваљало је још видјети град. Као мало дијете радосна, стискала сам врећицу с ципелама и препустила се хор он – хор оф аутобусу из којег сам у неколико сати видјела све што је требало: Златну куполу Дома инвалида, Тријумфалну капију, Ајфелов торањ, мостове на Сени, Нотрдам, Сакре кер базилику, Палачу Елизеј...

Морам ли уопће споменути да данас помало жалим да немам те заплесане и насмијане ципеле да ме подсјећају на моју прву паришку ноћ.

Ђурђа Штефанец, 64 године
Психолог, Загреб (Хрватска)

ТА ДИВНА СЛОВЕНИЈА

(Триглавски национални парк, долина Соче и Долина седам триглавских језера)

Мој супруг Милан (планинарски водич) и ја планинаримо више од 25 година. Планина нас је и спојила. После сваког нашег планинарења и путовања, ја пишем путописе. Толико ми је било тешко да одаберем један, али ево, успела сам некако. Нажалост, мораћу да га скратим, како би се уклопио у пет страна.

После обиласка Бледа, словеначког драгуља, и кањона Винтгар стигли смо и до сликовитог водопада Шум, високог 16 метара, којим се овај кањон завршава. Погледавши га одозго, са мостића, кроз његове пенушаве, беле слапове, угледали смо дугу! У касним поподневним сатима, сместили смо се у аутобус и упутили ка Жировници и Јесеницама, а затим ка месту Мосте и Завршнишком језеру, одакле нас је пут водио ка Караванкама и „Валвасорјевом дому“, испод највишег врха Караванки, Стола. Те топле летње вечери, провели смо пријатне тренутке седећи на дрвеним клупама поред Дома, а док смо се забављали, смејали и шалили, погледи су нам стално били упрти у високе и окомите планинске падине, које су се уздизале тик изнад Дома.

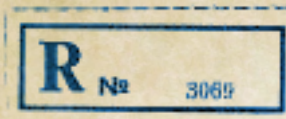
Наредног дана смо устали јако рано и већ око 6 сати ујутру, док се дан полако будио, пошли на планинарење и успон на највиши врх Караванки. Кренули смо уобичајеном стазом којом се иде до врха, званом „Жировнишка пот“, кроз густу четинарску шуму. Стаза је прилично стрма, па смо повремено правили краће паузе. На једном њеном делу, отворили су нам се погледи на Дом, који је већ био далеко испод нас, на Јесенице и Саву Долинку, у долини, а на хоризонту смо угледали врхове Јулијских Алпа и јасно уочили и Триглав. Добрим и не претерано брзим темпом, стигли смо до

гребена Малог Стола, а убрзо и до Прешернове коче. Врх Стол већ је био видљив, а до њега нам је требало још неких петнаестак минута. И тако, после четири сата успона, били смо на највишем врху Караванки (2236 м). Задовољство сам могла да прочитам на свим лицима и видим сјај у свачијем оку.

У „Валвасорјев дом“ смо се вратили другим путем, преко Забрешке планине. После краћег одмора, спаковали смо се и убрзо кренули на наша нова одредишта. На кратко смо се зауставили у природном резервату Зеленци. Сава Долинка извире као река Надижа, у виду 12 метара високог слапа, на 1.232 м висине, а затим се спушта у долину Тамар, понире и поново излази у виду неколико зелених језера, званих Зеленци, због смарагдно зелене боје воде. Одатле тече даље, као Сава Долинка. На кратко смо посетили и Планицу, познату по чувеној скијашкој скакаоници. Пут нас је водио даље, у оближње Ратече, село близу тромеђе са Италијом и Аустријом, а после краћег успона кроз шуму, макадамским путем, стигли смо и до планинарског дома, „заветишча“ „Слатна“, планинарског друштва „Лисца“, из Севнице. Некадашња војна касарна претворена је у скроман планинарски дом, добро познат планинарима „Победе“, у коме су врло често били срдечно дочекани и са љубазним домаћинима, Словенцима, ту проводили веселе и незаборавне тренутке. Те вечери, дочекала нас је насмејана и срдачна Јања, „домаћица“ Дома и симпатични Алеш, кувар. Они су били наши дивни домаћини наредна четири дана и ноћи. Најлепши део Дома је бетонирано, широко двориште, које је, уједно, и мали кошаркашки терен, са дрвеним клупама и столовима, где смо седели свако вече, вечерали и дивно се забављали. За почетак, Алеш нам је направио, шта друго, него одличне крањске кобасице и кувани кромпир, што смо, огладнели после толико проживљаја тог дана, у сласт појели.

Понедељак је освануо сунчан, а небо је било без облачка. Око пола осам, кренули смо до Ратеча и одатле се спремили да пешачимо до Тромеђе. Други део групе одвезао се до Крањске

Горе, где су провели неко време. Овај градић лежи у котлини Саве Долинке. То је био изолован крај све до 1870. године, када је изграђена железничка пруга Јесенице – Тарвисио, која је прошла преко Крањске Горе. Стратешко значење места порасло је за време Првог светског рата, када су руски заробљеници изградили пут преко превоја Вршич, који је повезивао котлине Соче и Саве. Управо тај пут избавио је место из вековне изолације и учинио га доступнијим излетницима и спортистима. Изградња скијашке скакаонице на Планици, 1930. године, учинила је Крањску Гору славним зимским спортским центром. Посетили су и Руску капелицу, која је подигнута у славу руским заробљеницима – војницима, који су приликом изградње пута преко превоја Вршич, погинули под налетом лавине. За то време, ми смо прошли кроз Ратече и планинарском стазом кренули на успон ка Тромеђи.

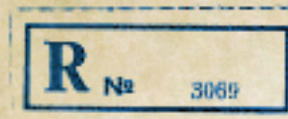
Један део стазе иде макадамским путем, а затим се она сужава и пролази кроз дивну четинарску шуму. На појединим местима смо застајали, јер су нам се кроз дрвеће и грање појављивали величанствени врхови Јулијских Алпа – покушавали смо да их препознамо: Јаловец, Понча, Мангарт, Мојстровка, Разор, Шкрлатица... На врху Печ (1.510 м), на који смо се попели после два и по сата, налази се тромеђа Словеније, Италије и Аустрије. Какво дивно пространство се појавило пред нама! Док смо лешкарили на трави, у Словенији, гледали смо широку долину и планински гребен изнад ње, у Аустрији, а иза густе четинарске шуме, започињао је простор Италије... Заиста прелепо место за спој три културе, три земље и сусрет представника три нације, који се, традиционално, одржава сваке године у септембру и коме присуствује више хиљада планинара.

Спустили смо се истом стазом до Ратеча, нашли са групом која је време провела у Крањској Гори, и како је (бивши) гранични прелаз према Италији у близини, упутили смо се ка Мангартским језерима, поред италијанског градића Тарвисио. Изнад ових језера, која имају још три назива – Белопешка, Фужинска или

Кланшка језера, са јужне стране уздиже се Мангарт, а са источне – Понча. Ову чудесну Мангартску долину у којој се налазе два ледничка језера божанствене лепоте, 1971. године Италијани су прогласили Парком природе. Прво смо прошетали поред доњег језера, а затим кренули стазицом само мало даље, и после неких пет минута хода, пред нама се појавило друго, горње језеро, пред чијом смо лепотом потпуно занемели. Моћне стене Мангарта огледале су се у бистрој, зеленој води овог језера, окруженог густим четинарима, а чудесна тишина ширила се читавим простором. Провели смо неко време ту, седећи на клупи и посматрајући мирну површину језера, неми ... без речи.

Припремајући се за овај пут и читајући многе легенде везане за те крајеве, много сам научила. Између осталог, и да се „богатство планине налази у њеним најситнијим детаљима: у каменој литици, у прекрасним погледима, у јутрима окупаним росом, у зеленим „горским очима“, у малом цвету који расте у камену“... У тим тренуцима, у чудесном споју природе и нас, неких посматрача, и сами смо постали богатији за још једну камену литицу, још једно „горско око“, још један крик птице која је прелетела изнад језера и на трен пореметила ту нестварну тишину... Вратили смо се на прво језеро, сели у аутобус и брзо стигли у Тарвисо (или Трбиж, на словеначком), градић који је такође постао познат по чувеном скијалишту са 25 км стаза. Мало смо прошетали, попили пиво, појели сладолед - како ко, обишли неколико радњи са планинарском опремом и, презадовољни тако испуњеним даном, увече се вратили у наш дом изнад Ратеча. Алеш нам је опет направио одличну вечеру, а Јања нам нудила и „репете“ које никако нисмо могли да одбијемо.

Наредног дана, после доручка (божанствена кајгана са печуркама – браво за Алеша и Јању која је набрала печурке!), кренули смо ка долини Соче. Ова словенска река, коју експерти сматрају једном од најлепших у Европи, целим својим током плени

нестварно смарагдном бојом и иде кроз прелепу долину Тренте, повезујући места Бовец, Кобарид, Толмин, Нову Горицу, Горицу. Цео тај пут назива се „смарагдни пут“, са кога се могу видети све природне и културне баштине у долини. Пут Соче или „Сошка пот“ посебан је парк природе кроз који води стаза кањоном Соче, од њеног извора до Бовца. Цела путања износи негде око 25 километара. По изласку из Ратеча, упутили смо се ка планинском превоју Вршич. Мислим да је то најлепши планински пут који сам икада видела. Гледајући кроз прозор аутобуса, док смо се стрмим серпентинама пели све више и више, вртело нам се у глави од величанствених врхова планина који су израњали из долина и парали небо – Мала и Велика Мојстровка, Јаловец, Присојник, Разор... И тако, после те незаборавне вожње преко чудесног превоја Вршич, спустили смо се на почетак долине Задња Трента, до дома „Коча“ при извору Соче. Одатле смо кренули пешке до извора Соче. На табли је писало да је потребно 15 минута. Стаза до извора у почетку је лагана. Касније постаје мало стрма, али је осигурана гелендерима. Велики део групе дошао је до краја стазе са кога се види водопад који прави Соча, а само њих седморо (који ће ићи на Триглав), прешли су преко одсечене и клизаве „полице“, са које су се спустили до самог извора, који је, у ствари, мали отвор у стени, испуњен водом нестварне тиркизно-плаве боје.

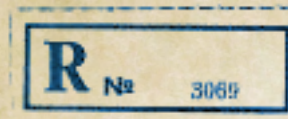
По обиласку ове природне атракције, пошли смо даље, наставивши шетњу дуж Соче, пратећи „Сошка пот“, у дужини од око осам километара. Заиста је фасцинантна чистоћа, бистрина и боје ове смарагдне реке, као и свих других словеначких река... Пролазећи кроз предивну природу и кањон чудесне Соче, уживали смо свим чулима у њеној савршеној лепоти. Шетњу смо завршили код Дома Трента на Логу, где се налази Информациони центар Триглавског националног парка. Сместили смо се у аутобус и кренули даље. Дошли смо до тврђаве Клуже, једне од атракција у околини Бовца, која датира још из 15. века, а са моста поред тврђаве, бацили смо поглед на вртоглаво дубока корита реке Коритнице, која су нас буквално оставила без даха.

После краће паузе, упутили смо се ка водопаду Бока, који се такође налази у непосредној близини Бовца. Када сам на Интернету прочитала да је то највиши и најмоћнији словеначки водопад и да се сматра једним од највеличанственијих у Европи, нисам имала представу како би он изгледао „уживо“. Оног тренутка када смо га, још из аутобуса, угледали како се величанствено сурвава са високе стене, схватила сам да су сви његови описи били тачни. Желели смо да му приђемо што ближе, па смо кренули узбрдо кроз шуму, обележеном стазом, прилично стрмом и каменитом. На једном лепом видиковцу смо решили да се зауставимо, одакле смо могли лепо да га фотографишемо. По силаску, наставили смо путовање до Бовца, маленог града подно планине Канин. Док смо седели у кафићу на главном тргу, уживали смо у смирају дана и пребирали утиске којих је већ толико много било. Прегршт, прегршт дивних, предивних утисака... У том тренутку, били смо тако срећни. А то је била тек половина нашег боравка у Словенији. Још много узбуђења било је пред нама...

Те вечери, у нашем дому у Ратечама, бескрајно смо се забављали на клупама, у дворишту. После добре вечере, прво су нам Шарапова (Гоца) и Надал (Влада) приредили једну добру партију тениса, уз неизбежно (њено) врискање и дубоке (његове) уздахе и добро препознатљиве покрете... Уз салве смеха, бурно смо навијали. А онда смо одиграли и мало пантомиме, па смо се такмичили у погађању (домаћих или страних) филмова, што нам је, морам признати, баш добро и лако ишло. Каније те ноћи увукли смо се у наше вреће и заспали блаженим сном, са осмехом на уснама.

Још један леп дан био је пред нама. Аутобусом смо отишли до Толмина, највећег града у Горњој Сочи. По доласку, одмах смо се упутили до оближњих Толминских корита, још једне природне атракције тог краја. Ова дивна корита прави речица Толминка, која заједно са сливом још једне мале реке, Задлашчице, прави чаробан кањон кроз који пролазите широм отворених очију, без даха, гледајући те „мајсторије“ природе која је исклесала

огромне стене и камење необичних облика, пропуштајући између њих речицу која протиче, негде брже, негде спорије, правећи пенушаве брзаке и слапове, а на неким местима се и смирује, у уским „базенчићима“ изнад којих се вртоглаво увис уздижу литице кањона, нестварно извајане.

Оно што, наравно, највише фасцинира и што је најлепше од свега је та чаробна, чаробна боја воде – овог пута, тиркизна... У једном тренутку, Славица је рекла: „Осећам се као Алиса у земљи чуда.“, а Нена: „Као у Господару прстенова...“ Управо тако. Као да смо сви заједно уронили у бајку, бајку без краја и почетка, далеко од стварности, од овоземаљског.

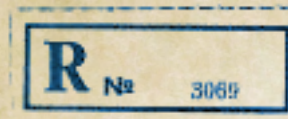
Наставили смо даље истраживање овог прелепог кањона, стигли и до корита Задлашчице која је међу својим стенама углавила и стену у облику медвеђе главе, у једном тренутку спустили и до ушћа Задлашчице и Толминке, дошли до улаза Задлашке јаме, и, на крају, прешли још један Ђавољи мост, са кога смо, опет, са велике висине гледали Толминку и њена корита. Обишли смо и Толмин, мало се освежили, а затим наставили ка Кобариду, још једном лепом градићу на смарагдном Сочином путу. У његовој близини налази се водопад Козјак, кажу један од најлепших у Словенији. Пешке смо се упутили ка њему, прво путем, поред зелене Соche, а онда смо ушли у уски кањон, па преко дрвених мостића и поред великог, округлог камења, дошли до дрвене платформе на коју смо се попели, и после само неколико корака, ушли у прави, мали „амфитеатар“ између високих стена, на чијој се позорници, право испред нас, сливао 15 метара висок Козјак, правећи испод себе дубок „базен“ испуњен водом, опет прелепе зелене боје... Неописиво, божанствено, никад виђено раније, и могу слободно рећи – спектакуларно! Понављам још једном – ниједна фотографија не може да прикаже ТУ лепоту. Ниједна!

Био је још мрки мрак када смо тог 7. августа убацили ствари у наш аутобус и кренули даље на пут. Пут нас је водио ка Покљуки и Рудном Пољу. Ски центар Покљукa је висораван у самом срцу

Триглавског националног парка. Аутобус се зауставио у Рудном Пољу, на великом паркингу и ту су изашли „Триглаваши“ (како смо их назвали, или „група А“), њих седморо. Чврст стисак руке, пољубац и растанак од њих на два дана... Загрливши Милана, са огромном тремом и сузама које сам покушавала да прикријем (јер то је било моје прво „вођење“ по планини) и у његовим очима сам видела благу забринутост што нас оставља. Са друге стране, још у Београду, добро се припремивши за наше дводневно планинарење без њега, као вође, била сам сигурна да ћу ја то моћи. Оно од чега сам, ипак, највише стрепела било је време. Срећом, и оно нам је „ишло на руку“, па су нам била подарена два дивна, прелепа дана, са прегршт сунца, плавог неба и белих облака. Још једном им махнувши, наставили смо пут ка Бохињу и планинарском дому Коча при Савици, где се сместила „група Ц“, од 10 планинара.

„Група Б“, наша група, бројала је 11 планинарки. Расположене и насмејане, оставивши „групу Ц“ да се смешта у Кочи при Савици, кренуле смо прво да обиђемо оближњи слап. Други изворни крак Саве, Сава Бохињка, извире испод планине Комарча у виду 78 метара високог водопада Савица, који се напаја водом из 500 метара вишег Црног језера. Одатле Савица тече до Бохињског језера у које се улива и из њега тече као Сава Бохињка. Бетонираним степеницама, за неких двадесетак минута, попеле смо се до лепог видиковца са кога смо посматрале овај високи водопад, кроз чије смо капљице које су се распрскавале на све стране, опет угледале дугу.

Пошто смо желеле да избегнемо јако стрм успон уз стену Комарче, кренуле смо другом, серентинастом, лакшом стазом, ка дому на Комни. Маркације су биле добро постављене и претпоставила сам да не би требало да буде проблема у сналажењу. Нена, коју је Милан прогласио мојом „помоћницом“, ишла је десетак метара испред наше колоне, уочавала маркације и била задужена за „контакте“ са планинарима који су нам ишли у сусрет. Дакле, све је било под контролом. После неких 4 сата

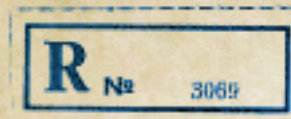
успона, стигле смо до живописне висоравни Комна и истоименог планинарског дома. Ту смо направиле кратак одмор. Са терасе овог дома пружа се диван поглед на Бохињско језеро. Тада сам од Милана добила смс поруку да се ипак не спуштамо до Црног језера, већ да наставимо право ка дому Коча на 7 триглавских језера, јер се око 17 сати очекивала промена времена и киша.

И тако, нешто после 13 сати, наставиле смо даље. На небу су се полако навлачили сиви облаци, а у даљини смо зачуле грмљавину. Још само мало успона и који минут пре 17 сати, прво смо угледале Двојно језеро, а затим и Кочу на седам триглавских језера (1.685 м). Управо у тим тренуцима, пред наш улазак у дом, почела је да пада киша. На крају, то је ипак био само летњи пљусак, који је убрзо и престао. Но, ми смо већ биле у дому, у коме је врвело од планинара, а мириси топлих чорби и других куваних јела опојно су се ширили трпезаријом. Задовољне нашим даном, планинарењем, сналажењем на стази, провеле смо пријатне тренутке тог поподнева. Касније, када је киша стала, а сунце поново последњим, златастим зрацима обојило планине, изашле смо да прошетамо до језера. Те вечери, упознале смо многе планинаре, Словенце, Чехе и друге странце који су били расположени за причу, а посебно им је била симпатична чињеница да се наша групица састојала од 11 „девојака“, како смо се, у шали, звале. Један од планинара на рецепцији, симпатични и насмејани Херман, посебно се обрадовао флаши „шљиве“ коју је на својим леђима, у ранцу, носила Мира, још из Коче при Савици. Те ноћи, у тесној собици у поткровљу дома, поређане као „сардине“, сањале смо најлепше снове.

Пробудила сам се међу првима, још пре звона са мобилног телефона. Кроз мали, дрвени прозорчић на косом крову, тик изнад моје главе, угледала сам мноштво звезда на црном небу. Биће леп дан, помислила сам. Трема у мом стомаку лагано је нестајала. И заиста, када смо тог јутра, у 6 сати ујутру, напустиле дом и кренуле Долином седам (чудесних) триглавских језера,

сунце је већ увелико осветљавало стеновите врхове над долином. Овај излет сматра се једним од најлепших планинарских излета у Јулијским Алпима. Свако језеро је специфично, свако лепо и дражесно на свој начин. Већ на самом почетку стазе, увериле смо се у то. Прошле смо поред Великог језера (Ледвицах или Бубрег, како га још зову), а затим и Зеленог језера, које име дугује бројним алгама у њему. После само пола сата хода даље, испред нас се отворио фантастичан поглед на Засавску кочу на Преходавици и планину Разор, у даљини. И на бесконачне пејзаже и пределе „као на Марсу“ ... беле стене уклопљене са зеленим падинама, рашрткана плаво-зелена језерца, величанствени врхови Алпа, плави небески свод са белим пуфнастим облачићима. Ове три боје нестварно су се преливале долином – бела, плава и зелена. Дом „Засавска коча“ (2.071 м) налази се на прелепом месту, на узвишењу изнад Рјавог језера, окруженог смеђкастим стенама због којих је и добило такво име, са високим горским врховима свуда наоколо. Препознавали смо Јаловец, Разор, Бавшки Гринтавец, Триглав... После краће паузе у дому, кренуле смо даље. Спустиле смо се до Рјавог језера, а онда полако попеле још неких 200 метара, до раскрснице планинарских стаза испод Хрибарица, где је требало да се састанемо са „Триглавашима“. После краће паузе, позвала сам телефоном Милана који ми је рекао да они, због „гужве на Триглаву“, касне око три сата, па да ми наставимо даље саме наш пут до планинарског дома „Планине“ при Језеру.

У наставку пута, наишле смо на дугу и јако стрму падину прекривену снегом. Требало је прећи преко ње уском, утабаном, клизавом стазом. Срце ми је јаче закуцало. Такве падине обично прелазим држећи чврсто Милана за руку. А сада сам ја на почетку колоне... Како прелаз уопште није био наиван, полако и пажљиво прешле смо тај део. У тим тренуцима, када је свима адреналин био на врхунцу, а ја се борила и са сопственим страховима, схватила сам сву одговорност планинарских водича и можда тек тада, први пут, потпуно разумела Милана. Након неколико заснежених падина,

полако смо се попеле на превој Врата и кренуле долином Копица, која нас је потпуно одушевила. Кроз те живописне пределе, брзо смо се спустиле до Дедног поља, планинске висоравни на 1.560 метара, где смо направиле кратку паузу, јер је неколико девојака желело да проба чувено кисело млеко које се ту прави. Још пола сата макадамским путем низбрдо, кроз шуму, и пред нама се појавила Коча на Планини при Језеру, смештена опет на прелепом месту, овог пута на брдашцу, изнад чаробног зеленог језера, окруженог густим четинарима. Када смо ушле у дом, домаћинима је Милена поклонила флашу шљивовице, коју је носила у ранцу читава два дана! Како туширања није било у домовима на планини, пријало је освежење и кратко брчкање у језеру. Затим смо наручиле храну и сале на дрвене клупе испред дома, а очи упрле у стазицу која је излазила из шуме. На њој је требало да се појаве „Триглаваши“. Благо поподневно сунце још увек је сијало изнад густе шуме и пријатно нас грејало. Најзад, негде око 7 сати увече, угледале смо их! Њихова лица била су „бела“ од умора, али у њиховим очима препознале смо онај сјај који је говорио све... Опет загрљаји, пољупци, честитања. Толико је било све дирљиво и заиста, неописиво. Дуго, дуго смо седели и причали. Препричавали доживљаје и утиске. Како је само дивно било то вече! Мислим да је тада свако схватио шта значи реч коју стално понављам и доживео је пуним својим бићем... СРЕЋА.

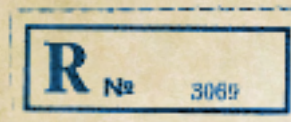
Завршићу ову причу једним цитатом: „Све почиње када ти ариши и стене стисну руке, када почињеш схватати пут у висине и када се око дотакне плаветнила пространог неба. Када се крај избељених стена твоје усне сретну са чашом планинског извора, када се развеселиш због крика пролећног грма, удахнеш мирисе пролећних трава и изгараш са аришима у јесењој вечери силаска. Када пређеш тај праг, заиста постајеш други човек. Долине тада остају ухваћене у мрак неизвесности и незнања. Тамо остају они који не могу поднети бреме напора нових сазревања и нових тражења. Свака спознаја исклеше тело и дух у нове облике. Дух тих висина ослобађа све оне који су спознали своје заблуде. Јер, зрели

постајемо тек када тамо не одлазимо само да освојимо врх са поносним именом, већ да га доживимо у малим стварима, да се знамо развеселити крај ситног цвета који расте из камена или нагнутог дрвета над празнином, када нам тај чисти ваздух постаје као душевна храна, а вода из извора најбоље пиће на свету..." (Ф. Стеле).

Тек када смо се вратили нашим кућама, схватили смо да смо сви ми били главни јунаци једне дивне бајке. Бајке без краја. У којој смо, са сваким погледом на кристална горска језерца, са сваким кораком преко цветних пољана и сваким додиром са заслепљујуће белим каменом и вртоглавом стеном, били све ближе и ближе самима себи. Прочитајте дивну Легенду о Златорогу и белим горским вилама. И можда, када некада будете ходали овим божанским пределима, ко зна, можда ће вам се на тренутак нека и појавити, насмешити се и исто тако брзо нестати. Савршена лепота никада се не може до краја истражити. Зато ова бајка и даље живи.

Марија Петровић, 63 године
Професор француског језика – преводилац, Београд

КЕДРОВИ ЛИБАНСКИ

Да би се стигло до старих кедрових шума, пут води кроз долину Кадише. Она у ствари, тешко да би могла да се назове долином, то је пре врлетни и мрачни кањон, познат по великом броју манастира и цркава, због чега се и сматра светом. У овим гудурама хришћани су нашли уточиште од муслимана у време арабљанске инвазије, али и пре тога, било је то место подвизавања и испосништва. Доњи, шири део кањона, припада православнима, а горњи маронитима и граница је јасно обележена чек-поинтом, иако су данас сви пријатељи и браћа. Црква Сиријска такође има своје манастире и испоснице, али не контролише територију.

Близу улаза у кањон, приљубљен уз стену и добрим делом укопан у њу, високо над реком, уздиже се богати православни манастир. Ми га посматрамо са супротне обале, схватајући да наш, толико хваљени Острог, ни по чему не може са њиме да се мери. Овај је већи, лепши, старији и на врлетнијем месту.

Настављамо пут кроз све ужи и стрмији кланац, на чијим странама зјапе пећине, вероватно некада коришћене као испоснице. Сам кањон Кадише испресецан је лавиринтом мањих и мрачнијих кланаца у које се често сурвавају танушни водопади. Изнад кањона су села, како их Либанци зову, али која више личе на наше варошице. С обзиром да су куће приљубљене уз саму литицу, јасно је да мештани уживају у вртоглавом погледу са висине.

На излазу из кањона избија се на широки плато где је смештен градић, или како овде кажу село, Б'шар. Око њега су бујни пашњаци, испод - тамне дубине свете долине, а у позадини се беле благи врхови либанских планина, по којима је и цела земља добила име. На арапском, наиме, "лабнан" значи млеко, тако да је млечна белина ових планина, које се могу видети још са мора, инспирисала освајаче древне Феникије.

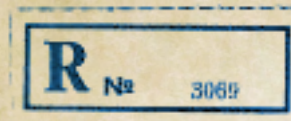

Б'шар је леп, уређен и чист градић, са по мало надменом атмосфером, у свему налик на сличне варошице у Алпима. То је такође и место где је основана злогласна "хришћанска фаланга", чиме се овде, наравно, поносе.

Оно, међутим, по чему је Б'шар највише познат, то је да је ово родно место Халила Џубрана. По повратку из Америке, он је откупио и један од многих напуштених манастира укупаних у стену и ту је провео једно време живота. Данас је то музеј. Пре него што смо га посетили, направили смо паузу у једном кафићу са широком терасом, поред које жубори танки водопад. Уживамо у кока-коли и погледу на највиши врх либанских планина, али зима нам се полако увлачи у кости. Иако је сунчано и без ветра, овде још увек није пријатно седети на отвореном. Време је да посетимо музеј.

Ја до тада о њему нисам практично ништа знао. Нора је читала "Пророка". У сваком случају, сматрали смо га, с правом, песником. Нисмо знали, међутим, да је и сликар и то одличан. Манастир у коме је музеј на први поглед делује скромно. Но оно што се види споља, то је фасада. Изнутра се налази низ повезаних просторија дубоко укупаних у стену, на више нивоа. Зидове сада красе слике великог песника. Оне говоре о људској тузи, али и моћи. У исто време су мистичне и реалне. Намерно не кажем реалистичне, јер оне то нису. Оне су универзалне и космичке, али јасно се препознаје долина Кадише, влага, тама и светлост која се из ње издиже, древни кедрови који постају људи у ритуалним плесовима танушних човеколиких фигура и, изнад свега, велика туга, али ту је и обећање и визија снаге и моћи. Зато се не би могло рећи да су песимистичне. Плавичасте дубине Кадише, живи кедрови и разиграни бледи људи, на најбољи начин представљају душу овога краја.

На почасном месту налази се свилена јерменска тканина на којој је извезен насмејани Исус на крсту. Она мора да је била велика инспирација песнику.

Жеља Халила Џубрана је била да буде сахрањен у овом манастиру, тако да му се гроб налази у крипти, дубоко укупаној у стени.

На крају излазимо на манастирску терасу са које се, кроз гране младих кедрова, пружа један од најбољих погледа на снежне врхове Либана.

У непосредној близини манастира налази се пећина са светим извором који је посвећен Богородици из Лурда. Унутра се налази мали кип Госпе, окружен свећама.

Изнад пећине се уздиже феничански гроб у облику обелиска. С обзиром да Феничане увек повезујемо са поморством, често се заборавља да су они већином живели и умирали у овим планинама.

Напуштамо Б'шар и настављамо успон пределом са све ређом вегетацијом, до шуме кедрова на висини од преко две хиљаде метара. Пут у Либан не може бити потпун без посете кедровима. Очекивали смо, наравно, лепу шуму старог дрвећа, али не много више од тога. Улазак у шуму кедрова је као успостављање везе са древном и мудрој интелигенцијом. Ово дрвеће има душу и то се осећа са сваким кораком. Никаква слика ни опис не може да дочара ту фину енергију племените свести која се шири шумом. Свако дрво овде поседује индивидуалност, а то сазнање делује на нас много јаче од пукe величине и старости стабала. А старост им се процењује на више хиљада година. Педесет година треба да прође да би дали прве шишарке. Ова бића развијају се веома споро и касно достижу зрелост. Време за њих спорије тече, али зато, ако га имају довољно, кедрови ће развити дубоку, смирену мудрост, коју нам преносе мирисима, шуштањем, или самим својим присуством.

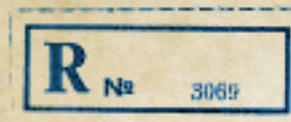
Касније смо, наравно, имали доста прилика да видимо кедрове по Либану, али знатно млађе и они никада нису изазвали овакав утисак. Рекло би се да су потребни векови да би им се развила свест. Тим је тужније што је већина ових древних шума немилосрдно уништена.

Кедар је од давнине сматран најплеменитијим дрветом. Зато је коришћен за изградњу Соломоновог храма, али и у много профаније сврхе - за бродове, почевши од египатских из доба фараона, па све до горива за возове из отоманског времена, када је највећи део кедрових шума посечен. У сусрету са живим духом ове шуме, то делује као болно и неопростиво варварство.

Пролазимо у тишини поред џиновских стабала. Провлачимо се испод отпале гране, величине омањег дрвета. Мирис кедрове смоле нас опија. Најзад стижемо до пропланка на коме се бели џиновско огољено дебло давно умрлог кедра. Његове снажне гране стреме ка висини и све подсећа на огромну скулптуру која зрачи вечитом тежњом да се ухвати недостижно. Када смо се сасвим приближили, видимо да је природни облик заиста послужио као основа за вајарско дело. Из дебла се помаљају људски ликови, пратећи природне облике, док се високо у крошњи налази разапети, измучени Исус склопљених очију.

Кедрове у овој шуми иначе зову “Арз ар-Раб” што значи “кедрови Господњи” и они су под заштитом маронитског патријарха. Сваке године у августу овде се одржава верски обред који предводи патријарх лично. У шуми се налази и мала капела позната по чудесним исцељењима. У капели се тихо моле два војника. Франсоаз нам објашњава да је моћ овог места посебно благотворна за тешко рањене војнике, чије ране су овде бивале чудесно исцељене. Каже још да многи сматрају да је то чувена Гора Таворска и место Христовог Преображења. Она сама не може то да потврди, али постоје многи научни радови (теолошко-патриотски, претпостављам), који ову теорију доказују.

Ово је наш први сусрет са маронитским светилиштем. Зидови су голи и без украса. Са обе стране олтара налазе се портрети светаца; Свети Марон, наравно, и још један чије име сам заборавио. Намерно кажем портрети, а не иконе, јер они то и јесу.

И док се православне цркве у Либану све више угледају на католички кич, дотле маронитске, католичке цркве, одишу протестанском једноставношћу.

Растајемо се са кедровима и разгледамо продавнице сувенира које окружују велики паркинг. У њима су разни предмети од кедровине. За њихову израду се користи искључиво дрво од природно отпалих грана. Свако сечење живог кедра је строго забрањено. Нисмо, међутим, ништа купили. После упознавања кедрова, то би деловало као светогрђе, као куповина предмета од предачких костију.

На повратку се крећемо супротном страном кањона Кадише, уживајући у погледу на врлети и манастире скривене у њеним дубинама. Највећи од њих је манастир Светог Антонија од Козхаје. Он је основан још у 11. веку и отада је непрекидно активан и познат као место ходочашћа. Последњи део пута мора да се пређе пешке. Спуштамо се (јер манастири су овде већином при дну кањона) стазом која је окружена нежним, младим кедровима. Манастир је приљубљен уз литицу и делимично укопан у стену. Да би се до њега дошло, прво се пролази поред скромних испосница до којих воде дрвене степенице. Затим стижемо до свете пећине, или пећине лудака, како је још називају, јер је позната по исцелитељским моћима за душевне болести. У средишту пећине се налази олтар уклесан у стени, на коме је статуа Светог Антонија од Козхаје, исцелитеља, док су за зидове причвршћени ланци којима су некада везивали несрећне пацијенте. Ту су такође и дарови захвалности, углавном џиновске шерпе и лонци, јер изгледа да је Свети Антоније био и заштитник жена, или бар кулинарства. Судећи по даровима, у томе је био знатно успешнији.

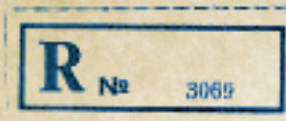
После посете овој тужној пећини, улазимо у богати и лепо уређени манастир. Манастирска црква је укопана у стени, пространа и без украса, сем портрета Светог Антонија. Тако једноставна и строга, она одише неком хладноћом и тугом.

Манастир има и занимљив музеј са збирком религиозних и етнолошких предмета. Ту је и стара штампарска преса, јер овај манастир је имао прву штампарију на целом Блиском Истоку, још у 16. веку. Тада су штампани текстови на сиријском језику који је у маронитској цркви још увек литургијски. Ту имамо прилику да видимо како изгледају списи на овоме писму. Оно на први поглед подсећа на арапско, али уочљиве су разлике, тако да не постоји могућност забуне.

Са манастирског балкона бацамо последњи поглед на стрме стране кањона са којим ћемо ускоро да се опростимо.

Милан Митровић, 66 година
Инжењер геофизике, Београд

ПУТОВАЊЕ СА УНУКОМ

Једно сунчано прошлогодишње септембарско јутро ка Источној Србији кренуо је Михајло са баком и деком. Он са својих четири и по година кренуо је на вишедневни пут да уз помоћ баке и деке упозна један, по мало скривени и тајновити, део Србије.

Након око сат времена возње аутопутем према Нишу код Марковца скренули смо према Свилајнцу. Преласком Велике Мораве преко једног доста старог металног моста, са једном коловозном траком у оба смера који је пуштен у саобраћај тачно пре сто година (1924. године), стиже се у Свилајнац. Циљ нам је био “Природњачки центар Србије” или “Дино парк”. Овај центар је уствари музеј посвећен научном туризму који је, после пет година изградње и опремања, за посетиоце отворен у лето 2015. године.

У музеју се налазе четири тематске поставке и то: Геолошки времеплов, Свет диносауруса, Минерали Србије и Биодиверзитет Србије. Спољашњи део музеја се састоји од: Дино парка и Реплике вулкана. Наравно, нас је највише интересовао Свет диносауруса и Дино парк. У централном унутрашњем делу Свет диносауруса се састоји од седам скелета у природној величини различитих врста диносауруса из периода мезозоика. Дино парк је највећи по величини и садржи двадесет реплика диносауруса у природној величини од којих је највећи диплодокус са висином од 11 м и дужином од 20 м.

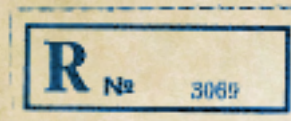
Такође, врло интересантна је и поставка Минерали Србије где је један од најатрактивнијих експоната минерал јадарит, за сада једино у свету пронађен на територији Западне Србије. Добио је име по реци Јадар у чијој га је близини пронашао Крис Стенли из Лондонског природњачког музеја. По свом хемијском саставу одговара криптониту који се спомиње у причи о Супермену. А крећући се кружном стазом кроз реплику вулкана упознајемо се са активношћу вулкана и десет највећих несрећа које су изазвале ерупције вулкана широм света.

Посета Свилајнцу се завршава обиласком споменика најчувенијем Ресавцу, Стевану Синђелићу, чувеном српском војводи из Првог српског устанка (1804. године) који се памти по бици на Чегру (1809. године). Из Свилајнца преко моста на Ресави, која се на четвртом километру одатле улива у Велику Мораву, пределом Доње Ресаве идемо до села Велико Лаоле где се на излазу из села укључујемо на пут Петровац на Млави – Жагубица. Скрећемо десно према Жагубици односно Горњачкој клисури.

Крећући се према Горњачкој клисури у даљини се види један огроман “камени зид” који се нагло издиже из равнице којом вијуга пут између њива и пропанака. То су Хомољске планине. Што се више приближавате том “каменом зиду” високом неколико стотина метара, нехотице се питате куда даље, како проћи? Одједном, када сте изгубили сваку наду, пред вама река Млава отвара “камена врата”. Улазите у Горњачку клисуру дугачку 16 км. Узани асфалтни пут вијуга између окомитих камених литица, са леве стране, које на појединим деловима потпуно надкриљују пут, и планинске лепотице Млаве са десне стране која тече у супротном правцу у ком се ми крећемо.

Након пар пређених километара кроз клисуру, са леве стране пута наилази се на манастир Благовештење који је сазидан тако да се ослања на велику пећину. Манастир је сазидан крајем 14. века у моравском стилу, а изградња се приписује деспоту Стефану Лазаревићу. Турци га руше крајем 17. века. Никада није у потпуности обновљен па због свог специфичног положаја постоји и предање да су касније ту, у манастирским испосницама, тиховали само монаси самотњаци. То предање је и данас живо јер у једној испосници, више од двадесет година, живи монах Душан коме је благослов дао патријарх Павле. Друштво му прави мали пас мешанац и понекад се могу срести поред чесме Четри луле која је недалеко од манастира.

Улазећи дубље у клисуру, након десетак минута лагане вожње од манастира Благовештење, указује се мотел Горњак, који ће нам престављати базу наредних неколико дана, из кога ћемо кретати у обилазак овог дела Хомоља. Мотел располаже са добро осмишљеним паркингом и двадесетак комфорних соба са терасама испод којих жубори Млава. По смештају, са последњим зрацима септембарског сунца, на прелепој тараси мотела уз изузетну стару горњачку шљивовицу ћилибарне боје и сок од јагоде препуштамо се хомољским специјалитетима овог краја.

Ток Млаве чини да су мотел Горњак и манастир Горњак на супротним странама у односу на корито реке. Недалеко од мотела прелазимо невелики бетонски мост. Застајемо на средини моста и са десетак метара висине посматрамо рибе како пливају у бистрој води. Чини се да преовлађују поточне пастрмке. Прелазећи стотинак метара макадамског пута од моста долазимо до манастирских врата од кованог гвожђа.

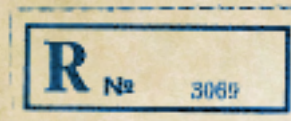
Манастир Горњак или, како се некада звао, манастир Ждрело налази се на левој обали Млаве, а испод стрмих литица планине Жежевац која уствари преставља део планинског Хомољског масива. Манастир је изграђен у периоду 1376-1380. године као задужбина кнеза Лазара који је према предању одлуку о изградњи манастира донео након сусрета и разговора на шумовитој заравни поред Млаве, где се манастир и налази, са испосником светим Григоријем Синајитем. У манастиру, који је добио име по ветру Горњаку који дува овом долином, чуване су велике драгоцености и реликвије као што су: оснивачка повеља кнеза Лазара, повеља српског патријарха Спиридона из 14. века, барјак цара Душана, златни путир (чаша) са угравираним иницијалима кнеза Лазара итд. Тих драгоцености више нема јер су у Првом светском рату Бугари све однели (покрали) па чак и манастирска звона, а при крају Другог светског рата Немци су, у турском маниру, запалили манастир када је страдала и манастирска библиотека са значајним историјским списима, повељама и документима.

Од средњовековних објеката у манастирском комплексу данас су обнављањем и реновирањем сачуване само главна манастирска црква посвећена Ваведењу и капела у пећини изнад манастира посвећена Светом Николи. Интересантно је напоменути да је у 19. веку манастир Горњак, уз манастире Студеницу и свети Роман, био једна врста санаторијума-болнице за лечење умоболних болесника. Такође, у манастиру су у оковима издржавали и казну осуђеници за најтежа (убиства) кривична дела као и свештеници осуђени на временске казне за разне кривичне преступе.

Након обиласка манастира, а ношени причом коју смо овде чули о тајном војном објекту, кренули смо камено-земљаним путем кроз клисуру коју је начинила Млава. Пут вијуга између Млаве и окомитих обронака Жежевца обраслих грмљем и закржљалом шумом. Крећући се од манастира, у супротном смеру од тока Млаве, прво на једном проширењу наилазимо на манастирску економију. Делује прилично запуштено, што чуди с обзиром на то да од децембра 2021. године овде борави релативно младо мушко братство приспело из манастира Тумане код Голупца. До њиховог доласка ово је дуго година био женски манастир.

Идући уз Млаву даље уочавамо местимично сакривене иза густог грања, дрвене бандере на којима има још керамичких изолатора и жице. То нам је био знак да смо на правом путу. И стварно, на око километар од манастира, а двадесетак метара десно од пута, на окомитој стени уочавамо бетонски зид са отвором. Размичући шибље и газећи по великој трави и папрати долазимо до отвора који уствари представља бетонска врата израђена људском руком. Провирујемо кроз њих. Унутра влада некакава сабласна тишина, мрак и влага. Ту, на самом улазу се завршава наша авантуристичко-истраживачка знатижеља и задовољавамо се овдашњом причом коју смо чули на тераси мотела. У повратку смо набрали неколико килограма зрелих црвених дрењина. Имају слаткасто-опор укус. Биће ликера и џема по повратку кући.

Укратко, прича о овом напуштеном тајном војном објекту коју овде можете чути је врло интересантна и има своју необичну хронолошку историју. Објекат уствари представља огромну пећину која је дограђивана и прилагођавана за дужи боравак већег броја људи (унутра има и извор питке воде). Састоји се из више мањих и већих просторија различите намене које су повезане ходницима и тунелима. Прича се да један од тунела води до самог манастира и да постоји неколико улаза односно излаза.

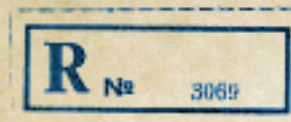
Стратешки војни објекат од ове пећине почела је да гради пред Други светски рат још војска краљевине Југославије. Крајем лета 1941. године ту су се уселили четници предвођени официрима који су знали за тај објекат. Чак је почела да ради радионица за поправку и израду стрељачког оружја, а онда су их почетком 1942. године одатле отерали Немци којима је тај објекат, уз сталну доградњу, превасходно служио као складиште за наоружање и војну опрему. Напредовањем партизанских и совјетских јединица почетком септембра 1944. године, Немци напуштају овај простор када и пале сам манастир. Све до резолуције Инфобироа, односно југословенског супростављања Стаљиновој политици 1948. године, овде се ништа битније није дешавало осим што се почело са делимичном санацијом манастирског простора. А онда, изненада, средином те године ондашња ЈНА улази у објекат и запоседа манастирски комплекс. Објекат се интезивно проширује и опрема тада најсавременијом техничком опремом тако да је у њега могао да се смести цео пук војске са комплетном опремом. То је била забрањена зона све до смрти Стаљина 1953. године, односно до 1955. године када Хрушчов долази у Београд и званично се у име СССР-а извињава Југославији. Послетога ЈНА почиње са напуштањем овог објекта када се цео манастирски комплекс враћа СПЦ и у њега се усељава монашко сестринство из Македоније које није желело да остане у оквиру политички новостворене Македонске цркве. Почиње се са интезивнијим обнављањем манастира и градњом конака који се завршава 1979. године. Зачуђује чињеница да овај

изузетни објекат већ седамдесет година пропада, а да рецимо није искоришћен у туристичке сврхе од стране општине Петровац или Жагубице. Једино су неке његове, углавном улазне делове појединци из околине користили за гајење печурака.

Истражујући даље овај део Хомоља на око километар и по од манастира, односно од мотела где смо смештени, некадашњим Цариградским друмом који је у овом делу сада пресвучен савременим асфалтом, а крећући се у правцу Крепољин-Жагубица стижемо до Каменог моста у народу познатог као Девојачки мост. Темељи овог моста датирају још из римског периода када је овуда пролазио Римски војни пут (Via militaris) за Ниш. То је једнолучни мост од клесаног камена дужине око 40 метара чији су крајеви утиснути у обале Млаве. Назив “Девојачки” по легенди је добио када су Турци овдашње девојке одводили у харем. Једна од девојака је бранећи своју част и не желећи да заврши у султановом харему скочила са тог моста и погинула. Кад се пређе мост, који је сада доста обрастао у траву (између камених блокова), недалеко од њега се види улаз у један од тунела војног објекта о коме је већ било речи. У том тренутку смо у потпуности схватили грандиозност тог подземног објекта који небригом друштва пропада, а могао би да буде од изузетне користи ако би му се пронашла одговарајућа намена.

Мало уморни од истраживачко-историјских шетњи одлучили смо да један дан проведемо рекреирајући се и одмарајући се у оближњој бањи Ждрело. Бања или Терме Ждрело се састоји од девет отворених и затворених, међусобно повезаних базена са термалном водом температуре од 30 до 40 С. Међутим, мислимо да је целодневна појединачна карта од 1700 динара, плус плаћање за лежаљке превисока. Такође, види се да је смештајни хотелски део знао за боља времена. Ипак овај дан одмора са купањем нам је изузетно пријао поготово кад се узме у обзир да нас сутра чека даљи пут по Хомољу у правцу манастира Витовница и Кучева.

Манастир Витовница налази се на десетак километара источно од Петровца на Млави, а према Кучеву. Према предању, манастир је задужбина српског краља Стефана Милутина изграђен у периоду 1289-1291. година, а након победе над бугарским разбојницима Дрманом и Куделином. Манастирска црква, грађена у Моравском стилу, посвећена је успењу пресвете Богородице. Изнад северних врата налази се камена плоча из 1218. године са натписом на старојерменском и старословенском језику. Према предању, манастир су изградили јерменски неимари које је са собом довео Свети Сава по повратку из Јерменије. Плоча је пренета из цркве у Орешковици (налази се на 12 километара југозападно од Петровца) познате као Јерменска црква. Витовнички монаси су написали више књига па се тако једна из 1620. године налази у Кијевској библиотеци на којој пише: “Ову књигу приложи (написа) јеромонах Никифор, Витовница”. Најзначајнији рукопис настао у манастиру је “Витовничко јеванђеље” које је написано половином 16. века, а које се данас чува у Музеју Српске православне цркве у Београду.

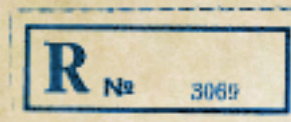
Манастир Витовница је познат по Светом Тадеју Витовничком и монасима синаитима. Свети Тадеј Витовнички рођен је близу манастира, у селу Витовница. Замонашио се у манастиру Горњак, а у Пећкој Патријаршији је постао игуман. Враћа се као игуман у манастир Витовница где је и сахрањен. Први монаси синаити се појављују у Србији у току 14. века. Монаси, склањајући се пред зулумом Турака муслимана беже са Синаја и долазе у Србију, где налазе уточиште у земљи кнеза Лазара и његовог сина деспота Стефана Лазаревића. У народу су били врло поштовани јер су живели врло побожно и били пожртвовани верници окренути молитви. Последњи синаита је у Витовницу дошао почетком 19. века. Његове мошти су ископали 1915. године, у току Првог светског рата бугарски окупациони војници и као велику светињу пренели негде у Бугарску. При томе, нису заборавили да опљачкају манастир и запале га као што су пре њих то радили Турци, а после њих и Немци у Другом светском рату.

Након посете манастиру Витовница пролазимо кроз живописан, шумовит, али слабо насељен крај. У једном тренутку пут нам претрчава дивља свиња са прасићима. Незаборавна слика коју нам је приредило Хомоље. Убрзо после тога, преко села Кучајне, улазимо у Браничевски округ и место Кучево. Невелика варош Кучево има изузетно лепу и богату околину. Златоносну реку Пек, пећине Церемошња, Равништарка и Дубочка. Најпознатији мештани су: академик песник Стеван Раичковић и најпопуларнији певач забавне музике у Југославији и СССР-у Ђорђе Марјановић. Међутим, посету овом крају остављамо за неки други пут и преко Калне и Пожаревца излазимо на аутопут према Београду.

Након пет дана завршила се наша “експедиција” по југозападном делу Источне Србије. Сутра је Михајла чекао вртић, а баку и деку ликер и џем од дрењина.

Мирослав Јандрић, 70 година
Дипломирани машински инжењер, Београд

ПУТ ЗА БРЧКО

илити, путопис по души

Металик светлуцаво црни мерцедс А класе, аутоматик, електроник, аванс, светле унутрашњости, умиљава нам се раскошном удобношћу. Чује се само тихи шум гума по асфалту. Да нас одобровољи, показује нам брзину, потрошњу, температуру, пређене километре, обртаје, и испуњава кабину нежним звуцима мелодија наше младости. Подешавамо темпомат, идемо ауто-путем из Београда на запад, за Брчко. Не возим већ одавно, откако сам постао инвалид. За воланом лепа Сплићанка, ватрена Медитеранка, Иванка, моја супруга, одлучно вози наше осамдесете године.

А давно некад.

...Као поносни власник блештаво кармин црвене шкоде 1000 МБ, атракције шездесетих, „лепотице истока“ како су је звали у Југославији, по дивном сунчаном дану „на далеке путе“ радосно возим своје 23 године. Из Битоља, где сам на служби као млади потпоручник, идем својим лепим колима на годишњи одмор. Узбуђен због предстојеће авантуре, желим да за месец дана прођем свим републикама и покрајинама моје прелепе и велике домовине Југославије, да видим планине и језера и целу јадранску обалу.

Две лекције добре вожње добро сам савладао као животна правила. Прво, уградио сам појасеве и везујем се кадгод кренем на пут. Друго, рутински палим оборена светла, што у најмању руку изазива радозналост. Блескају ми, упозоравају на упаљена светла. Али, бар сам уочљив. Неретко ме зауставља саобраћајна полиција и оштрим гласом пада команда: „Гаси та светла!“ Чим мало одмакнем, ја опет по свом.

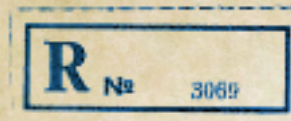
И док мотор црвене шкоде задовољно бруји, прија ми што мој ауто мирише на ново, а кроз отворен прозор топло лето ме нежно милује. Преко Прилепа, града Краљевића Марка, идем прво до Стобија, остатака античког града на ушћу Црне реке у Вардар код Титовог Велеса. Сјајни мозаици пресијавају се на сунцу док им се дивим. Онда до Скопља са старим историјским каменим мостом преко Вардара, па даље. А о Македонији, никада до краја прочитаној књизи, исписао бих странице и странице, али не сада.

Кроз Србију па надаље, возим „ауто-путем братства – јединства“ и осећам сваки спој бетонских плоча у којима је пут изливен. Исти осећај као кад сам много година касније, дубоко иза „гвоздене завесе“, од Балтичког мора возио за Берлин ауто-путем који је још Хитлер излио у огромним бетонским плочама као писту за своје ратне авионе. Али, то је друга једна прича.

Пред нама је дуг пут, а иза нас авантуре релија широм Југославије. Седамдесетих година, са мношвом као сувозачем, Иванка осваја многе пехаре. Прва је међу женама и друга или трећа у генералном пласману. У нашем „малом диву“, реноу 4, популарној „катрици“ (тепање за „ћетворку“ по месту рођења, Словенији) надмашује и многе мушкарце.

...Обузима ме сетно сећање на први рели нашим „мали дивом“. Оштровозимо которским серпентинама. Изнад, високо над нама Дурмитор, а испод, дубоко под нама, диван поглед на Котор. Иванка добија свој први пехар. Хотел на лепој шљунковитој плажи преко пута Верига испред малих живописних острва, Св. Ђорђа и Госпе од Шкрпјела, где смо били смештени, у катастрофалном земљотресу потонуо је заједно са целом обалом. Када смо недуго потом туда пролазили, видели смо како из мора вири само врх некада поносног чемпреса. Али, и то је сасвим друга једна прича.

Са ауто-пута скрећемо према Кузмину. Тамо нас чека граница (?!) са Босном. После Кузмина Босут, па ето је и та граница.

Граница?!

Колико год пута идемо за Брчко, а идемо често, увек пред рампом граничног прелаза у новокомпоновано „иностранство“ (?!), државу Босну и Херцеговину, та кнедла у грлу. Из пркосног ината према самим себи дајемо пасоше, иако може само лична карта. Јер кад је већ иностранство.

Трескамо се грбавом кривудаваом и уском цестом по „ничијој земљи“ између две рампе граничног прелаза, преко неке напуштене пруге, преко неке по изгледу сасвим напуштене преводнице у месту Бродац, преко реке Дрине, па опет рампа на страни БиХ.

Прелазимо чак две (?!) границе, улазимо истовремено у Босну и Херцеговину и у Републику Српску (!?). Не могу још и ту кнедлу да прогутам, све време ме гуши догод сам у Брчком. Али шта је, ту је.

Одмах по „граници“, десно, неугледним путељком се скреће за Велино Село. Раширило се у плодној Мачви. Тамо наши сјајни пријатељи, комшије из згаде, Гоца и Чеда, имају лепу кућу одмах до главног пута села, недалеко од реке Саве. Код њих је увек весело, било у стану или на селу. По ивици равног травнатог дворишта мале су економске зграде за свакодневне потрепштине и алате. Уз њих је пространа летња кухиња и наткривен трем одмах до ње. Под тремом, за столом, са ногама скоро на травњаку са ситним белим цветовима, опуштено се испија кафа или обедује у лепим данима. Иза куће повртњак са крупним парадајзом и воћњак са јабукама и шљивама. Али, у великој поплави мутне воде реке Саве ушле су у сва дворишта и куће широм Мачве. Дуго потом Гоца и Чеда, као и сви мештани, утрошили су дане и дане да санирају насталу штету и да спасу шта се спасити може у кући и дворишту.

Мисли ми опет лете у прошлост, у друго неко давно путовање.

...Својом кармин црвеном шкодом идем кроз зелену „Босну

поносну“. Планине плавих врхова оцртавају се у јасном сунчаном дану. Опијају ме густе хладовите шуме и бистре реке. Срећан, мирно пловим брдовитом Босном...

Али сада, пред нама је „магистрална“ цеста пуна неравнина, кривудава и веома уска. Улазимо у Дворове. Иванка каже: „Док сам била учитељица у Новиграду, једна ученица ми рече да је из Дворова. Појма нисам имала где је то.“

Опет сећање на неке давне дане младости.

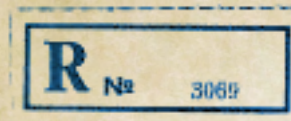
...Новиград. Типична далматинска варошица на крају уског залива Новиградског мора. (Из Новиградског мора кроз мали мореуз се улази у плитко и много топлије Каринско море.) И док Иванка држи часове у школи, купам се у топлим водама у септембру, чак у октобру. А врхови високог каменитог Велебита огледају се у мирној површини Новиградског мора. Али и то је једна сасвим друга прича.

Овде, у Дворовима, све је комерцијализовано. Свуда дуж цесте штандови, робне куће и „шопинг молови“, привредне смотре, вашари, гужва, људи претрчавају цесту, општи метеж.

Одмах се намеће поређење са другим неким пределом у другачијем неком времену.

... Удобно се возимо „катрицом“ по широкој равној цести кроз Лику. Миришу мир и тишина дуж рубова шума. Уз ивицу пута, девојчице са малим колотовима сира на чистим салветама на испруженим длановима. Радо застајемо, као и други возачи. Док удишемо опојни мир и зеленило свуда уоколо, купујемо укусан лички сир. Остављамо захвалне осмехе на лицима девојчица. Али, и то је друга нека прича.

Од Дворова уска, кривудава и неравна цеста води нас кроз центар свих насеља. Свуда ограничења на 50, 40 па чак и 30 километара на сат. Оронуте и напуштене школе и куће не смем ни да гледам. Али поглед као магнет привлаче свеже реновиране или

сасвим нове цркве и још више – минијатурне беле црквице!

Путоказ за Зворник. Мисли опет лете у прошлост, у другачију неку Босну.

...Зворник на плаховитој Дрини под шумовитим брдима. По одласку из Новог Сада, у трећем разреду „народне основне школе“, на шљунковитој обали подно града, док Дрина хучи у бистрим вртлозима, свечано обученима, са пионирском марама око врата и плавим пионирским титовкама са црвеним петокракама, учитељица нам показује тамо далеко узводно. Друг Тито са друге стране Дрине, у Малом Зворнику, свечано пушта у рад нову хидроелектрану у високој брани. Ми га не видимо, али друг Тито сигурно види и чује нас. Зато му раздрагано машемо и кличемо његово име.

Изнад Зворника, високо у брду, доминира „град проклете Јерине“. Остаци средњовековног града обавијени су мистичним легендама о злој краљици. И баш испод тих зидина у густом и испреплетаном зеленилу расту крупне, црне и најслађе купине које беремо само „чопоративно“. А у снеговитим зимама, уз веселу цику и грају, спуштамо се санкама од зидина па све до центра града, до трга на који се са железничке станице под високом чађавом стеном с оне стране Дрине, преко челичног моста „Филип Кљајић“, пешке улази у град.

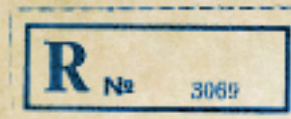
Од Зворника цестом узбрдо кроз шумовите пределе стиже се до Власенице, варошице на брдашцу сличном јајету. Добила је име по трави власуљи која расте уоколо. Док ту живимо, идем у шести разред основне школе. У хладовити Хан Пијесак на зеленој висоравни на преко 1.000 метара надморске висине, на пола пута од Власенице до Сарајева, одлазим са татом по добро месо и млечне производе. Даље, са висоравни, пут се спушта у Сарајево.

И Вишеград. Док сам ту у седмом разреду основне школе, заљубљено ходам преко Андрићеве „ћуприје на Дрини“ недалеко од нашег стана. Гледам у стубове каменог моста и читам историју.

На једном стубу лепо се види отвор у камену. По легенди, кроз тај отвор мајка, узидана у стуб моста и жртвована да би се мост могао саградити, дојила је своје мало дете. Жути трагови од вишка мајчиног млека под отвором стоје још од тог давног доба као непобитан доказ истинитости легенде. Преко моста иде се на недалеку железничку станицу уског колосека са које „Ћиром“ можеш за Београд или Сарајево.

Сарајево. Мирише на севдах и бехаре по „башчама“, на хладовите бистре изворе реке Босне на Илићи у којој пливају пастрмке. Мирише Сарајево на зелене пропланке Требевића изнад града, на Мариндвор где сам на завршној години Војне академије. И мирише Сарајево на Миљацку што се спушта са Бембаше и жубори кроз центар града, поред Вијећнице и кроз историју. У Башчаршији мирише кафа у новоотвореној „Апсани“, кафеџиници у некадашњем турском затвору од камена. Ту научиш да се црна кафа из белих филџана испија преко коцкице шећера. И мирише Башчаршија на јединствене ћевапе код „Ферхатовића“, на бурегџинице са укусним зељаницама и кромпирушама које су најслађе уз јогурт. Башчаршија звонко одјекује куцкањима вредних заснатлија о бакар од којег производе потрепштине и лепе сувенире. Мариндвор, Башчаршија, Бембаша, Требевић, Илиџа, све су то репери Сарајева моје младости крајем шездесетих година двадесетог века.

Сад, Иванка и ја остављамо густо збијена насеља и идемо тик уз мирну Саву, исту ону што је тако немилосрдно плавила Велико Село. Сава се умиљава бистрим водама преко шљунковитих спрудова и жели нам добродошлицу при крају пута, на уласку у Дистрикт Брчко (Дистрикт?!). На улазу у Брчко, одмах лево скрећемо у Гредице. Стижемо на одредиште. Док ватрица у „смедеревцу“ живописно пуцкета и греје велику просторију са кухињом и трпезаријом где се по цео дан борави, моје срце греје пламен опуштеног мира. Одмах преко пута, далеко од вреве велеграда и свих граница, њиве су и освежавајући спокој.

На повратку, кад изађемо на аутопут за Београд, иза леђа нам остају Загреб, Љубљана, Блед.

...Ех тај Загреб подно Сљемена, знам га „у улицу“. Ту сам завршио постдипломске студије. И Љубљану знам ко свој џеп, ту сам био на стажирању на крају школовања у Војној академији. А на Бледу, давно једном, Иванка и ја смо у удобном „Голф“ хотелу провели незаборавни „медени месец“. Из Задра, где смо живели, са топлог Јадрана одлазили смо са децом на клизање по залеђеном Бледском језеру и санкање у брдима изнад. И тамо на снегу, први пут смо пили топло бело кувано вино са циметом – незаборавно! Али и то је једна сасвим друга прича.

Пролазимо „западну капију“ на улазу у Београд. Док путопис по души остаје за нама, велеград живахно жмирка и умиљато бруји...

Раде Кокић, 78 година
Потпуковник авијације, Београд

МЕСТО ГДЕ СЕ СУСРЕЋУ ИСТОК И ЗАПАД

„Ја не путујем са намером да говорим ни да поучавам, него гледам, слушам, учим и понешто забележим.“

Иво Андрић

Спаковали смо кофере и заузели места у аутобусу. Започели смо узбудљиву возњу кроз прелепу србијанску природу која није штедела, дарујући нам лепе планине, брда и равнице, реке и језера.

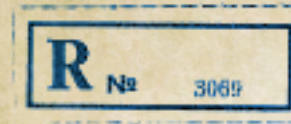
Након вишесатне возње, у рано јутро, стигли смо у Ђевђелију. Мајстор Коле (возач аутобуса) буди нас музиком. Шта ли нас чека на грчкој граници? Мада немамо ништа што није дозвољено да се пренесе из једне државе у другу, опет неки црв сумње грицка наше мисли. Са граничног прелаза Богородица стижемо у грчки Евзони. Границу прелазимо без задржавања.

Стигли смо у величанствени Солун, један од неколико најважнијих, највећих и најлепших градова Грчке. Јединствен је у архитектури и духу... споју античког, старогрчког и модерног, европски се осећао се на сваком кораку....

Изласком из аутобуса, осетили смо нешто у ваздуху што казује о близини мора. То нешто морско, испунило нас је осећањем опуштености. Умор са којим смо стигли, нестао је.

Солун, заводљиви град, уз мирис маслина, дочекао нас је са одушевљењем, и широким осмехом. Љубопитљиви Грци распитују се одакле долазимо, а на реч “Србија” спонтано су стављали руке на срце и са осмехом изговарали: “Браћа!”.

Прво смо посетили грчке таверне. У њима влада народска

атмосфера, традиционално имају исти изглед, једноставан: дрвене столове и столице и кариране столњаке. Не постоји тежња да се таверне модернизују него да се сачува њихов традиционалан изглед. То је Грчка.

Град је пун знаменитости и храмова који и даље стоје готово нетакнути стотинама година. Радујемо се свему што смо видели и ономе што ћемо тек видети. Много је леп осећај кад се то види и уживо. Ни слике, ни текст, не могу да дочарају осећај као кад се стоји пред ремек-делима насталим пре толико година.

Солун има посебно место у српској историји. Срби повезују Тесалоники, како га Грци називају, са историјом и јунаштвом, јер то је место где је извојевана велика победа, значајна за српски народ и где је, у то име, изграђен споменик у Зејтинлику.

Када се нађете у Солуну искусићете сва историјска доба кроз која је пролазио јер изглед неких делова града остао је исти или је веома мало промењен. Можете само да замислите како је то могло бити некада. Сваки заљубљеник историје, археологије и религије који посети овај град биће запањен споменицима које ће у њему открити.

Улице града гледају ка заливу Термаикос, његове тргове обасјава Сунце Вергине. Са његовом историјом повезани су људи који су обележили читаве епохе. Солун је одувек био раскрсница цивилизација и мешавина великих култура и религија.

Обишли смо све што је „под обавезно“ када сте у граду у коме су прошлост и садашњост нераскидиво повезани на један посебан начин који се осећа на сваком кораку. Град је обавијен стотинама прича, митова и легенди и хиљадама година историје. Седам векова Срби су присутни у Солуну, како српски владари и калуђери, тако и српски трговци, књижари, ученици и студенти. У време Солунског фронта (1916-1918) град је попримио српски карактер због огромног броја Срба и њихових државних институција.

У овом граду Срби имају своју цркву Светог Саве која се налази на најлепшем месту, поред Беле куле, на месту званом Хиподром. Од 1896. године била је парохијска црква за српско становништво са службом на српском језику.

Један од најлепших делова Солуна, Каламарија, добио је име по нашој принцези Мари Бранковић, ћерки деспота Ђурђа Бранковића и византијске принцезе Ирине Кантакузине. Мара Бранковић је касније постала једна од супруга султана Мурата II и помајка Мехмеда II Освајача.

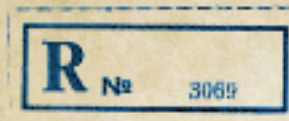
Чека нас Зејтинлик. Крећемо пут вечног уточишта палих јунака и главном циљу наше посете Солуну, српском војничком гробљу посвећеном страдању српске војске у Првом светском рату. Ту се налазе и гробови војника Антанте погинулих у биткама за пробој Солунског фронта. За сваког путника са простора Балкана долазак у највећи град на северу Грчке није потпун ако не обиђе овај тужни музеј историје где је тишина јача од свих речи света.

ПРИЧА О ОНИМА КОЈИ СЕ НИСУ ВРАТИЛИ..

Ово је прича о свима знаном гробљу, „тамо далеко“, у Грчкој. Све то – да би Зејтинлик вечно подсећао нас садашње, а и оне будуће, на оне наше претке који су своје животе уградили да не бисмо заборавили ко смо, и, наравно, да не би заборавили колико је слобода лепа, важна, а неретко и скупа.

Српско војничко гробље живи. Тако и треба да буде.

Пролазимо кроз капију с топлином у срцу јер имамо прилику да одамо пошту славним прецима. Од главног улаза, широком стазом долазимо до костурнице са криптом и капелом подигнутим страдалима у Солунском пробоју. Пре уласка у крипту, са дужним поштовањем, прво улазимо у капелу - цркву да запалимо свеће, за душе оних који су дали своје животе за слободу Србије и српског народа.

Ту, на улазу, сачекао нас је Ђорђе Михаиловић у српској униформи, са шајкачом на глави, усправан, у ставу војника на стражи. На њему је плава војничка кошуља са извезеним српским грбом. На ногама војничке цокуле. Да не знамо да смо у Грчкој помислили бисмо да то неки домаћин из шумадијског села стоји на кућном прагу! Очи су му бистре, поглед јасан и чврст испод густих обрва.

Док смо стајали у главном ходнику, Ђорђе је прозборио неколико речи: „Када је завршен рат, они се нису враћали. Чекале су их мајке. Спремљени девојачки дарови. Остарели очеви су очекивали замене. А синови им се нису враћали. Остали су на бојишту. Већина оних који овде почивају, са овог света отишла је у цвету младости.“ Рукује се са сваким од нас и пита одакле долазимо. Како ко изговара место, тако он набраја имена војника из истог, дивизију и чету, чин или одликовање.

Нема места у Србији за које није чуо иако у њему никада није био јер је из сваког бар неко страдао на Солунском фронту.

Ђорђе годинама је дочекивао и испраћао њихове саборце док их је међу живима било, а потом њихове потомке. Он зна име сваког војника, његов чин и дивизију као да је са њим раме уз раме био у строју. Стрпљив је, тих и постојан, на тренутак дубоко сетан да можеш и заплакати. Неуморан је у препричавању, предан срцем и душом овом месту и сваком војнику који на њему почива.

Ђорђе надахнуто оживљава витешка времена малог народа који се уздизао до бесмртних висина, гинући на ногама да не би живео на коленима. Да од пробоја фронта није прошло много година, неко би могао помислити да пред собом има последњег преживелог српског војника. Не заборавља да нам спомене да је међу првима, овде на Зејтинлику, на Митровдан 1917. сахрањен велики Милутин Бојић, песник који, прешавши преко Албаније, на Крфу пише „Плаву гробницу“, песму бола и поноса.

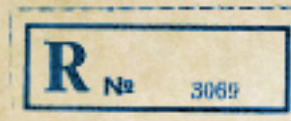
„Када би сваки Србин волео Србију онолико колико је воли чика Ђорђе, Србија би била највољенија земља на свету“ речи су драмског писца и професора Сине Ковачевића којима не треба ништа додати а ни одузети.

Испред улаза у маузолеј стоји сточић прекривен хекланом шустиклом са чутуром домаће ракије шљивовице или препеченице. Нико не да да оде а да не попије по једну за покој душе јунацима. „Ваља се за мртве“, говорио је Ђорђе, а ми смо је просипали, мало по шљунку, а остатак нагињали и испијали. Ту су, поред ракије, и цигарете из Србије, оне без филтера које су пушили и српски војници у Првом светском рату. Ђорђе се годинама стара да увек буде цигарета без филтера и ракијице у чутурама јер без њих српски војник не може. Пишући о Великом рату и српској епопеји америчка агенција описујући Ђорђа наводи... „Он носи старе униформе у част војника и пуши цигарете Дрина које су биле популарне међу војницима у рововима“.

Ово гробље је тужни музеј историје, палих српских, француских, италијанских, енглеских и руских војника, који су своје животе положили током пробоја Солунског фронта. Нема породице из Србије која није дала неку жртву. На неким гробовима има свежег цвећа, негде гори свећа, негде је остављена јабука... Зејтинлик је башта од најлепших имена где човек може само да ћути.

Српско војничко гробље је централни део комплекса и одише смирајем, пригодним сенкама и атмосфером хладовине високих чемпреса који су, као младе саднице, својевремено донети са Хиландара. Управо су чемпреси симбол вечне страже палим борцима за слободу. Овде царују тишина и сећања. Највећи број страдалих војника погинуо је током пробоја Солунског фронта у борбама које су донеле слободу не само Србији већ и целој Европи.

На улазу у маузолеј Ђорђе изговора стихове Војислава Илића Млађег а нама остаје заувек урезан у сећање његов умирујући глас са симпатичним грчким акцентом док рецитије.

У крипти, Ђорђе укључује прастари касетофон са којег се чују тактови песме „Тамо далеко“. Ова наша изгнаничка песма туге и чежње, која нигде прикладније није нашла своје место, као овде у костурници на Зејтинлику прати његову причу. Ђорђе говори историју. То је жива реч живе историје. Песму „Тамо далеко“ смењују акорди корачница који лагано клизе између мермерних зидова као тиха и тужна река без повратка. Тихо је... Чују се само откуцаји наших срца. А Он говори историју. Трепере наше упаљене свеће на малом олтару, светилишту српских војника који је испуњен њиховим знамењима које су потомци годинама доносили и остављали. Војничке капе, ордени и звезде, покоја чутурица или ремен, слика или грумен земље из отаџбине, предмети из Хиландара. Ово није гробница. Имена на плочама живе као и заставе њихових пукова у капелици изнад њих. Све што се донесе постаје реликвија. Није музејски уређено, нема витрина ни горе, ни овде у земљи, нема натписа шта је шта, све је остављено некако случајно, али уредно. Осушена кита босиљка поред ловоровог венца. Нема почасних места за венце. Свако ко је барем једном чуо чика Ђорђеву причу и обишао српско војничко гробље имао је прилику да доживи сву трагедију и славу наших див-јунака. Крипту и маузолеј напуштамо уз тонове Марша на Дрину.

„Гробље на Зејтинлику наш је заједнички споменик,“ каже Ђорђе, где су сви своји. Ретко се деси да га посети српска породица чије презиме није исписано на барем једном крсту на гробљу. С уважавањем и љубављу дочекује потомке оних који леже на Зејтинлику, води их до хумки и бираним речима попуњава празнине у породичној историји.

Овде, Он, Ђорђе Михаиловић, витез, легенда, учитељ и чувар успомена уснулих српских пукова који су, како је говорио,

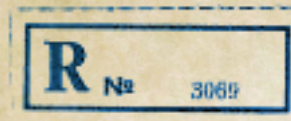

надвисили све нас, враћао је сећање на ненадмашно јунаштво Срба у завршници Великог рата који су после албанске голготе, опоравка на Крфу, попут феникса полетели у слободу Србије. Један француски официр описао је пробој као „невиђен маратон француске коњице и српског пешака, у коме је победио српски пешак”.

Чувар ових светих хумки сетним гласом започиње причу: „Не могу да заборавим једну слику. Дошле старине, и људи година као што ја сада имам, и више. Пратили су их синови, унуци. Придржавали их, а они падају уз крстове сабораца. Била је то њихова последња посета Зејтинлику. Вадиле су из недара суве шљиве, јабуке... Неко грумен земље донео, неко воштаницу. Сви плачу. Ја стежем срце, па плачем само кад нико не види. Плачем за свима који овде почивају, страдали у чежњи за отаџбином, мајчинском сузом. Својим кућним прагом, њивом, заустављеним плугом у родној ораници.”

Свако ко крочи на тло Зејтинлика бива привучен величанственом белином маузолеја на чијој предњој страни се налази мозаик са Светим арханђелом Гаврилом урађен по мотивима фреске из манастира Манасија.

Највећу вредност крију осећања која настану након што се прочитају стихови исписани на предњој страни маузолеја. Данас, чика Ђорђе само за нас интерпретира стихове, а његов говор тела и тон подсећају на најфиније представе на даскама које живот значе. У његовој причи осећа се звук победе са игром високих хиландарских чемпреса: “Незнани туђинче, када случајно минеш поред овог светог заједничког гроба. Знај, овде су нашли вечно уточиште највећи јунаци данашњег доба!/ Родитељ је њихов: храбри српски народ, горостас у светској истроји војној, који је све стазе искушења прошо, и чији су борци, дивљења достојни!/Падали од зрна, од глади и жеђи, распињани на крст, на Голготе вису, али чврсту веру у победу крајњу, никад, ни за час, изгубили нису...”

Тешко је пренети осећај који вас обузме када се нађете на месту где се чувају сећања на оне који су стварали историју, а јуначки страдали и утихнули, и вечно почивају ту, међу чемпресима. Ово је споменик истинске славе а не кућа цвећа.

Српско војничко гробље, поред Хиландара, највеће је српско свето место у Грчкој. О томе најбоље сведочи број посетилаца који сваке године дођу у посету. Сви они на крстовима траже њима позната и драга имена из прошлости.

На једној гробној плочи селотејпом прикачена цигарета, на другој слике српских војвода, генерала, каплара и редова. Сви почивају једнаки. Једино испод имена је чин и место рођења.

По изласку из крипте, били смо окружени гробовима чији се крај није видео. Ту су хиљаде драма у мору мермерних крстача засађених у туђој земљи. Гледамо постројене камене крстове желећи да пронађемо неки из наше околине, нашег земљака. Таква су војничка гробља. Бела и бескрајна. Сваки тај камен некада је био човек, једно име и један свет.

Како је лако од човека постати камен. Таква је војска. Такав је рат. Такав је свет. Распоред на гробљу и у крипти је исти онакав у каквом су се борили и гинули на фронту; у челним линијама сахрањени су посмртни остаци официра, затим подофицира, каплара, а у продужетку редова су добровољци.

И Грци и грчки Срби више се брину о српским јунацима, него српски. Зар само Србија треба да слави стварање Југославије осамнаесте године? Више културно, додуше. Остали Јужни Словени су српске војнике дочекали као ослободиоце, а њихови потомци их прогласише за освајаче. Србија, овенчана славом, жртвује своју самосталност ради виших циљева и заједно са Хрватима и Словенцима формира Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца. У тој заједници заборављају се интереси Србије. Заборављају се и српска војничка гробља на својој територији (данас Република Северна

Македонија). Дрвене крстаче су одавно иструлиле и траг гробља се изгубио.

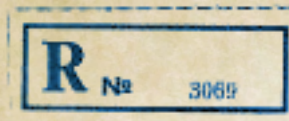
Раширили смо се по гробљу. Тражимо земљаке. Мора да су и они ту негде. Гледамо и не проговарамо, а и кад би то хтели питање је да ли би грч у грлу то дозволио. Речи су нам споре, тешке, теже од свег овог камена уз закључак „Ех, луди Србин свуд кости посеја...”

Доста година по завршетку Великог рата један посетилац је залепио на гроб свог претка папирић на коме је исписано шест речи: “Још увек оремо све наше њиве”. Потомак је претку поручио да још увек славе своју крсну славу, да су још увек своји на своме и обрађују ону земљу коју је он одбранио својим младим животом.

Чика Ђорђе нас испраћа до капије гробља, позива нас да опет дођемо, захваљује нам на посети! „Ако Бог да и будем жив”, каже на растанку, „опет ћемо се срести”! Има, каже, још само једну жељу да дочека годишњицу пробоја Солунског фронта.

Након поздрава одлази у правцу српских гробова. Пролази кроз уредне зелене алеје без иједне травке или сувог листа. Сагиње се и скупља невидљиве травчице, додирује чемпресе и олеандере. Одлази ситним корацима, танак као стабљика, повијен и замишљен. Само трен касније, чујемо његов глас јасан и узвишен док се са невиђеним жаром и чврстим убеђењем да је само српска војска однела победу у Великом рату, обраћа неким новим потомцима. Он, са невероватном монашком преданошћу, чува сећање и успомену на ратнике сељаке, “дивове” који су били у центру светске јавности, због невероватне снаге да у опанцима прсима јуришају да бране своју отаџбину.

Као и његов деда и отац, чика Ђорђе намерава ту да ради док не умре, а онда ће и он, нада се, бити сахрањен на Зејтинлику. Зејтинлик је светиња нашег народа, али је Ђорђе својом љубављу, поштовањем и пожртвованошћу и сам постао део ње. За њега су сви исти и сви треба да чују причу о дивовима који ту почивају.

Он једноставно “живи” свој посао, живи живот ван времена и простора. Сваког дана рапортира бесмртницима.

У аутобусу сви ћутимо. Као да су јуначке сени ушле са нама. Посета Зејтинлику била је начин да одамо почаст српским ратницима чија је судбина хтела да им вечно пребивалиште буде у туђој земљи, у тишини чемпресе и ружа хиландарских расадника. На нама и генерацијама које долазе је да чувамо успомену на њих и њихова бесмртна дела, јер је то једини начин да покажемо да смо их достојни и да њихова храброст и јунаштво никада неће бити заборављени.

Кажу да све што је лепо има крај. Тако смо и ми кренули у правцу севера за Србију. Нижу се километри, све смо ближи Паланци. Улазимо у град који спава. Ноћ је. Дошао је крај грчке бајке. Са путовања се враћа без речи или са превише авантура и успомена. А, ми ћемо Солун и Зејтинлик памтити дуго, дуго... Вратили смо се кући пуна срца. Уморни, неиспавани, али презадовољни, похитали смо породицама и кревету који смо у аутобусу сањали.

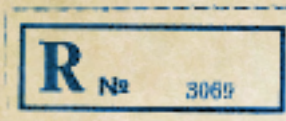
Тома Митровић, 78 година
Директор Градског позоришта у Смедеревској Паланци у пензији,
Смедеревска Паланка

Друга половина маја 1983. године. Ближи се јунски испитни рок. Четвртак је, силазимо степеницама са другог спрата, из амфитеатра 227 који је протеклих година постао више него наша дневна соба, са предавања професора Николе Хајдина из теорије површинских носача. На огласној табли стоји обавештење о организованом одласку у Загреб у петак, 20. маја, на већ традиционалне сусрете студената грађевинских факултета. Петар и ја се кратко погледамо, без речи упутимо право у канцеларију студентског савеза и пријављујемо се. На списку нас је четрдесетак.

Већ сутрадан, у раним јутарњим сатима седим у веселом друштву у купеу воза којим крећемо пут Загреба. Око мене весела, раздрагана лица, звуци гитаре и хармонике, песма која покреће композицију и диже адреналин у нашим телима.

Око поднева стижемо на колодвор у Загребу. Излазимо из вагона, а гомила наших загребачких колега дочекује нас са тамбурицама и песмом. Мелодија је на „Лепе ти је, лепе ти је Загорје зелене“, а речи „Ко то каже, ко то лаже, Србија је мала“. Мало је рећи да смо изненађени. Ова друга песма је била најблаже речено непожељна за извођење на јавним местима, да не кажем забрањена. Све због некаквог великосрпског национализма. А овде ни Н од национализма није било. Бацили смо се једни другима у загрљај, питајући се за здравље, љубав, испите... Попут истинске браће која се виђају неколико пута годишње на грађевинијадама и оваквим сусретима у Београду, Мостару и Загребу. Домаћини нас распоређују по становима и студентским домовима где ћемо преспавати ноћ између петка и суботе, јер ноћ субота на недељу је предвиђена у хотелу у Кумровцу. Петар и ја смо на смештају код колеге Драгана, чији је отац војно лице и има стан на Максимиру.

У стану нас дочекују Драганови родитељи и млађи брат. Разговор тече као да се познајемо годинама. О факултету, испитима, нашим родитељима, животу у Београду и неизбежном спорту. После ручка, кратког освежења и распакивања ствари, полазимо до центра Загреба, где се налазимо са осталима из друштва.

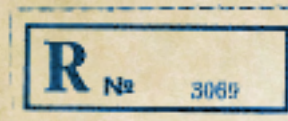
Шетамо Загребом. Причамо, климамо главама, сваки час се убацујући у реч оном другом, од силне жеље да што више кажемо, и што више сазнамо. У тој живој конверзацији стижемо на раскрсницу улице Баруна Тренка и Штросмајеровог парка. На тротоару цвеће и гомила жутог воска од изгорелих свећа, као и мноштво новоупаљених. У тренутку сви занемимо. Нико не проговара, а сви знамо о чему се ради. На том месту, 12. маја ове године, погинуо је Сребренко Деспот, кошаркаш загребачке Цибоне. Сребренко је рођен у Мостару 1957. године. Као јуниор играо је за Индустромонтажу из Загреба, годину дана провео у Америци на Универзитету Небраска, да би га носталгија вратила назад, а Мирко Новосел у Цибонину прву петорку, са којом осваја Куп Југославије те 1983. године. Сребренко није био врхунски кошаркаш попут Дражена Петровића који као седамнаестогодишњак у дресу Шибенке постаје првак Југославије. Био је одличан клупски играч, али пре свега велики мангуп и шмекер. Изгледао је као Аполон и многе девојке широм Југе су лудовале за њим. Пред собом је имао блиставу каријеру у Цибони, вероватно и у репрезентацији, коју је прекинуо трамвај који се закуцао директно у врата бубе, у којој је за воланом седео Сребренко. Додајемо један другом свеће и палимо их у тишини. Стојимо мирно пар минута. Како тишина уме дуго да траје. Ужасно дуго...

Полако, у колони два по два, крећемо се даље. Свако у својим мислима. Без речи. Тешко је поверовати да је то она иста група младића и девојака коју до пре десетак минута ниси могао да надговориш и да им скинеш широке осмехе са лица.

Долазимо до загребачког Горњег града, у посету Мимариној изложби. Морам признати да до тада нисам био упознат са животом и делом Анта Топића Мимаре. Рођен је 1898. године у Далматинској загори. У раној младости живео је у Сплиту, да би га завршетак I светског рата дочекао у Риму, у Манђинијевом сликарском атељеу, где се поред сликарства бави и рестаурацијом уметничких вредности. После Рима одлази у Париз и Берлин, где наставља са стварањем своје збирке уметничких дела, дружећи се са многим угледним историчарима уметности и археолозима. Након II светског рата живи и ради у Берлину и Минхену као саветник за реституцију отуђених културних добара при Југословенској војној мисији у Минхену. Своју раскошну збирку уметничких дела донира Штросмајеровој галерији ХАЗУ у Загребу, која је презентирана на изложби одржаној 1969. године. Све време ради на проширивању и употпуњавању богатог донираног фондуша истражујући и учествујући на бројним аукцијама. Само део ове збирке почетком године је изложен у Вили Загорје, коју тренутно обилазимо.

Археолошка збирка садржи разноврсне уметничке предмете од праисторије до средњег века. Глава жене из Месопотамије из 2. в. пре нове ере. Лав у бронзи из грчке уметности са краја 6 в. пре нове ере. Женски портрет у мермеру из 2. века римског царства. Слике Веласкеза, Гоје, Ван Дајка, Рубенса и мање познатих сликара привлаче посебну пажњу. Седам на клупу и посматрам слику Клода Монеа „Импресија, рађање Сунца”. По њој је читав сликарски правац добио назив импресионизам. Не знам шта је то што ме је приковало уз ту слику. Још увек је гледам као хипнотисан, док се неки већ враћају из западног крила, усхићен спознајом да сам један од ретких који могу уживо да виде ово уметничко дело. Колико би неки квазиљубитељи уметности дали новца да је имају у свом салону. Милијарде? У тренутку се намеће питање: „А колико вреди један млади живот Сребренка Деспота? И може ли се уопште поредити са свим виђеним на овој изложби?” Нису те ствари за поређење. Изложба неспорно представља огромну вредност и за Загреб и за

државу, нешто чиме се можемо поносити у свету уметности. Стати у дугачак ред на челу са Лувром, Прадом и Ермитажом, па макар и на сам његов крај. Тренутно сам у таквом расположењу, да су ми мисли још увек са Сребренком. Био је старији од мене само две године.

Одлазимо до КСЕТ-а – клуба студената електротехничког факултета у Загребу. Нешто попут КСТ-а, Клуба студената технике, култног места у Београду који се налази у згради нашег грађевинског факултета. Али доста „сиромашнији” од КСТ-а што се тиче простора, ентеријера, квалитета звука, чак и технике, чиме сам прилично изненађен. Јер, Загреб је за мене запад. А на западу је све савременије и боље. Или сам имао погрешно убеђење. Сетивши се Мимариног музеја престајем да то посматрам на тај начин. Небитно је где се налазимо. Битно је са ким смо и како нам је. А тренутно не бих пожелео лепше место ни боље друштво.

Док се ми још загревамо, долазе студенти из Мостара, који су стигли у Загреб после подне. Поново почиње поздрављање, распитивање за неког ко није дошао. Јер, учесници ових догађања су углавном исти људи, са треће или четврте године, чија места попуњавају млађи како се студије ближе крају. Музика је већ толико јака да не може да се прича. Играмо сви заједно на подијуму, споразумевамо се пантомимом. Одлазим до шанка, покушавајући да у полумраку клуба, уз снопове светлости ротирајућих рефлектора и диско кугле угледам још неког ко ми је промакао. У једном сепареу видех Хасана из Мостара, притрчах му, а он ми скочи у загрљај. Нисмо се видели више од годину дана. Извикасмо се један другом на уво, јер је музика прегласна, након чега он крете да ме упознаје са мени још увек непознатим ликовима. Рукујем се са свима, и у једном тренутку угледах два крупна црна ока која се смеју. „Како могу очи да се смеју?” питао би Мика Антић. Могу. Ове се смеју. Црна, кратка коса. Зуби бели као снег. Карирана кошуља. Левиске. На ногама црвене старке. Мала шака са танким прстима изгубила се у мојој. Уста се отварају и нешто говоре, али не чујем

ништа. Примичем јој се сасвим близу. Благим стиском је држим за руку. „Суада“, каже она.

У тренутку, музика престаје. Жамор који траје још пар секунди се утишава. Седам у сепаре, гледам као и сви ка слабо осветљеном подијуму. Човек седи на хоклици и пребира по жицама гитаре.

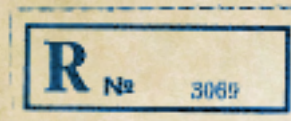
„Када Загреб израња из сна чекају га кондуктера два,
да их повезе на Ремизу
да разбију лозом кризу... “

Опште одушевљење у клубу. Од вриске се ништа не чује. Бранимир Џони Штулић. Предвегодине, кад је „Азра“ била у Београду и свирала у СКЦ-у, био сам на три од пет одржаних концерата. Да ме је неко питао кога бих вечерас волео да слушам уживо, био би то Арсен или Џони. Устаје, све нас поздравља, поклања се док у клубу не престају аплаузи и повици „Џони, Џони!!!“ Ја тог тренутка схватам да јако стежем нечију руку. А са свих страна одјекује:

„Твоје руке у нескладу између збиље и сна... “

Осећам поглед крупних очију на себи. Попуштам стисак и прелазим јој палцем благо преко надланице и прстију. Нокти изгрицкани зубима. А очи вриште!

Будим се доста рано. Треба ми неколико секунди да схватим где се налазим. У кревету до прозора спава Петар. Док лежим, покушавам да се сетим свега што се догодило претходног дана. Био је то дуг дан. Пун набоја разним емоцијама. Од ишчекивања, радости, еуфорије, неизрециве туге, до поновног „дизања“ и пада у празно. Покушавам да размишљам о свему, а онда закључим да ћу за размишљање имати времена касније. Остало је још четрдесетак сати које је требало лепше провести. Бацам јастук на Петра и будим га. Док смо се ми средили, у трпезарији нас сви чекају у тишини, не би ли нас пустили да се још мало наспавамо.

Мирише кафа. Не знам да ли је прави назив „турска“ или „домаћа“. Свеједно. Драганова мама је запамтила да пијемо јаку, без шећера.

После доручка, Драган нас води до стадиона „Динама“ који се налази веома близу његове зграде. Чак је успео да среди да нам чувар отвори капију и да се прошетамо по зеленом тепиху стадиона на Максимиру. Многи великани фудбала су овде поникли. Од Дражена Јерковића, Славена Замбате, Младена Рамљака, па до тренутне момчади „модрих“ које је Ћиро Блажевић довео до титуле првака Југославије прошле године, предвођени Марком Млинарићем, Стјепаном Деверићем и Велимиром Зајецом. Сутра Динамо игра можда одлучујућу утакмицу за првака државе против Партизанових „црно-белих“ у Београду, који им тренутно беже два бода. Ако већ не можемо да будемо на тој утакмици, за успомену се фотографишемо на трави Максимира.

За разлику од јучерашњег суморног, сивог дана, сунце сија пуним сјајем. У послеподневним сатима стижемо у Кумровец. Место рођења Јосипа Броза. Смештени смо у хотелу у центру места. У току поподнева шетамо по околини. Посета Титивој кући је заказана за недељу пре подне.

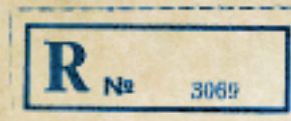
Вече је изузетно пријатно, тако да из ресторана у коме је била планирана забава, излазимо на велику отворену терасу. За трен ока преносимо столове и столице. Оркестар који ноћас свира само за нас штимује своје инструменте. Хармоника, пар гитара и тамбурица, виолина и контрабас. Музика „на суво“. Морам признати да је овако и лепше и интимније и функционалније. Може да се пева, игра, али и прича без викања да би вас чули саговорници. Како коме у ком тренутку одговара. Ипак, чини се да је свима много више стало до разговора са колегама, а да музика у позадини даје само лепу атмосферу и попуњава на тренутак насталу паузу у причи. Осећам жељу да будем са што више њих у исто време, да им поставим стотину питања о најразличитијим стварима, али и да им испричам

све битно што се мени догодило од нашег последњег виђења. Целу ноћ мењам столове и саговорнике, као и већина присутних. Само време полако цури. Грешка. Брзо цури. Тече. Кад ти је лепо, све стаје у један блесак, у кутију шибица коју би да мало прошириш, да украдеш још који тренутак. И све то је живот.

Давно је прошла поноћ. Гасим цигарету „Херцеговине“ улимену пепељару на столу. Друштво се проредило. Разговори су тиши. Два момка свирају на гитарама ствари лагане. А у видно поље ми улазе она два ока од синоћ. Устајем и не скидајући поглед долазим до њих. „Беше Суада?“ Климање главом. „Јеси ли за плес?“... Дланови су ми мокри. Не узимам је за руку, да не би приметила. Десну руку јој стављам око струка, а леву на раме. Она обе на моја рамена. Срце ми лупа као лудо. Надам се да га не чује, мада јој је глава у његовој висини. Ћутимо обоје. Само лагано померамо ноге. Не знам колико је прошло времена док је нисам погледао. Мени се чинило као цела ноћ. А можда није ни минут. Опет теорија релативитета. Ајнштајн је геније. Ставио на папир оно што је тако просто, а изгледа свемирски компликовано. И постао бесмртан... Повремено спустим главу и нешто јој шапнем. Погледа ме одоздо, насмеје се и ја одлепим скроз. Јутро смо дочекали седећи на степеницама, са погледом у Сунце које се лагано појављује на хоризонту. На њеном рамену моја рука, а на мом њена глава. И то је све. Овде би могао бити крај. Како би само то Моне насликао. Нас двоје у рађању Сунца.

Кућа у којој је рођен Јосип Броз направљена је 1860. године. Приземна, доста већа него што сам замишљао. Пред кућом је Титов споменик, цела фигура у војничком ратном оделу, који је израдио наш познати вајар Антун Аугустинчић. Цео комплекс је проглашен непокретном културном баштином, и стављен под заштиту споменика културе. Пуно тога сам читао о Титу, од како су га Јожек звали, па све до тог 4. маја 1980. године. Два дана пре сахране стајао сам у реду од поноћи до шест сати ујутро да бих прошао поред сандука прекривеног Југословенском заставом у холу Народне

скупштине, у ком се налазило тело председника Југославије. Мог председника. И председника свих нас који тренутно обилазимо кућу у којој је рођен.

Дан је брзо прошао. Сама чињеница да се ускоро растајемо, ствара сетно расположење. Поново смо на загребачком колодвору. Воз за Мостар полази у 23:30, а за Београд у 00:05. И наши домаћини су са нама. Обећавамо једни другима да ћемо се обавезно видети на јесен у Мостару. На поклон од домаћина добијамо огромну бундеву, коју ћу колико сутра однети у просторије савеза на факултету. У холу станице се налази вага за мерење тежине. Убациш жетон, измериш се и добијеш на картону величине возне карте податке о времену, датуму мерења и тежини. Настало је мерење, са успоменом на овај растанак, све док није понестало жетона. Ускоро је стигао воз за Мостар. Улазим у вагон, носећи Суадине ствари, смештам их у купе и стојим са њом у загрљају на прагу вагона све док звиждук не означи полазак. Држим шаку са спољне стране стакла, она са унутрашње, и трчим упоредо са возом све док не постане бржи од мене. Враћам се у просторију станице, одлазим до зачудо отвореног шалтера поште, и шаљем телеграм. Суада Марић, насеље Врапчићи 288, Мостар: „Чувај се. Мислим на тебе. Зоран“.

Стиже воз за Београд. Смештамо се у купе, и још на почетку разговора сви онако уморни, падамо у сан. Мени су очи као шоље, а у мозгу се врте слике протеклих дана. Гледам по купеу. Бундева је изнад моје главе, на месту за пртљаг. На зидовима су постављене разгледнице у стаклу. Задар. Битола. Сарајево. Блед. Будва. Врњачка Бања. У руци држим „возне карте“. Датум: 22.05.1983. време: 23:06, ... тежина: ... На полећини, мојим рукописом је написано: Суада. Ја. Суада и бундева. Бундева и ја. Суада, ја и бундева. Суада и ја.

Са звучника се чује Бајага: „Четри, четри, два, до Београда...“

Зоран Петронијевић, 64 године
Дипл. грађевински инжењер, Ваљево

ИЗМЕЋУ ОСЕЋАЊА И ИСТОРИЈЕ

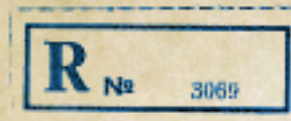

Смирна, која је постала Измир

Врелих летњих дана, ослобођени сваког терета гардеробе и текућих брига, путујемо некако лако, спонтано, као да летимо, као да је најприродније да се бар накратко издигнемо изнад свакодневног живота у доживљај тога истог живота.

Чаролија летњег путовања човека сасвим разоружа од свега уобичајеног па заводи путникову душу на непозната и неоткривена места за која није ни знао да у недрима постоје, док се тај изненадни доживљај виђеног није разлио у спектру боја, под чијом лепотом све постаје вредно дивљења. Али, та чаролија је кратког века, брзо измиче потиснута таласима новог узбуђења, тако да постоји само један начин да се нешто од те магије места и човека сачува, а то је брзо бележење. Јер тај се блесак осећања и асоцијација никада више у том облику неће појавити. Из тог разлога треба одати поштовање и почаст мобилним телефонима, јер нам омогућавају да зауставимо време, да овековечимо тренутке и заштитимо их од неумитног заборава.

Други пут сам у Турској. Као и пре двадесет година при посети Истамбулу, који је за мене увек био царев град – Цариград, велика прича о историји отоманског царства, земљи велике културе и достигнућа, које има задивљујуће материјално знамење у граду на Босфору, површно пролази мојим рецепторима. На моме палимпсесту остао је траг записа да је то земља паша и султана, који су својим освајачким походом према Европи поробили балканске народе и разорили њихова цивилизацијска достигнућа. Хеленска знамења поклекнула су пред силном војском храбрих ратника! Лепота Артемидиног храма није зауставила ниједан замах сабље. Наше светиње нису заобишле рушење и ружење током пет векова ропства.

О бурној турској историји сада прича водич у аутобусу којим смо се упутили у град на Егејском мору, Смирну, која је од Саримсаклија, места нашег летовања, удаљена око 150 км. Док водич прича одмерено и течно велику историју турских освајања, посматрам пејзаж с десне стране ауто-пута, према обали. Небројено стабала маслина, мандарина, затим поља пшенице, кукуруза, предео без стена и камења. Изненађена сам и обрадована јер је све уређено до овог ауто-пута, којим чисто пловимо, и чини наше путовање удобним.

Приближавајући се Измиру, слушамо историјску причу о оцу нације, Кемалу Мустафи Ататурку, рођеном у Солуну, који је војне школе завршио у Битољу, војнику и патриоти, који је вештином ратовања спасио Турску од намере савезника да је распарчају као поражену земљу у Великом рату. Под његовом командом, Турска је ослобођена и ударени темељи модерне државе. То стварање новог болно ће поднети Грци, Јермени и Јевреји, јер ће они који су преживели масакр, бити исељени, истерани и расељени у своје матичне земље. Покушавам да у својим мислима направим ред од надлазећих чињеница које сам сакупила из литературе, енциклопедија, документарних програма, филмова, турских серија које су присутне на нашим ТВ програмима.

Путовање у Смирну – завет књижевном делу

Смирна је оно магично место које ме је привлачило деценијама, тачније, од мог првог читања Андрићеве чудесне Проклете авлије у којој се тек у средишњем делу фабуле појављује лик Ђамил-ефендије из Смирне, што је у свет уклетог затворског стамболског простора доспео „случајно“ и сам се надајући да ће се забуна и неспоразум убрзо разрешити. Од оца Турчина (који није тражио да жена промени веру) и мајке Гркиње, учен, господствен, неопрезно се и сам заљубио у Гркињу и тиме изазвао своју и њену несрећу. Описује Андрић башту кроз коју је Ђамил угледао девојку,

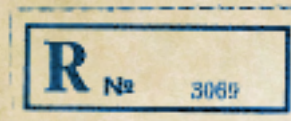

и ја сам свим алаткама своје маште замишљала тај далеки, мирисни град, пун различитости и забрана, и помислила, и не само тада, да морам отићи у тај осунчани град и по трагу мириса мирте, рузмарина и мајчине душице пронаћи улице на којима су се додиривали турски и грчки квартави и куда су ходале лепе жене којима лепота није доносила срећу.

Улазећи широким булеваром у Измир, град се отвара у свој лепоти. Моја очекивања су изневерена. Није ме дочекао стари, мрзовољни град пун џамија и минарета, град уских улица, ваздуха пуног јаких мириса зачинског биља, оронула периферија, прљавштина на улицама. Ништа од тога!

Предрасуде су увек нереалне и заводе човека од истине. У град смо ушли широким булеваром украшеним дрворедом палминог високог дрвета; уз обалу се протеже „Измир на води“, високи солитери невероватних архитектонских решења, по свему елитни део града. По заливу саобраћа већи број бродова, глисера, катамарана, за које водич каже да је то измирски метро који опслужује на тај начин цео град и да зато на улицама нисмо видели саобраћајну гужву. У лаганој шетњи, улицом која подсећа на нашу Скадарлију, долазимо до лифта којим заобилазимо 150 степеника захваљујући градитељу и добротвору Ненсију Левију који је ову грађевину поклатио граду 1907. године.

Дошли смо вероватно на најлепше место, видиковац, одакле је поглед летео према граду који се ширио попут прекрасне рајске птице и блистао на неки невероватан начин између плаветнила мора и високих небеса. С десне и леве стране грађевине које изазивају осећај складности и пријатности, без нарушавања реда и лепоте, па преко екстравагантнoг реона екстра модерне архитектуре, поглед се подиже према удаљеном старом делу, на брежуљцима. Управо ту задржавам поглед и мислим да ли

је то место које сам ја замишљала на основу Андрићевог описа, где је Ђамил-ефендија, кроз гране јасмина угледао лепу Гркињу. Прилазим двогледу и изоштравам видик у жељи да се моја уобразиља покаже као реалност. Растачем се у лепоти пробуђених осећања и заноса и мислима о томе шта је све реалност!

Ту ми надође део приче везане за Ататурка и његово успостављање модерне турске државе. Како свако рађање бива у крви, тако ће и тај догађај изазвати велико крвопролиће и страдање јерменског и грчког становништва.

Смирна ће остати без својих Грка и Јермена, а у пожару ће нестати све што је подсећало на њих. Ту болну причу утапам у укусу ароматичног чаја испод фотографија познатих светских уметника па ми се чини да седим у галерији савремене уметности, а не на калдрмисаној измирској улици.

Осам хиљада година живота овог града – за осам сати

Назив вилајета Смирна потиче, кажу, из 4. века пре нове ере, када је Александар Македонски обновио некадашњу насеобину. Од тада па до 14. века нове ере, Смирна се развијала у оквиру Византије, а потом је потпала под отоманско царство и, захваљујући положају, постала највећа лука на Егејском мору. Године 1922, Ататурк је победио грчку војску и Смирну припојио Турској, успостављајући назив Измир према називу истоименог вилајета.

Панорамско разгледање града пружа многобројне утиске. Водич нам показује, али се не спуштамо на измирску агору, грађену и рушену, подизану од времена Александра Великог, Римљана до новијих ископавања и подизања из заборава. Пролазимо поред високе стене у коју је уклесан лик Ататурка – оца модерне Турске. Мислим где сам оно импресионирана, дуго посматрала Карађорђевог споменик и

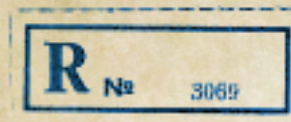

одгонетала вајареву поруку. Присећам се да је Доситеј провео у Смирни три године, учећи грчки језик, да је у њој кратко боравио Јоаким Вујић, да је ту била српска колонија од стотинак породица угледних трговаца.

Размишљајам колико је турцизама сасвим одомаћено у српском језику и којим смо све нитима повезани за овај народ и ову културу. Надолазе ми речи: астал, басамак, џезва, бурек, пенџер, авлија, комшија, капија, дуван, дућан, ћошак. Ћуприја, папуче, казан, делија, марама, чича, будала, хајдук.

Од Сахат-куле, симбола града, окружене чесмама и високим палмама на широком тргу, после обиласка невелике џамије, улазимо у измирски Базар, за наше појмове јединствен. Стотину продавница, једна до друге, разноврсне робе, уз обавезно ценкање; са леве и десне стране излива се овај шарени свет у споредне улице. Фотографишем називе фирми за не дај боже да се загубим или заостанем јер непрестано нешто загледам. У продавници ратлука, колача и ко зна каквих слаткиша трошим новац без контроле, за поклоне, мислим, сва усхићена неком невероватном радошћу да ћу далеко од овог града моћи осетити део његовог укуса.

На урађеним снимцима забележила сам младе Туркиње, забрађене девојке, беспрекорно нашминкане, сјајног негованог лица које обавијено марамама делује лепо и заводљиво, у дугим црним одежама, бирају прекрасне грудњаке... да би неког обрадовале. Смешим се нашој женској планетарној ћуди. Крећемо се у мањим групама кроз невероватну гужву у којој има толико невидљивог реда да нико ником не смета. У свакој животној ситуацији потребни су пријатељи са којима се све подноси лако и весело. Тако смо и овде,

У шаренилу света и ствари увек на видику једни другима. При повратку бирамо удобно место да нешто поједемо. Услуга брза, мириси опојни, показујемо прстом, то, то и то. Лепо сервирано, особље насмејано, прихватају наше шале и запиткивања.

При повратку, у аутобусу је весело и опуштено без обзира на умор. Сређујемо утиске, шаљемо Вибером фотографије, објављујемо на мрежама, све у жељи да буде примећено да смо били на значајном месту.

Кад год се враћам са путовања на којима сам обилазила древне локалитете, враћам се некако тужна што сам очима видела да су се древне грађевине преломиле, расточиле до бола тако да их моја машта и знање, деценијама скупљано, уздиже у висину, дозиђује по дужини и ширини, слажу мозаике по пропилејима и манастирима. Из Измира илити Смирне враћам се као човек који је извршио један завет дат књижевном делу, књижевнику и измишљеном лику, ученом Ћамил-ефендији родом из Смирне и фра Петру који је ову причу о страдању недужног човека донео у Босну па у самртном тренутку испричао младом фратру.

Јер приче морају да трају и сведоче о људским судбинама, са жељом да нико нигде не страда због своје учености, да љубав светове спаја, те да данашњи Ћамил без последица из љубави може да ожени Гркињу. И тако широм овог скученог света, кога морамо љубављу и пријатељством повезивати.

Измир, мој град, кога сам коначно загрлила.

Љубица Жикић, 75 година
Професор српског језика и књижевности, Крагујевац

ВИКЕНД У „СРПСКОЈ ВЕНЕЦИЈИ“

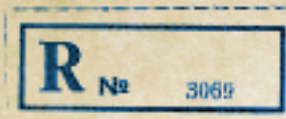
Предлог да викенд проведемо у Књажевцу, братском граду Новог Бечеја, иницирала је моја супруга Ана, историчарка уметности, са жељом да упознамо и овај део наше земље. Уместо да од Новог Бечеја до Књажевца идемо преко Ковина и Смедерева, као некада, одлучили смо се за ауто-пут, на који смо се, после Жабља и Шајкаша, прикључили код Ковиља.

После пола сата вожње већ смо били на новој, савршеној обилазници око Баограда. Није било гужве, па смо брзо иза себе оставили Бубањ Поток и хитали ка Нишу. После Наиса обраћам пажњу на скретање према Софији, пошто сам једном несмотрено кренуо ка Солуну, што ми је итекако продужило пут. Овог пута био сам пажљивији и брзо смо угледали таблу „Излаз Зајечар“. После наплатне рампе Малча, укључујем се у регионални пут и пролазим кроз насеље Малча, на чијем улазу стоји табла „Вински пут Малча“ (*Wine route Malca*), што значи да смо на добром путу.

Тресибаба

Пут је веома добро урађен. Истина, има доста кривина, али опрезном вожњом брзо се стиже до Сврљига који нам је познат по манифестацији „Белмужијада“, такмичењу у припремању старог српског специјалитета „белмужа“, који смо у књажевачком селу Ђуштица пробали и били одушевљени овим специјалитетом.

Код бензинске пумпе скрећем десно према Књажевцу, следи мали успон, са леве стране још увек су видљиви трагови шумског пожара. Пут је нешто ужи и пун кривина, треба возити опрезно. Наилазимо потом на веома добро урађену деоницу пута, па се вози много лакше. Мада смо на путу више од четири сата, не осећам умор, освежава ме планински ваздух и зелене крошње покрај пута. После пола сата вожње стижемо до врха Тресибабе,

где правимо паузу на видиковцу са десне стране пута. Са видиковца се пружа поглед на Књажевац, који се разбашкарио на јутарњем сунцу, а над градом доминира Џервинова кула, у којој сам некада са новобечејском делегацијом боравио. Док уживамо у прекрасном крајолику, комплетан ужитак квари разбацано смеће, највише има пластике која се могла видети и крај пута. Позивам мог пријатеља Славишу Ђирића, власника Хотела „Тимок“, где имамо резервацију и најављујем да убрзо стижемо.

Пријала нам је планинска свежина и благи поветарац на врху Тресибабе која је, према предању, добила име у турско време када су овим путем ишли многи каравани. Причају мештани да је на врху била турска стража, којој је била сумњива једна бака која је сваког дана тим путем пролазила. Пошто су сумњали да је курир хајдука, командир страже би увек кад она наиђе наредио „Претреси бабу“, па ова планина по томе доби име.

Када се крене са највише тачке Тресибабе, треба бити опрезан, следи велики број оштрих серпентина, које се нижу једна за другом. Возим пажљиво, мада нема много возила. Био сам веома задовољан када сам угледао таблу са натписом Књажевац.

Књажевац

Сам улаз у Књажевац не пружа утисак да се стиже у једно од лепших места источне Србије. Са леве стране запажам једног мршаваг коњића како безбрижно чупка полуосушену траву, крај оронуте куће са пола крова. Код кружног тока скрећем лево и улазим у језгро вароши, прелазим преко каменог моста, једног од симбола овог града, и стижем до Хотела „Тимок“. На улазу нас је већ чекао власник Славиша Ђирић. Нисмо се видели десетак година. „Добро дошли у Гургусовац“, нашалио се Славиша, увек расположен за причу о свом граду.

У турско доба Књажевац се звао Гургусовац, све до 1859. године, када је кнез Милош наредио да се спали злогласна тамница за политичке затворенике Гургусовачка кула, која се налазила на највишем делу града. У спомен на овај догађај, мештани су променили име вароши у Књажевац, књазу на част.

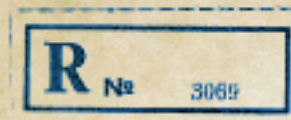

Општина Књажевац окружена је са три планине. Стара планина, чији је највиши врх Миџор (2.169), простира се на истоку, Тресибаба на југозападу и Тупижница на северу. По површини, убраја се међу четири највеће општине у Србији, као и по броју насеља. Поред Књажевца, који је седиште општине, има још 85 сеоских места, од којих, како су нам рекли домаћини, у четири више нико не живи. Територија општине испресецана је токовима Трговишког и Сврљишког Тимока, од којих настаје Бели Тимок који од Књажевца тече према северу. Према последњем попису (2022), општина Књажевац има 25.341 становника, од тога у самом граду живи 16.350.

Хотел „Тимок“ доминира у самом центру града, а окружен је лепо уређеним парком и разгранатим крошњама временских липа и кестена које пружају, овог летњег дана толико потребну, свежину. Испод једне липе, у хладовини, запажамо лепу бронзану скулптуру цвета висибаве која је прави украс ове зелене оазе.

Посебан утисак на посетиоца оставља лепо уређена променада крај Тимока, са старим језгром града. Занимљиве су нам разнобојне фасаде аутентичне архитектуре, које на трен враћају успомене на добра стара времена. Управо овај део града привукао је и филмске раднике, па је ту снимљено неколико домаћих филмова. У једном ресторану, на старој фотографији види се да су Тимоком пловили чамци, па су путописци, очарани овим призором, Књажевац назвали „Српска Венеција“.

Крај Тимока налази се Спомен-парк, који од 1971. године краси овај део града, а дело је архитекте Богдана Богдановића.

Доминирају мегалитни камени облици са записима, који обједињују прошлост града, од 1804. па до завршетка Другог светског рата. У средини је фонтана „Два рибара“, у бронзи, коју је 1953. године израдио вајар са Корчуле Петар Палавичини.

Завичајни музеј

Да бисмо што више сазнали о знаменитостима Књажевца, посетили смо Завичајни музеј који се налази у непосредној близини хотела. Налази се у добро очуваној згради која је, како смо сазнали, припадала породици Сабиновић, некадашњим власницима рудника „Добра срећа“, у селу Вина, који се одавно угасио. Одмах на улазу у археолошку збирку налази се карта општине на којој су обележени регистровани локалитети којих има заиста много. Археолошка збирка музеја веома је богата, обухвата период од праисторије, антике и средњег века. Доминира макета утврђења у Равни, утврђења који нам препоручују да обавезно посетимо.

Етнолошка збирка је веома богата и лепо презентована, посетилац може видети збирку старих заната, народне и грађанске ношње, а кустоскиња нам са поносом скреће пажњу на колекцију двопрећних вунених чарапа, са јединственим шарама и мотивима, која је понос установе, има око 600 пари, у колекцији која је 1965. године проглашена за културно добро од великог значаја.

У време нашег обиласка, већи део простора уметничке збирке заузимала је изложба посвећена стогодишњици рођења архитекте Богдана Богдановића (1922-2010) који је аутор Спомен-парка палим борцима у ослободилачким ратовима 1804-1945, који се налази у самом центру Књажевца, на обали Тимока.

После обиласка музеја, упућују нас до Куће Станојевића која се налази у близини зграде општине. Кућа је саграђена почетком 20. века, по узору на италијанске виле, у стилу сецесије. Аца

Станојевић био је радикалски првак, блиски сарадник Николе Пашића и велики противник режима краља Милана Обреновића. После Тимочке буне спасао се бекством у Бугарску. У кући се налазе његови лични предмети, радна и спаваћа соба, као и многи експонати из тог периода. Посебну пажњу привукао нам је намештај резбарен у ораховини, веома квалитетан ручни рад, који, како су нам рекли, није припадао породици Станојевић, већ је поклон који се лепо уклопио у ентеријер.

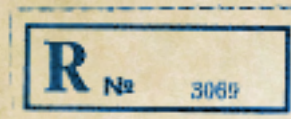

Равна

На препоруку домаћина, прва дестинација ван града, била је посета археолошко-етнолошком парку у селу Равна, које се налази осам километара северно од Књажевца. Ради се о остацима квадратног војног утврђења Мали Тимок (*Timacum Minus*) које су изградили Римљани у првом веку нове ере, које је постојало све до шестог века када је разрушено. Имали смо срећу да смо дошли у време када се радило на реконструкцији утврђења које је имало 13 кула и чврсте и дебеле зидине. Радиле се обнова једне од капија са северне стране, али нисмо били у могућности да обиђемо зидине пошто су нас упозорили да има доста змија отровница.

Сву пажњу усмерили смо у разгледања лапидаријума који је смештен у дворишту некадашње сеоске школе која је преуређена за потребе истраживачке станице за студенте и научнике. Доминирају римски надгробни споменици из 1 - 3. века, а сазнајемо да је на овом локалитету пронађен кип Диониса, бога вина старих Римљана.

У подножју старе моравске куће са великим тремом, која је пресељена са Старе планине, налази се подрум, боље рећи, мали музеј вина у којем је све оно што се некада користило за производњу вина: посуде, мензуре, справе за прераду грозња, витрина са боцама старог вина, а поред зида су стара бурад,

поклон некада познатог комбината „Џервин“ који се у транзицији међу првима угасио. У дворишту нам привлачи пажњу озидани казан за печење ракије са лулом од трешњиног дрвета, који нам дочарава дух старих времена, којим одише комплетан етно-парк.

У повратку, са обе стране пута уживамо у плантажи винове лозе винарије „Јовић“. Заустављамо се код винарије, у намери да за успомену купимо веома рекламирано црвено вино „Дионизије“. Нажалост, капија је била закључана.

Доња Каменица

На 15 километру од Књажевца, на путу ка Старој планини, у селу Доња Каменица, обилазимо цркву са две куле из 14. века, зидана је од ломљеног камена, цигле и малтера. у моравско-византијском стилу, са присутним елементима романске архитектуре.

Црква је посвећена Пресветој Богородици, а унутрашњост је осликана фрескама од којих се по квалитету издвајају: Тајна вечера, Успење Пресвете Богородице, Свети ратници, а на самом улазу и ктиторске композиције и портрети непознатих властелина који су подигли цркву. Права је штета што нема водича који би посетиоце детаљније упознао са овим значајним културним добром.

На три километра од ове цркве, на путу ка Кални, налази се Манастир Свете Тројице. Дочекао нас је мирис свежег асфалта којим је управо тог дана пресвучен пут који води до беле цркве на благом узвишењу. Сматра се да црква посвећена Св. Тројици потиче из 15. века, а да ју је подигао деспот Лазар Бранковић, син Ђурђа Бранковића.

Видљиво је да је спољна припрата накнадно дограђена и да је унутрашњост цркве била осликана што потврђују фрагменти фресака. У црквици се налази резбарени мали иконотас, са више

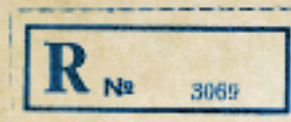
осликаних светаца, а на врху слика Св. тројице (Отац, Син и Свети дух).

Црквица је окружена зеленилом, али и неком чудном тишином, коју ремети жубор изворске воде који тече из спомен-чесме, на којој је уписано: „У славу Св. тројице подиже ову чесму Јова Миливојевић из Г. Каменице лето 2005“.

После краћег одмора у овој оази мира и спокоја, враћамо се у Књажевац задовољни и пуни утисака, оним што смо овог викенда видели и доживели. Последње вече боравка провели смо шетајући крај Тимока који, као и ова варошица, крије многе тајне, знамо да их никада нећемо сазнати, али можда и хоћемо, уколико у „Српску Венецију“ дођемо поново.

Стеван Давидовић, 74 године
Начелник у Општинској управи Нови Бечеј у пензији,
Нови Бечеј

ПОВРАТАК У ВАРОШ ИН

Као војник своје војске и народа доживео сам и преживео страхоте грађанског рата у Југославији. Завршетком НАТО агресије дочекао сам пензију на Косову и Метохији уз жарку жељу да се вратим у моје Хомоље да тамо нађем свој мир.

Договорим са својим рођаком, који је био коњушар и живео недалеко од манастира Горњак, да ме чека на Видовдан код бање Ждрело како би ме кочијом превезао у варош Ин.

Допутујем на Видовдан до те чудесне бање Ждрело коју мештани сматрју западном капијом Хомоља. Огромна зграда бање налик је замку, тик до пута Петровац на Млави - Жагубица – Бор. У висини бањске капије расте огроман јасен, а до њега моћан извор топле лековите воде са скромним смарагднозеленим базеном, који омогућава намернику да се окупа, освежи и одмори. Чекајући превоз за варош, предао сам се невеликом базену свим својим умором. Утонуо сам у зеленкасту воду целим телом. Ослушкивао сам жубор извора Ждрело. Тишину призора и видика: одсјај нечујног тока реке Млаве, који се из клисуре утапо у стишку равницу на западу; спарину громада планина Врањ и Вукан које су надвишавале клисуру са севера и запада. Био је то мелем за све бољке од свих призора и страха које сам доживео у одбрани отаџбине - посебно на Косову и Метохији. Коначно, враћам се у родни крај. Поглед преко Млаве води у село Шетоње, јужно, на ободима планине Вукан. Као да чујем шуштање хаљина кнеза Лазара и кнегиње Милице у шетњи сеоским ћувицима и пропланцима. Прича народ: по томе то село назваше Шетоње. Тамо, на северу громаде Врањ-планине и питомине Кучајне као да одишу поносом завичја Милоша Обилића. Поготову, на данашњи дан - Видовдан. Ова капија Хомоља као да шапуће имена ових наших великана и опомиње да су многе војске њоме протутњале. Некада римске легије, староседеоци и рударске колоније; Келти,

стари Словени; Саси, Турци; Немци; делови Црвене армије.

Убрзо, говор сећања и жубора извора прекиде клопарање точкова кочије и топот копита два прелепа вранца с белим пегам на челу и узвик вижљастог старчића, оденутог у везену белу кошуљу, чојано одело, опанке и шубаром-тупачом на глави.

“Ооо, црни!”

Старац поскочи са кочије не испуштајући узде:

“Рођаче, да ли ме се сећаш? Ја сам, Милутин!”

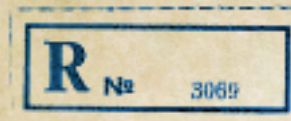
Обрадовах се рођаку и испуњењу обећања. Хитро сам се обукао и сместио у кочију. Милутин потера вранце касом ка клисури – на исток.

На његову молбу испричао сам му о свом животу и похвалих се пензијом.

“Е, хе хе”, отеже Милутин, намештајући тупачу, “преживесмо велику несрећу.”

Топот копита, клопарање точкова и разговор некако скратише време до каменолома на самом улазу у клисуру. Чувени каменолом „Ждрело“. Ту је некада завршавала пруга уског колосека Пожаревац - Петровац на Млави - Горњак. Од возне станице је још остала велика црна цев водоторња - као неки закаснили путник. Милутин ми рече да ћемо застати на извору званом Ладна вода, одмах до пута, да напоји коње и да се окрепимо. Чудесни извор Ладна вода је избијао клокотима бистре хладне воде из дубина громадног Жежевца који је сужавао клисуру на истоку тик до реке Млаве. Путник, када доживи ту свежину и проба бистрину воде, схвата смисао имена Ладна вода.

Рекох рођаку да ми је у Грачаници испричао један монах да се помиње Ждрело у најстаријим записима по византиској

митрополији и штампарији које су бројале и до стотину монаха у то време. Старац се зачуди томе и рече ми да зна где су остаци зидина, али да није знао да се на западној капији Хомоља некада налазила византијска митрополија.

Горњачка клисура је чудесно извориште, манастириште и чедо реке Млаве. Покушао сам да набројим све изворе у клисури: бања Ждрело, Ладна вода, Велика чесма, Лековити извор и седам извора око манастира Горњак. И манастире: Ждрело, Благовештење, Горњак.

“Постоји још један чудесан извор”, рече старац. “Видиш ове стрмине”, показујући ми громаде изнад каменолома и митрополије, “на око двестотине метара висине налази се тзв. ‘Високи извор’ за који врло мали број људи зна. Показао ми га деда Јован”, подиже задивљено тупачу у вис и закључи: “Тај је извор у вези са манастиром званим ‘Писани камен’.”

Истински сам се обрадовао овом податку и повезао назив „Писани камен“ за византијску митрополију тј. штампарију. Продужисмо даље клисуром. Ишчекивао сам појаву манастира Благовештење у каменом своду. Пут се тискао уз реку, просецајући често литице и гудуре Жежевца. Изненада, иза окуке пута указа се стари манастир Благовештење. Као да се изненада усправи пред нама каменом зидинама, сред каменог масива тик до пута.

Милутину не промаче моја знатижеља.

“Сударише се овде и векови и војске”, настави као за себе, “и народи. Бар да су нам пругу завршили.”

“Да, да, баш штета”, уздахнух. “Како је то пропало?”

Старац убрза коње. Кочија убрза путем, тик уз десну обалу све до манастира Горњак.

“Дуга је то прича, синко”, одврати рођак, “сурога и тешка.

Знаш да су је радили Немци са неколико заточених дивизија Италијана после капитулације Италије?”

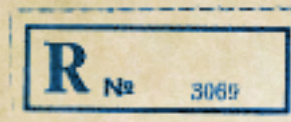
Потврдио сам му да знам. Немци су формирали логор на месту званом Кључ у долини Млаве на неколико километара узводно. Завршетак пруге Ладана вода - варош Ин - Жагубица - Бор предухитрио је пораз Немаца 1945. године. По ослобођењу, наставиле су радове наше власти до Инфорбирова и прекинуле педесетих година због несталих планова.

Мисли и минуло доба комешао је топот вранаца и шум Млаве. Моју знатижељу су обустављале ништа мање недоумице. На пример: тим је друмом давно кнез Лазар изводио у шетњу кнегињу Милицу, од села Шетоња до манастира Горњак. По предању, ту негде, молио је реку Млаву да ћути како би чуо с оностраног пута звона манастирска и проповед монаха Григорија Синаићанина Горњачког. И река Млава је ћутала. И ћути. И има о чему да ћути. Туда намерник има прилику да чује како ћутња казује.

Убрзо, уз реку од ненастањеног Благовештења стигли смо до Горњачког манастира. Кнежев манастир првенац. Саграђен пред Косовску битку. По легенди, кнез је узјахао уз реку Млаву до Горњачких стена. Застао је на стеновитој узвишици масива Вукан изнад заравни леве обале реке Млаве да се окрепи чашом црног вина. Чаша му склизне из руку и у подножје литице. Зачуди се кнез. Сиђе са узвишице на зараван. Доживи чудо. Чаша - нетакнута. Усправљена. Непросута. Светлећа црним вином и кристалом. Кнез се прекрсти и одлучи да ту сазида манастир. Тако, по легенди, поводом чаше и вина и временом по писаној истини, од 1373. до 1378. године настаде Горњачки манастир.

Ту легенду својевремено су мени и брату казивале бака Катарина и мајка Јерина које су нас доводиле у манастир на молитву на велики празник Цветје. Тако је некада било.

Манастирско здање са запада опасује траса недовршене пруге, као жуто-бакрена гусеница из правца Стишке равнице и

извора Ладне воде, провлачећи се кроз громаде бројним тунелима и издужујући се на исток, час преко реке недовршеним бетонским мостовима повијајући, час у чељустима, час у утроби Вукана.

Од манастира, пут за варош Ин се одваја на исток. Надаље, нагло се пропиње бројним серпентинама падинама узвишице Равни.

Запрега складно запе узбрдицом ка врху Равни и вароши Ин. С муком се пренух из сећања и помислих на породицу и детињство крај манастира.

Након сата вожње презнојени вранци довукоше кочију до Петловог брда-превоја на врху Равни. Са превоја изненада се отвори видик на читаво Хомоље и разлива се поврх и низ читаву Инску котлину, из које се изненада појави панорама вароши Ин.

Небоназападу Хомољских планина чудновато се распламсало заласком сунца. Обриси највиших брежуљака Вукана догоревали су загаситозлатном небеском бојом сунчева заласка опасујући се светлошћу. На истоку, низ обронке Бељанице, клизило је пепељасто вече, испуњавајући котлину нејасним обрисима предела.

Варош се простира широко и издужено у котлини реке Ин. Стешњена је Врањ планином са севера, Горњом планином са запада, Бељаницом са југа и заравни Млаве са истока. Варош делује прикривено, заклоњено и заштићено са свих страна. Врањ планина се таласа голетима, шумама и гудурама свог надкриљавајућег венца Жежевца, што штрчи у небо и видике ка Дунаву на северу. Са запада обронци Вукана и Сумуровца надвишавају масивима и надкриљују крајолик све до Горњачке клисуре. Јужном и источном страном господаре таласасти брежуљци Хомољских планина и горостасне Бељанице.

Засеоци вароши Ин расути су брежуљцима и котлином, просеченом са запада Инском реком, а са североистока реком Млавом. Река Млава својим током опасује велику зараван Поље

и брежуљке Падујева, југоисточно од вароши. Од давнина река је чврст ослонац заштите вароши са истока и југа, поуздани хранитељ насеља и хировити разградитељ честим плаховитим бујицама, плавинама и поплавама. Према Млави као да се варош пропиње ка истоку линијама шумовитих брежуљака и плодним ораницама.

Тако сам доживљавао свој повратак у родно место украшено нестварним бојама вечери, притиснуто природом котлине, река и планина и заморено временом.

Осећао сам чудну испуњеност смешану лепотом и патњом. Сваки човек на свој начин схвата лепоту. Сељаци лепотом сматрају обрађене поседе. Њихову родност. Плодност. Лепота вечери, котлине и планина освојиле су ме до опчињености призором са надвишавајућег предела превоја Петлић. Патњу нисам могао савладати под необузданим осећајима недостижних последица и прохујалог времена суровости рата и беспућа година и личног и туђих страдања.

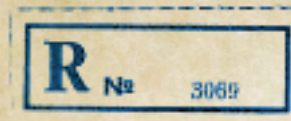
Те вечери, пристижући у родно место по ко зна који пут посумњао сам у време. То људско мерило, које незауостављиво тече, истиче и измиче.

Не само ја, већ и родна варош Ин, о којој сам сањао и чезнуо у даљини и туђини. Мучен страхом и болешћу да је више никада видети нећу. Да сам бар могао некако зауставити време и те тренутке испуњености. Да сам могао

Низбрдица је незадрживо спуштала кочију ка вароши.

Под велом тајне настанка и измаглицом прошлости, варош Ин беше и остала је велика раскрсница друмова на све четири стране света које су народи, покољења и војске пробијали и одржавали под стиском времена.

Велики друм (Via Ignatia) – Друм народа је већ одавно утонуо, с прохујалим временом, у прошлост. Пожелео је корака и каравана, које је однело време, и који су попиле планине.

Остали су само обриси са запада на исток дуж гребена Врањ планине, по који знак на некада великим раскрсницама у котлини, избледели трагови и понеки обележени извор. Врањски извор у источном подножју највишег врха планине капија је Инске котлине и Великог друма са запада. Извор Вража вода је исконска појава у најстаријем делу вароши Ин. Биће да су то крајпуташи Друма народа. И по која легенда. О посусталом каравану освајача и баснословном благу скривеном у успутним пећинама Хомољских планина. О хајдуцима и хајдучији. О јуначким делима и људским подлостима. О војскама античког доба, римским легијама, византијским армадама, османлијским хордама...

Са североистока на запад води велики Источни друм. Обележје неког другог времена. Каснијег. Времена људске силе, освајања и страдања. Страдања и освајача и поробљених. Источни друм се лако препознавао: по траговима ратне силе Другог светског рата. И дан-данас се издвајају поред друма избраздани путеви великих војних колона и металних - тенковских снага. Прича варошана о овом друму је уобичајена - штура. Прича друмова је једна једина: о људима.

Избледели обриси овог друма издужују се ка вароши са североистока преко узвишице и превоја Церетар, чије се литице стрмоглаво спуштају у реку Млаву, варошку зараван Поље и серпентинама пропињу скоро до источног улаза у варош. Уз овај друм до варошке заравни Поље вековно протиче река Млава Рибарском клисуром опасујући варош са источне стране од камен-лителице званог Скочицевојка. Вековни камен-обележје догађају који се препричава с колена на колени о одлучности незнаних девојке да одбрани своју чедност и образ од турских зулумћара скоком са литице у реку. У смрт.

Зато, можда, покољења памте, а цивилизације бележе успутне и судбинске догађаје. Једино су записани догађаји трајно запамћени.

Ко би рекао, чудно сам се: траг и његово обележје - знак постојанији су од силе! Трајнији од догађаја. Од времена. Од усменог памћења. Писана реч је обележени пут. Без ње, опстали су само обриси друмова епоха. Народа. Он је означен путоказом покољењима и цивилизацијама. Друм је трајнији, јер је означен кроз трајање. Путеви су пролазни у трајању. Баш као и овај којим се враћам кући.

Прича Источног друма носи трајну поруку: човек је могао и може умножити снагу масом, као што је то учинио византијски војсковођа Велизар. Много касније, током Другог светског рата, људска маса немачких окупатора и њихових робијаша и логораша те Украјинског фронта током Другог светског рата прошла је овим друмом крчећи путеве умноженом силом и оковани металом - оклопним колонама.

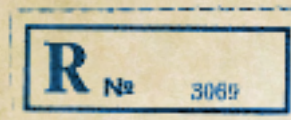
Јужни друм, који се протезао дуж југозападних падина Бељанице, варошани су с поштовањем називали кнежевим друмом. Или пут кнеза Лазара. Најчуднији и тајновити друм. Јер нико вам није могао рећи како је овај друм довео кнежеве путеве из Новог брда, Куршумлије, Крушевца, Ресаве, Пасуљанских ливада баш у ове крајеве?

Јужни друм се спајао са Великим и Источним друмом баш ту, у средишту вароши, гранајући се даље на све четири стране света. То потврђују и памћења, и легенде и записи.

Ко би рекао да је варош Ин толико временом уснуло раскршће народа и епоха?

Можда је у томе његова тајна: прикривеност и заштићеност народа од освајача и зулумћара. Толика раскрсница. Плодно међуречје. Крај поља. Под заштитом планина. Погодног положаја у односу на све стране света: према Дунаву, према Крајини, према Поморављу, према Стигу и престоници.

Памћења и легенде су избледеле у магли раскршћа

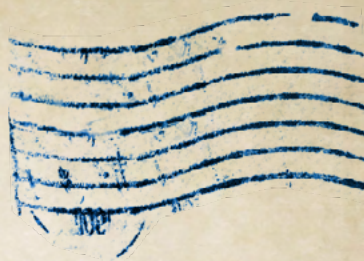
прошлости вароши Ин. Тешко је везати се за тачно време настанка овог насеља. Његов настанак везује се за велике људске несреће, миграције, збегове са Косова, из Крајине, Баната. Зна се по узмичућим памћењима народа и покољења да су једни од утемељивача насеља браћа Чудман и Радман са Косова, Балабан из Видина, Димитрије и Илија из Крајине, Пешићи са југа, Бојићи из Чешљеве बारे. Ако је догађај чвор дешавања, насеље је чвор људског постојања и опстајања онда је сећање пламичак памћења.

Биће да је варош Ин спој живљења наших људи из белог света, обједињених несрећом и потребом опстанка.

Насеља су, слично људима, обележена места живљења. Постоји прастара прича да је име вароши "Креп", чији траг у прошлости је могао значити значајно, витално и погодно место. Место крај поља, крај извора па чак и извор-место. Тек у документима с почетка осамнаестог века и на мапама приказано је као "Крепољин". То је могући калк латинског имена Krep – витално место и презимена In – велика раскрсница.

Тако сам размишљао о њему и доживљавао своје родно место, враћајући му се - свом корену. Ни мање вароши - ни веће груде - ни већег изворишта - ни већег раскршћа.

Војислав Ђорђевић, 65 година
Официр Војске Србије, Ниш

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-992(082.2)

ПУТОПИСНИ преплети : “Драганова награда 2024”
за најбоље путописе старијих особа / [уредник
Надежда Сатарић]. - Београд : Удружење грађана
“Снага пријатељства”

- Amity, 2024 (Земун : Бирограф). - 214 стр. ; 24 cm
Тираж 300. - Стр. 8-9: Увод / Надежда Сатарић. -
Стр. 10-12: Више од путописа / Видак Масловарић.

ISBN 978-86-89147-20-9

COBISS.SR-ID 145089033

ДРАГАНОВА НАГРАДА ЗА НАЈБОЉЕ ПУТОПИСЕ СТАРИЈИХ 2024. године

„НИСУ БИТНЕ ГОДИНЕ ВАШЕГ ЖИВОТА.
БИТНО ЈЕ КАКАВ ЖИВОТ ЖИВИТЕ
У ГОДИНАМА КОЈЕ ИМАТЕ.“

ISBN-978-86-89147-20-9

9 788689 147209

 AmitY
snaga prijateljstva

Београд, јун 2024.

